

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด

สำนักหอสมุดกลาง

โดย

นางสาวจุฑารัตน์ เจือจัน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

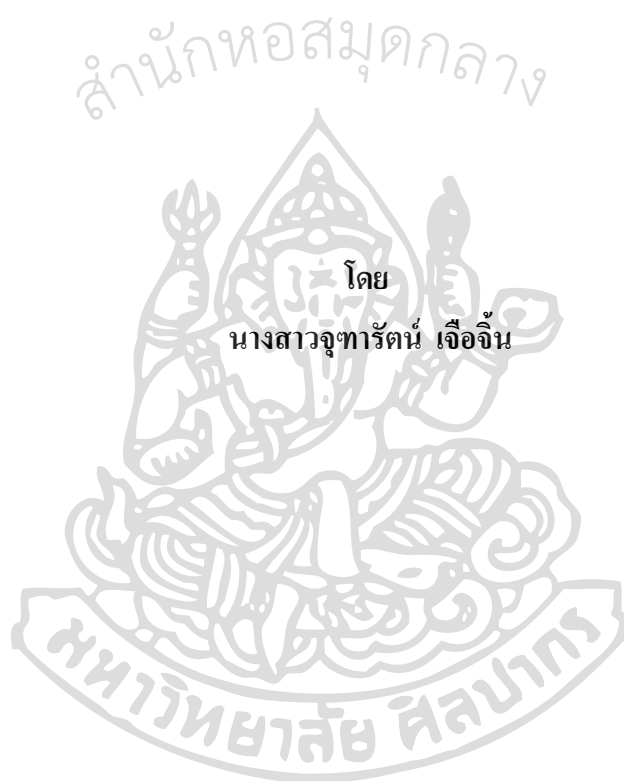
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

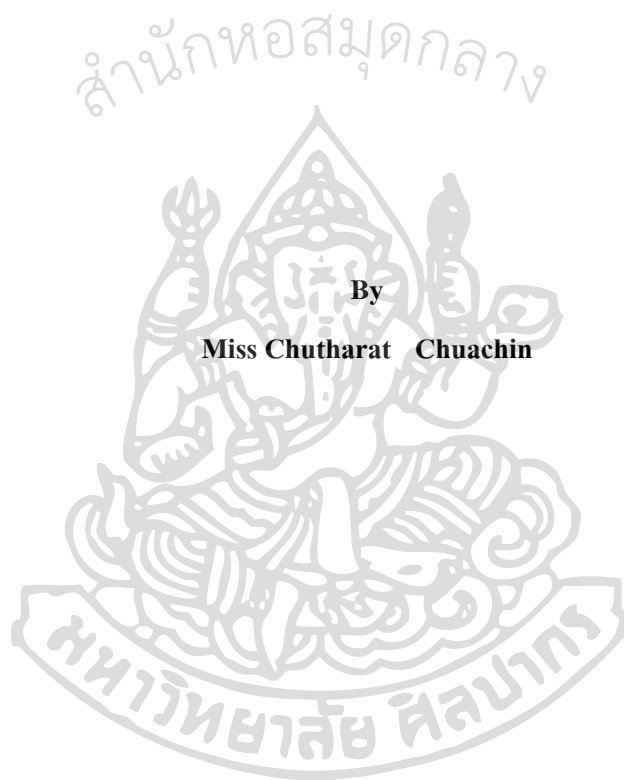
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**GUIDELINES FOR CULTURAL TOURISM MANAGEMENT AT BAN NAM CHIEO,
TRAT PROVINCE**

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
Master of Arts Program in Cultural Resource Management
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2012
Copyright of Graduate School, Silpakorn University**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด” เสนอโดย นางสาวจุฑารัตน์ เจือจิ้น เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารัทสนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีวรรณ ผิวคุ้ม)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สุรพล นาอะพินธุ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

...../...../.....

51112203: สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จุฑารัตน์ เจือจีน: แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัด
ตราด. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รศ.สุภาภรณ์ จินตคามณีโรจน์. 106 หน้า.

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว
อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่เก่าที่มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมี ทรัพยากรทาง
วัฒนธรรม ที่สามารถนำไปจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อต่อยอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใน
ชุมชน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการ สํารวจเก็บข้อมูล
ภาคสนาม การสังเกตการณ์ ทำการสนทนากลุ่ม และศึกษาเอกสาร

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวของบ้านน้ำเขียว เริ่มต้นในปี พ.ศ.2547 โดย
เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก ด้วยจุดเด่น คือ ระบบนิเวศป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ และมีการ
นำวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวมุสลิมในชุมชนบ้านน้ำเขียวเข้าไปร่วมในการท่องเที่ยวของชุมชน แต่
ยังขาดข้อมูล องค์ความรู้ด้านประวัติ ศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนบ้านน้ำ
เขียว ที่มีผู้คน ทั้งมุสลิม ไทย และจีน อยู่ร่วมกันด้วยดีมาช้านาน และด้วยความเป็นชุมชนเก่า ที่มี
ประวัติ พัฒนาการมายาวนาน จึงทำให้มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดสู่ การ
จัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่ก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจชุมชน
ภาคภูมิใจ และธำรงรักษาวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จำเป็น ต้องมีการศึกษา ประวัติศาสตร์
พัฒนาการของพื้นที่ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมต่างๆที่มีในชุมชน นำไปสู่การเรียนรู้และถ่ายทอดให้
คนในชุมชนและคนนอกชุมชน ได้เข้าใจ ภาคภูมิใจ และสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ควรมีการ
จัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้อง ไม่ได้ ด้วยการส่งเสริมการรักษา พื้นฟู
สืบสานวัฒนธรรมชุมชน ควรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสม เช่น ศูนย์ข้อมูลและ
บริการ ป้ายเล่าเรื่อง ป้ายบอกทาง และควรมีการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์
ตลอดจน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีเอกภาพ เพื่อให้ การ
ท่องเที่ยวของบ้านน้ำเขียวเกิดความยั่งยืน

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2555

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ .....

51112203: MAJOR: CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT

KEY WORD: CULTURAL TOURISM MANAGEMENT

CHUTHARAT CHUACHIN: GUIDELINES FOR CULTURAL TOURISM MANAGEMENT AT BAN NAM CHIEO, TRAT PROVINCE. THESIS ADVISOR: ASSOC.PROF.SUPAPORN CHINDAMANEEROJ. 106 pp.

This research aims to study the management approach to cultural tourism of Ban Nam Chieo, Laem Ngob District which is a very old area in Trat Province, thus making it historically and culturally significant. The community's rich background and resources are useful to manage cultural tourism and to continue eco-tourism in the neighborhood. To make it stable and appropriate as a qualitative research the following actions will be undertaken: data collection, field work observation, group discussion and document study.

The research findings indicate that tourism management of Ban Nam Chieo has started since 2004 focusing mainly on eco-tourism which highlights it as a perfect mangrove forest system. It also brings the folk way of life together with Muslim culture to blend with community tourism. But the community still lacks data about the knowledge of local historical aspect, culture and Ban Nam Chieo folk wisdom which asserts that Thai, Muslim and Chinese can live together ever since. Since the old community has a rich history that develops and continues it can manage cultural tourism and support eco-tourism that has been there for a long time. These will improve community understanding and pride to maintain the community's characteristic and culture in a suitable and stable way.

Studies should be conducted regarding history, area development and cultural resources. Such tangible and intangible resources should be managed appropriately supporting the maintenance and restoration of the community culture. Moreover, the community should be developed by providing infrastructures in a suitable way like information and service center, historical signs and road signs. These will support marketing and public relations including participation in unique tourism management and will lead to public awareness among locals and outsiders alike. This will lead to understanding and pride that will strengthen and secure Ban Nam Chieo's tourism.

Program of Cultural Resource Management

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature .....

Academic Year 2012

Thesis Advisor's signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เพราะการสนับสนุน ความอนุเคราะห์ข้อมูล คำแนะนำ และความร่วมมือจากบุคคลดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตมณีโรจน์ อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และกำลังใจแก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณผู้ช่วย ศาสตราจารย์มณีวรรณ ผิวนิ่ม และ รองศาสตราจารย์สุรพล นาละพินธุ คณะกรรมการ ที่กรุณาสละ เวลาตรวจวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร .ปานใจ ธารทัศน์วงศ์ คณะบดี บัณฑิตวิทยาลัย ที่กรุณาให้คำแนะนำ และโอกาสในการนำเสนอผลงานแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณชาวบ้านน้ำเขียว ทุกท่านที่ให้การต้อนรับ อย่างอบอุ่น เอื้อเฟื้อข้อมูลเป็นอย่างดี โดยเฉพาะท่านนายกศักดิ์ชัย เอี่ยมบุญฤทธิ์ นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลน้ำเขียว คุณสุชาติ ถนอมวงษ์ คุณประเมิน ภูมิมาโนช พระครูโสภณ สุตวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดน้ำเขียว ที่ให้ความเมตตา อนุเคราะห์ข้อมูล และอำนวยความสะดวกต่างๆ

นอกจากนี้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และเพื่อนๆคณะ โบราณคดีที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณ แม่ พ่อ น้องชาย และ คุณณัฐวุฒิ โปธิ์ทักษิณ ที่คอยช่วยเหลือ อ ะหว่างเก็บข้อมูล และเป็นแรงใจให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วง ขอระลึกไว้เสมอ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญแผนที่.....	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามในการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	3
ขอบเขตการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2 แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา.....	6
แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	6
ความหมายและวิธีการศึกษา	7
แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	10
การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	12
ที่มาและความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	12
ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	14
หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	15
รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	16
องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	17
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติ และทรัพยากรภายในชุมชนบ้านน้ำเขียว	19
แผนงาน และนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง	22
ผลงานวิจัย และการศึกษาอื่นที่เกี่ยวข้อง	28

บทที่	หน้า
3	ระเบียบวิธีการศึกษา.....32
	สถานที่และประชากรที่ศึกษา 32
	สถานที่ศึกษา 32
	ประชากรที่ศึกษา 32
	วิธีการรวบรวมข้อมูล 34
	ศึกษาจากเอกสาร (Documentary)..... 34
	ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study)..... 35
	การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล 36
	การนำเสนอข้อมูลและสรุปผล..... 36
4	พัฒนาการความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของบ้านน้ำเขียว 38
	สภาพทางภูมิศาสตร์..... 38
	สภาพทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของจังหวัดตราด 38
	ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ 38
	สมัยอยุธยา – ชนบุรี (พ.ศ. 1893 - 2324)..... 42
	เมืองตราดในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411-2453) 43
	เหตุการณ์สำคัญของเมืองตราดหลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 46
	ชุมชนบ้านน้ำเขียว 48
	สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านน้ำเขียว 48
	พัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเขียว 52
	ช่วงที่ 1 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนบ้านน้ำเขียว (ราว พ.ศ.2310 – 2411) 53
	ช่วงที่ 2 ความเจริญของชุมชนบ้านน้ำเขียว (ราว พ.ศ.2436 – 2469)..... 62
	ช่วงที่ 3 ความซบเซาของตลาดบ้านน้ำเขียว..... 65
	บ้านน้ำเขียวกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมา (พ.ศ.2547 – 2555) 67
5	แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด 72
	แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 72
	ด้านองค์ความรู้ 73

บทที่	หน้า
การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม	76
ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม หรือทรัพยากรที่จับต้องได้	76
วัดน้ำเขียว	77
มัสยิดอัลกุบรอ	78
ศาลเจ้าพ่อน้ำเขียว (เซ็งจ๊วยโจ้วซือ)	79
มัสยิดย่นนะตุ้ลการิม	80
อาคารเก่าบริเวณริมถนน	81
ชุมชนชาวมุสลิม	82
ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม	83
ดนตรีนาเสบ	83
กระบี่กระบอง	84
การทอละวะ	86
การส่งเสริมฟื้นฟู วัฒนธรรมชุมชน	87
การส่งเสริมการมีส่วนร่วม	88
การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน	89
การส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์	91
6 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	94
สรุปผลการศึกษา	94
ประวัติ พัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเขียว	95
การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านน้ำเขียว	97
แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด	98
ข้อเสนอแนะ	99
รายการอ้างอิง	101
ประวัติผู้วิจัย	106

สารบัญแผนที่

แผนที่		หน้า
1	แผนที่ชุมชนบ้านน้ำเขียว แสดงขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา.....	4
2	แผนที่จังหวัดตราด	37
3	แผนที่แสดงเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งอยู่ในหมู่ 1, 2 และ 3 ของเทศบาลตำบลน้ำเขียว	46
4	แผนที่แสดงพื้นที่ชุมชนจีน และมุสลิม ในชุมชนบ้านน้ำเขียว	57
5	แผนที่แสดงชุมชนที่ติดต่อกับชุมชนบ้านน้ำเขียวก่อนเข้าตัวเมืองตราด	60

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	ภาพพื้นที่ชุมชนบ้านน้ำเขียวส่วนที่ทำการศึกษ (บริเวณริมคลอง).....44
2	ภาพใบเสร็จเงินรัฐชูปการใช้แทนหนังสือเดินทาง ของนายแอน วิริญโท 52
3	ภาพแผนผังแสดงการตั้งบ้านเรือนของชุมชนชาวมุสลิม 54
4	ภาพภายในบ้านที่มีการอาศัยร่วมกันของชาวจีน พุช และมุสลิม 70
5	ป้ายบอกข้อมูลมัสยิดอัลกุบรอ..... 72
6	ภาพวัดน้ำเขียว..... 73
7	แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังแรก 74
8	แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังที่ 2 74
9	แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังที่ 3 74
10	แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังที่ 4 74
11	ภาพมัสยิดอัลกุบรอในปัจจุบัน 75
12	ภาพศาลเจ้าพ่อน้ำเขียว สร้างในปี พ.ศ.2553..... 76
13	ภาพศาลเจ้าเซ่งจื๊อโจ้วซื่อ สร้างในปี พ.ศ.2503..... 76
14	ภาพมัสยิดย่นนะตุ้ลการ์ิม 76
15	อาคารเรือนแถวบริเวณริมถนนสาย ตราด – แหลมงอบ 77
16	ภาพเรือนแถว ที่ทำการค้าขาย บริเวณริมถนนสาย ตราด – แหลมงอบ..... 78
17	ภาพชุมชนริมคลองน้ำเขียว 79
18	ภาพการเล่นนาเสบของชาวบ้านชุมชนบ้านน้ำเขียว 80
19	ภาพเยาวชนขณะฝึกซ้อมกระบี่กระบอง 81
20	นางชูศรี และนายสนั่น ริดศิลา ครูสอนกระบี่กระบอง 82
21	ภาพอุปกรณ์การทอละวะ 83
22	ภาพการแข่งขันเรือพาย และ โขว์การเดินใต้น้ำของชาวประมงในงานวันออกบวช 84
23	ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณทางเข้าชุมชน 85
24	แผนที่แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดตราด และแผนที่ชุมชน 86
25	ภาพหลังคาคลุมทางเดินริมคลอง 86
26	สะพานข้ามคลองน้ำเขียว 86
27	ภาพร้านค้าที่ขายสินค้าในชุมชน และร้านค้าขายของที่ระลึก 88

ภาพที่

หน้า

28	ภาพเพ็ชรร้านค้าที่ทางเทศบาลจัดให้ชาวบ้านมาขายของบริเวณริมคลอง ปี พ.ศ.2553 และปี พ.ศ.2556	40
----	---	----

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมากระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทุกประเทศทั่วโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว กลายเป็นโลกไร้พรมแดน มีการนำเทคโนโลยีต่างๆที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในสังคม ทุกสิ่งทุกอย่างเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมไม่เว้นแม้แต่การท่องเที่ยวที่มีการนำทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมาใช้เพื่อตอบรับกระแสการท่องเที่ยวแบบทุนนิยม และในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวกำลังรุกเข้าสู่พื้นที่บริสุทธิ์ที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ โดยวัฒนธรรมของชุมชนถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีบทบาทในการดึงดูดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ทำให้เกิดการประเทืองปัญญาและเพิ่มสีสันให้กับชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบแผนของคนและของคนกลุ่มอื่น ซึ่งการเรียนรู้อาจผ่านทางสื่อการสังเกตการณ์หรือการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และต้องอยู่ในกรอบของ “ความมีใจเป็นกลาง” ว่าผู้คนแต่ละท้องถิ่นย่อมมีเหตุผลในการกระทำของตนเอง โดยเฉพาะวัฒนธรรม ประเพณี พิธีบางอย่างเป็นเรื่องเฉพาะ เมื่อมีความประจบประแจงและมีเงื่อนไขในการปฏิบัติไม่อาจนำมาจัดแสดงเพื่อความรื่นเริง การท่องเที่ยวควรเกิดจากความเข้าใจ ธรรมชาติแห่งสังคมวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน¹

ปัจจุบันได้มีการขยายตัวของการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นต่างๆในประเทศไทย และเติบโตอย่างรวดเร็วแต่หลายแห่งยังไร้ทิศทาง ขาดการวางแผนการจัดการที่ดี ไม่มีแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ก้าวไปสู่ความยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ² และเพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่จะเกิดกับวัฒนธรรมดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งที่ได้ประสบผลกระทบจากการท่องเที่ยวได้แก่ ปัญหาการเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้าน

---

¹ชนัญ วงษ์วิภาค และคณะ , การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 88-89.

²โสวัตรี ณ ถลาง . “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี ”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 35, 1(มกราคม – มิถุนายน): 54.

การบริหารจัดการภายในชุมชน ปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรมเป็นต้น ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบ้านริมคลองให้มุ่งเข้าสู่ธุรกิจเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและ นักธุรกิจจากภายนอก เข้ามาเป็นจำนวนมาก มีการคัดแปลงบ้านเรือนริมน้ำมาเป็นที่พัก ร้านอาหาร จนแทบไม่หลงเหลือวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว

บ้านน้ำเขียว ตำบลแหลมทอง จังหวัดตราด เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนานกว่า 200 ปี มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ คือชาวมุสลิม ไทย และจีน อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่บ้านน้ำเขียว ในอดีตชุมชนบ้านน้ำเขียวมีฐานะเป็นท่า ที่สำคัญ ก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเมืองตราด เพราะเป็นจุดขนถ่ายสินค้า และเป็นจุดพัก จุดเปลี่ยนเส้นทางการเดินทางจากทางน้ำมาเป็นทางบก ของผู้คนต่างชุมชนที่ต้องการเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองตราด ในขณะเดียวกันก็เป็นย่านการค้าขนาดเล็กสำหรับคนในชุมชน และคนต่างชุมชนที่อยู่ไกลจากตัวเมืองตราด จนกระทั่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2469 เกิดการเดินทางโดยสารประจำทางระหว่างตัวเมืองตราด และบ้านน้ำเขียว ซึ่งมีระยะทางห่างกันประมาณ 8 กิโลเมตร ความเจริญทางด้านคมนาคมทางบกส่งผลให้ชุมชนบ้านน้ำเขียวลดบทบาท ความสำคัญของการเป็นเมืองท่าลดลง ส่งผลให้ความเป็นย่านการค้าเริ่มซบเซาเป็นต้นมา แต่ยังคงมีสภาพเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยต่อเนื่องมา จนถึงปี พ.ศ. 2547 ได้มีการพยายามผลักดันให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนบ้านน้ำเขียว จนบ้านน้ำเขียวได้ฟื้นตัวจากความซบเซา แปรสภาพมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ และได้รับความสนใจแห่งหนึ่งในจังหวัดตราด ตามกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

บ้านน้ำเขียว ตำบลแหลมทอง จังหวัดตราด เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ปัจจุบันกำลังตอบรับกระแสการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมขึ้นในชุมชน เนื่องจากทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ และมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์อันได้แก่ ระบบนิเวศของป่าชายเลนและสัตว์น้ำที่ ยังคงมีความสมดุลอยู่ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติจึงมีการพึงพิงอิงอาศัยกันอย่างลงตัว ทำให้ธรรมชาติยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่ จึงได้มีการพัฒนาพื้นที่บ้านน้ำเขียวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม โดยเทศบาลตำบลน้ำเขียวร่วมกับชาวบ้าน โดยเริ่มนำวัฒนธรรม ประเพณี สถานที่สำคัญที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนคือวัดน้ำเขียว และมัสยิดอัลกรูบรอ มัสยิดแห่งแรกของจังหวัดตราด ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน ได้แก่ กอบน้ำเขียว ตังเมกรอบหรือน้ำตาลชัก และอาหารทะเลแห้ง เป็นต้น และจุดเด่นในเรื่องความเป็นชุมชน 2 ศาสนาคือ ชุมชนพุทธและมุสลิมที่

อยู่ร่วมกันมาช้านานอย่างสันติ นอกจากนี้ยังมีการชมวิถีชีวิต บ้านเรือนที่อยู่ริมน้ำ³ จากการส่งเสริม การท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นดังกล่าวในปัจจุบันของเทศบาลตำบลน้ำเชียว และ ชาวบ้าน ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก แต่ได้พยายามนำเสนอ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมของชุมชน หากแต่ในแต่ละกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นมานั้น เช่นการเดินทางชมวิถีชีวิตบ้านเรือนที่ อยู่ริมน้ำ ความเป็นมุสลิมกลุ่มแรกของจังหวัดตราด มัสยิดเก่าแก่อายุ 200 ปี เป็นต้น ยังขาดข้อมูล องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่จะให้เห็นพัฒนาการ ความเป็นมาของพื้นที่บ้านน้ำ เชียว จึงยังไม่เห็นจุดเด่น และไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในตัวชุมชน ยกที่จะเน้นย้ำใน เรื่องของความเป็นชุมชนเก่าแก่ดังที่พยายามประชาสัมพันธ์ ด้วยการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้จึงต้องการ ทำการศึกษา ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจพัฒนาการของ ชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ และจะเกิดความภาคภูมิใจ เข้าใจในวิถีชีวิตชุมชน นอกจากนี้ยังทำ ให้ทราบข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อย่างเหมาะสม สามารถนำไปต่อยอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำลังทำอยู่ ให้ดำเนินไปได้ด้วยความตระหนักและรู้เท่าทันของสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว จะทำให้ชุมชน สามารถจัดการและตั้งรับกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายใต้กระแสการท่องเที่ยวเชิง บริโภคในปัจจุบัน ในรูปแบบที่เป็นตัวของตัวเองและเหมาะสมกับชุมชน

2. คำถามในการวิจัย

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมแก่ชุมชนบ้านน้ำเชียวควร เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 3.1 ศึกษาประวัติ ความเป็นมา และพัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเชียวเพื่อหา ทรัพยากร ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนบ้านน้ำเชียว
- 3.2 ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มชาวมุสลิม ในชุมชนบ้านน้ำเชียว
- 3.3 ศึกษา เสนอแนวทางจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่บ้านน้ำเชียว

³เทศบาลตำบลน้ำเชียว, Otop Village Namchieo, เอกสารแผ่นพับ.

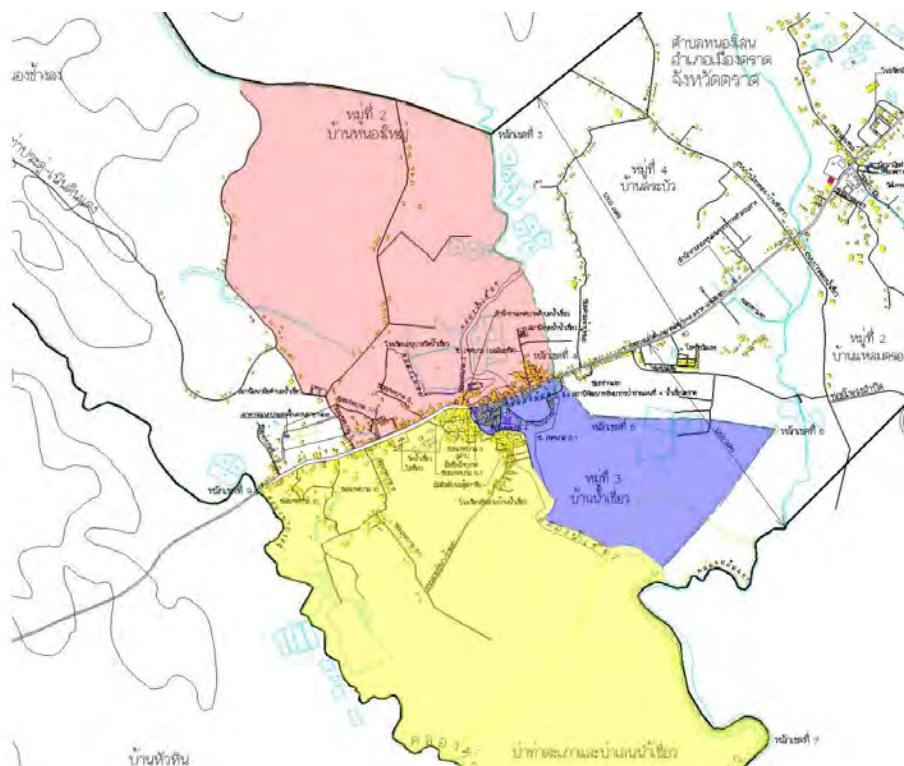

4. ขอบเขตการศึกษา

4.1 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

บ้านน้ำเชี่ยวอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว แบ่งออกเป็น 4 หมู่ ประกอบด้วยชุมชนย่อย 10 ชุมชน แต่ในการศึกษาคั้งนี้จะขอทำการศึกษาเพียงพื้นที่ของชุมชนริมคลองน้ำเชี่ยว อันมีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เป็นหลัก และพื้นที่ชุมชนรอบๆซึ่งเป็นชุมชนเก่าใจกลางบ้านน้ำเชี่ยว มีบ้านเรือนตั้งอยู่หนาแน่น บริเวณสองฟากฝั่งคลองน้ำเชี่ยว อยู่ในพื้นที่ หมู่ 1 หมู่ 2 และ หมู่ 3 ประกอบด้วยชุมชนย่อย 7 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนในบ้าน
2. ชุมชนบ่อนอก
3. ชุมชนท้ายเขา
4. ชุมชนหนองใหญ่
5. ชุมชนหัวถนน
6. ชุมชนเทศบาลใหม่
7. ชุมชนตลาดน้ำเชี่ยว

แผนที่ที่ 1 แผนที่ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว แสดงขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2.1 ประวัติ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านน้ำเขียว

4.2.2 วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของ ชุมชนบ้านน้ำเขียว และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

4.2.3 ศึกษาการส่งเสริมและการจัดการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว ที่ดำเนินการโดยเทศบาลและชาวบ้าน เพื่อประเมินผลความสำเร็จและปัญหาที่มีในปัจจุบัน

4.2.4 การนำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านน้ำเขียว ที่เหมาะสมและยั่งยืน เพื่อการเรียนรู้และรักษาอัตลักษณ์ของชาวบ้านน้ำเขียว

4.3 ขอบเขตด้านแนวคิด

แนวคิดที่เป็นกรอบหลักในการศึกษาครั้งนี้คือ

4.3.1 แนวคิดด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

4.3.2 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

4.3.3 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เนื่องจากแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาในทุกมิติ ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจจากภายใน จะทำให้เข้าใจ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้และเก็บข้อมูลจากภายในชุมชนบ้านน้ำเขียว เพื่อให้เกิดความเข้าใจประวัติ ความเป็นมา และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของบ้านน้ำเขียว โดยเฉพาะกลุ่มมุสลิม ในขณะที่แนวคิดการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดในการจัดการความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อันเป็นอัตลักษณ์ของบ้านน้ำเขียว นำไปสู่แนวทางการจัดการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมของบ้านน้ำเขียว ที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไปได้

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เกิดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและข้อมูลทรัพยากร วัฒนธรรมของชุมชนบ้านน้ำเขียว อันจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เกิดการธำรงรักษา อัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้

5.2 ข้อมูล และแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปต่อยอดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการอยู่ ให้เกิดความยั่งยืน เหมาะสมกับชุมชนบ้านน้ำเขียวต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในครั้งนี้ เพื่อนำไปใช้ต่อยอดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านน้ำเขียว อำเภอแหลมฉบัง จังหวัดตราด ที่ได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ให้เกิดความยั่งยืน โดยมุ่งเน้นศึกษาข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชนจากภายในชุมชน จึงใช้แนวคิด ในการศึกษา 2 แนวคิดหลัก ได้แก่ แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และแนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน

ทั้งนี้เพราะแนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นแนวคิดที่มุ่งศึกษาทุกมิติของชุมชน โดยเน้นข้อมูลที่ได้จากคนในชุมชน ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนทุกระดับในฐานะเจ้าของประวัติศาสตร์ และเจ้าของทรัพยากร และวิธีการศึกษาจะทำให้คนมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษา อันจะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง และชุมชน ซึ่งกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นผู้ศึกษาใช้เป็นฐานในการเก็บข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรม และภาพรวมพัฒนาการด้านต่างๆของชุมชน

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้ศึกษาได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติ และทรัพยากรภายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มักแทรกอยู่ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดตราด และยังได้ทบทวนแผนงาน นโยบายด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับบ้านน้ำเขียว เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวทาง ทิศทางด้านการท่องเที่ยว ในภาพรวมระดับประเทศ ระดับจังหวัด และท้องถิ่น นอกจากนี้ ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่อื่นๆ เพื่อสร้างความเข้าใจ และเป็นแนวทางในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน ตลอดจนวิเคราะห์ และเรียบเรียงข้อมูลต่อไป

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

1.1 แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับคตินิยมทางประวัติศาสตร์นั้นมวลชน โดยใช้วิธีศึกษาที่เป็นสหวิทยาการ ยิ่งกว่านั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังเป็นการดึงประวัติศาสตร์ให้เข้าไปใกล้กับปัจจุบันที่สุดเท่าที่เคยเป็น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้จะช่วยสร้างภาพรวมแห่งอดีตทั้งหมดของสังคมได้ อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ คือ ประวัติศาสตร์

ท้องถิ่นคือขั้นตอนสำคัญของการมีประวัติศาสตร์อย่างใหม่นั้นเอง เพราะพัฒนาการของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กำลังมุ่งไปสู่การมองประวัติศาสตร์ในกรอบของวัฒนธรรม อารยธรรมมากยิ่งขึ้น และอารยธรรมนี้จะเป็นเวทีให้อุคมาการณืทางประวัติศาสตร์เน้นความเป็นศูนย์กลาง และคตินิยมทางประวัติศาสตร์เน้นมวลชน ได้โลดแล่นอยู่ด้วยกัน เราเริ่มมองเห็นการศึกษาวัฒนธรรมไทย และอารยธรรมไทยที่มีใช้ เพียงแค่ผิวหน้า แต่ลึกลงไปถึงต้นรากของสังคม คือ มวลชน และการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมด้านต่างๆเหล่านี้สามารถสะท้อนภาพของท้องถิ่นชัดเจน เอื้อให้ได้ภาพรวมของสังคมที่เคลื่อนไหว มีพลวัตอยู่ในกระแสอันยาวนานจากอดีตไกลโพ้นสู่ปัจจุบันร่วมสมัย¹

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้เรารับรู้ได้ถึงโลกทัศน์ความคิดของคน นอกเหนือไปจากเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในประวัติศาสตร์ ภาพประวัติศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชนิดนี้เป็นภาพที่เคลื่อนไหวมีชีวิต แม้ว่าเราจะไม่สามารถกำหนดขอบเขตของภาพประวัติศาสตร์ที่ได้ในแง่กายภาพก็ตาม และความรู้ดังกล่าวเป็นพื้นฐานทำให้เข้าใจสังคมใด สังคมหนึ่งโดยเฉพาะ การศึกษาประวัติศาสตร์แบบนี้ถูกผูกมัดอยู่ด้วยข้อมูล ซึ่งเป็นหลักฐานเฉพาะท้องถิ่น เช่น ตำนานนิทานพื้นบ้าน ตำนานของประวัติศาสตร์ของถิ่นใดถิ่นหนึ่ง เป็นต้น²

1.1.1 ความหมายและวิธีการศึกษา

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความหมายประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า “คือประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงให้เห็นความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่นเดียวกันที่อาจมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ได้ แต่เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดียวกันตั้งแต่ 2-3 ชั่วคนสืบลงไป ก็จะเกิดสำนึกร่วมขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน มีจารีตขนบประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และคติกาในทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยมีพื้นฐานทางความเชื่อและศีลธรรมเช่นเดียวกัน เช่น ท้องถิ่นดงศรีมหาโพธิ์ในอำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี มีความเป็นมาทางชาติพันธุ์ต่างกัน คือมีทั้งมอญ เขมร ลาว จีน ฯลฯ แต่มีสำนึกความเป็นคนศรีมหาโพธิ์หรือศรีมโหสถร่วมกัน”³ โดยมองว่าชุมชนกับท้องถิ่น ต่างกันแต่มีความสัมพันธ์กัน ชุมชนเป็นจุดหนึ่งในท้องถิ่น หมายถึงชุมชนที่อยู่รวมกันมี

¹ริดา สาระยา , ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์ , (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2539), 40-47.

²เรื่องเดียวกัน, 62-69.

³ศรีศักร วัลลิโภดม, พิพิธภัณฑืและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2551), 40 - 42.

ความสัมพันธ์ในทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ท้องถิ่น คือ ท้องถิ่นที่ชุมชนอยู่ร่วมกันและมีรูปแบบวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน⁴

และได้เสนอแนวคิดเรื่อง “มาตุภูมิกับชาติภูมิ” ว่าชุมชนสมมุติเกิดขึ้นในพื้นที่ 2 ระดับ คือพื้นที่อันเป็นแผ่นดินเกิดหรือมาตุภูมิ และพื้นที่อันเป็นประเทศชาติหรือชาติภูมิ การเกิดชุมชนสมมุติทั้งสองนี้ ใช้มิติของเวลา หรือประวัติศาสตร์เป็นสื่อเชื่อมโยงให้เกิดสำนึกของการเป็นพวกพ้องเดียวกัน⁵

ธิดา สาระยา กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นถือเป็นประวัติศาสตร์ที่มองผ่านข้อมูลหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน (folk) มีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์พื้นบ้านพื้นเมืองอยู่มาก เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านเป็นหลัก แต่เดิมชาวบ้านมีการแสดงออกทางประวัติศาสตร์เป็นการบอกเล่าในรูปของตำนาน นิทานปรัมปรา รูปแบบทางศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้กลายเป็นหลักฐานสำหรับศึกษาประวัติศาสตร์ของเมือง หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมือง เป็นหน่วยขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของชุมชนหมู่บ้าน⁶

และยังชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาของคนกลุ่มที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง โดยถือว่าคนในท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของมวลชน “มวลชน” ในที่นี้หมายถึงคนส่วนใหญ่ที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญที่ทำให้มองเห็นความเคลื่อนไหวของสังคม และเป็นพลังผลักดันประวัติศาสตร์สังคมที่เน้นคน หรืออีกนัยหนึ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่เน้นคน⁷

และยังมองความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ใน ความหมายเชิงพื้นที่ ว่ามีนัยที่สัมพันธ์กับบริบทแวดล้อม 2 นัย คือ⁸

⁴ศรีศักร วัลลิโภดม, “การวิจัยท้องถิ่นที่ควรเป็น ” เมืองโบราณ 5, 5(กุมภาพันธ์ 2546): 213-214.

⁵ศรีศักร วัลลิโภดม, พิพิธภัณฑสถานและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน, 40-42.

⁶ธิดา สาระยา, ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (กรุงเทพฯ : สำนักวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ, 2524), หน้า 26.

⁷ธิดา สาระยา, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2529), 41.

⁸ธิดา สาระยา, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์, 40-42.

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนต่างๆในท้องถิ่น ไม่ใช่หมายถึงศูนย์กลางทางการเมืองแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นการมองประวัติศาสตร์โดยผ่านคนในสังคม มีลักษณะประวัติศาสตร์ชาวบ้าน ทำให้รู้ถึงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทักษะคติ ความคิดของคน

2. เป็นการมองประวัติศาสตร์ผ่านระบบเมืองในสังคมท้องถิ่น ซึ่งได้รับอิทธิพลหรือการโต้ตอบกับระบบการเมืองจากศูนย์กลาง ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นประวัติศาสตร์ “เมือง” นั้นมิได้มองเรื่องให้อยู่ในระบบการเมืองที่กว้างใหญ่กว่าเมืองใดเมืองหนึ่งเพียงเมืองเดียว เพราะอำนาจจากศูนย์กลางแต่ละแห่งนั้นซ้อนหรือเหลื่อมกันอยู่

ทั้งนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่สามารถกำหนดขอบเขตทางกายภาพของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ ภาพที่ได้จากการศึกษาจะแสดงถึงความสัมพันธ์ของชุมชนหลายแหล่งที่มีอดีตบางประการร่วมกัน เช่นการมีชนบประเพณีร่วมกัน หรือการยอมรับ รับรู้ร่วมกันในเรื่อง “วีรบุรุษทางวัฒนธรรม” ของหมู่คนในแต่ละท้องถิ่น

ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาทำความเข้าใจในความหลากหลายของวิถีวัฒนธรรม ประสพการณ์และระบบที่แตกต่างกันของชุมชนต่างๆ โดยขอบเขตของท้องถิ่นในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น พิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาต้องการทำความเข้าใจประเด็นอะไร “ท้องถิ่น” อันเป็นขอบเขตของการศึกษาก็จะปรากฏขึ้นเอง จุดมุ่งหมายในการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะกำหนดขอบเขตของหน่วยการศึกษาซึ่งก็คือ ขอบเขต ของ “ท้องถิ่น” นั้นจะสามารถตอบคำถามที่ผู้ศึกษาตั้งใจจะหาคำตอบได้เท่านั้น⁹

ขณะที่อนันท์ กาญจนพันธุ์ ให้ความเห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการหาพื้นที่ขึ้นของชุมชนที่อยู่นอกรัฐชาติ เพราะรัฐชาติพยายามทำให้เราอยู่ภายใต้กรอบที่เขากำหนดให้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาที่ยอมรับว่าผู้คนในชาติขึ้นอยู่ในพื้นที่รัฐชาติทั้งหมดหรือมีพื้นที่อื่นที่เขาสร้างได้เองบ้าง โดยการแสวงหาผ่านการศึกษาทางประวัติศาสตร์ว่าในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาผู้คนที่หลากหลายในสังคมไทยเขายืนอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่ของรัฐชาติตรงไหนบ้าง มีพื้นที่ที่อยู่นอกรัฐชาติ พื้นที่เหล่านี้คือพื้นที่แห่งความเป็นคน เพราะพื้นที่ของรัฐชาติคือพื้นที่ของการเป็น

⁹เรื่องเดียวกัน, 112.

¹⁰นิธิ เอียวศรีวงศ์, “200 ปีของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย และทางข้างหน้า,”

ประชากร¹¹ ทั้งนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่อาจสมบูรณ์ในตัวเอง แต่ต้องศึกษาจากการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับสังคมอื่นด้วย เพราะประวัติศาสตร์เป็นเรื่อง ราวของความเคลื่อนไหวทางความคิดที่มีการขัดแย้ง การต่อสู้ ครอบงำ การแลกเปลี่ยนและการผสมผสานอยู่ตลอดเวลา¹²

ดังนั้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาที่พยายามศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของผู้คนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมุ่งศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ความเชื่อ ฯลฯ ด้วยการเน้นข้อมูลจากภายในท้องถิ่น แต่ต้องให้ความสำคัญกับข้อมูลภายนอกท้องถิ่นด้วย เพื่อให้เห็น ภาพรวม และเข้าใจ พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคม หรือท้องถิ่นอย่างเป็นพลวัต

1.1.2 แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. กำหนดขอบเขตการศึกษาออกเป็น “หน่วย” เฉพาะที่เหมาะสมซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ศึกษาว่าต้องการศึกษาในระดับใด เช่น เมือง หมู่บ้าน หรือชุมชนระดับต่างๆ เป็นต้น “หน่วย” ทางกายภาพที่จะใช้ศึกษานั้นเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น¹³

2. ศึกษาประสบการณ์หรือกิจกรรมทุกด้านใน “ท้องถิ่น ” ที่เป็นหน่วยการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ ความคิด ความรู้สึกต่างๆ หรือเลือกศึกษาเรื่องหนึ่ง เรื่องใดในหน่วยดังกล่าว แต่ควรโยงให้เห็นว่า ประสบการณ์หรือกิจกรรมที่ตนศึกษานั้นมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยว โยงกับบริบทด้านอื่นๆที่ใกล้เคียงอย่างไร

¹¹อานันท์ กาญจนพันธุ์, คนใน : ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยา (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545), 2.

¹²อานันท์ กาญจนพันธุ์, “แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม,” เอกสารเสนอต่อที่ประชุมวิชาการประจำปีของสมาคมประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538, อังใน ขงยุทธ ชูแ้วน, ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทยว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษาและบทบาทในสังคมปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551), 250 – 251.

¹³ขงยุทธ ชูแ้วน . ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย (กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย (สกว.), 2551), 261.

3. ศึกษาถึงความเป็นตัวของตัวเองที่แสดงผ่านมิติต่างๆดังกล่าว เพื่อให้เป็นพื้นที่ของการเคลื่อนไหวของประชาชนในแต่ละ “ท้องถิ่น” อันหลากหลายโดยเป็นกิจกรรมที่พวกเขา ร่วมกำหนดขึ้นมาเองเป็นสำคัญ

4. การใช้ข้อมูลทุกรูปแบบ คือข้อมูลทุกประเภทที่จะทำให้ทราบและเข้าใจเรื่องราวและพัฒนาการทางสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ ประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนี้

ข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ตำนาน พงสาวดารเมือง เอกสารทางราชการ เอกสารส่วนบุคคล หนังสือพิมพ์

ข้อมูลที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นข้อมูลที่จะช่วยเพิ่มเติมช่องว่างของประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือช่วยตรวจสอบเนื้อหาที่มีอยู่ในเอกสารนั้น จะทำให้เข้าใจภาพรวมของประวัติ พัฒนาการของท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น ข้อมูลเหล่านี้ได้แก่ ข้อมูลจากหลักฐานทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลปะ ข้อมูลหลักฐานที่มาจากประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ ภูมิปัญญา การละเล่น ความเชื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงคำบอกเล่า ภาพวาด ภาพถ่าย รวมไปถึงข้อมูลจากหลักฐานทางสภาพแวดล้อม อันได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างข้อมูลภายนอก และภายใน ซึ่งข้อมูลจากภายนอกคือข้อมูลที่เกิดจากคนนอกท้องถิ่นเป็นผู้มองท้องถิ่น ได้แก่ พงสาวดารเมือง เอกสารทางราชการ เอกสารส่วนบุคคล และคำบอกเล่าจากคนนอกท้องถิ่น ในขณะที่ข้อมูลจากภายใน คือ ข้อมูลที่ได้จากคนในท้องถิ่นเอง และเป็นข้อมูลที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะภายในท้องถิ่น ประเพณี ความเชื่อต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลด้วยการลงพื้นที่ศึกษาจริง เข้าถึงถึงคนทุกระดับในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลจากภายในถือเป็นข้อมูลสำคัญ เพราะจะทำให้ทราบปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆของท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเรื่องราวและพัฒนาการทางสังคม พื้นที่ที่ได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ขณะเดียวกัน ก็จะทำให้ ได้รายละเอียดที่อาจแตกต่างไปจากข้อมูลภายนอกด้วย ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลทั้งจากภายใน และภายนอกท้องถิ่นร่วมกัน เพราะจะช่วยเติมข้อมูล และตรวจสอบซึ่งกันและกัน

จากแนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นประโยชน์จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า จะช่วยการสร้างสำนึกของความเป็นท้องถิ่น ทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของ ตัวเองและชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีประโยชน์สำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนา ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับศักยภาพ และข้อจำกัดของแต่ละท้องถิ่น

1.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.2.1 ที่มาและความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศให้กับหลายประเทศ ก่อให้เกิดการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ช่วยสร้างงานสร้างอาชีพให้ประชาชนมีงานมีรายได้ สำหรับประเทศไทยรายได้จากการท่องเที่ยวนำเงินตราเข้าสู่ประเทศเป็นอันดับ 2 รองจากรายได้การส่งออกคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ แต่เป็นที่ทราบกันแล้วว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมามักเป็นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่เป็นหลัก โดยมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด อันจะทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากที่สุด โดยมีได้คำนึงหรือใส่ใจต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาในระยะยาวจากการท่องเที่ยว ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เกิดความเสื่อมโทรมและไม่สามารถปรับคืนสู่สภาพเดิมด้วยตัวของมันเองได้ ประกอบกับกระแสการอนุรักษ์และเสียงเรียกร้องให้คืนสภาพความสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ ที่ทวีความรุนแรงและต่อเนื่องมากขึ้น จึงทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถูกจับตามองว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทั้งของแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชนมากกว่าผลตอบแทน

จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2530 จึงมีบุคคลจากหลายวงการทั้งนักวิชาการ สื่อมวลชน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และองค์กรพัฒนาเอกชน (Non Government Organization หรือ NGO) ได้เรียกร้องให้มีการจัดการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน ไป จึงเกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ขึ้น ซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย¹⁴

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1990 (พ.ศ.2533) หรือที่เรียกว่า Global'90 Conference จากผลการประชุมครั้งนี้ทำให้เกิดหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น ต่อมาการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nation Conference on Environment and Development ; UNCED) หรือ Earth Summit ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน 2535 ได้มีการลงนามรับรองเอกสารสำคัญโดยเฉพาะ “แผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21” นับเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคมเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเน้น การจัดการด้านรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ และกำลังเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เพราะถือเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism)¹⁵

สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการตอบสนองการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างเด่นชัดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยในปี พ.ศ. 2538 – 2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นและในปี พ.ศ. 2539 – 2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ (National Ecotourism Policy) ขึ้น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันก็ได้กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ด้วย¹⁶

¹⁴บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพฯ: เพรสแอนดี้ไซน์ จำกัด, 2548), 20-21.

¹⁵สุดาพร วรพล, “การจัดการการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ” จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 16,2 (เมษายน-มิถุนายน,2540) : 31-33.

¹⁶เรื่องเดียวกัน, 31-33.

1.2.2 ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

สำหรับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ผู้ศึกษาทำการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อใช้เป็นความรู้พื้นฐานส่วนหนึ่งในการเสนอแนวทางหรือหลักการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของชุมชน บ้านน้ำเขียว ในการศึกษาครั้งนี้ ร่วมกับแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวทาง ดังนี้

ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา (Earth Summit Conference) ณ ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535¹⁷ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึงการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด หรือจะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบท”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถ ของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วน ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้น จะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

¹⁷ Ecotourism Network, “Ecotourism” (Earth Summit Conference, 2539), 8.

ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ และนักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์ จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น¹⁸

ขณะที่พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีได้ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวให้หมดเปลืองหรือหมดไป ยังคงเป็นทรัพยากรที่ดึงดูดใจให้มีการท่องเที่ยวได้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น”

จากความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือ ไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

1.2.3 หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้ว Shirley Eber (1992) ได้นำเสนอหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็น 10 ประการคือ¹⁹

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainable) เป็นการให้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอดีเท่าที่จำเป็นและประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ยาวนานขึ้น
2. การลดการบริโภคและของเสียที่เกินความจำเป็น (Reducing Over Consumption and Waste) เป็นการลดการบริโภคที่มากเกินความจำเป็นและการลดของเสียเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงรักษาสีงแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) เป็นการรักษาความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวระยะยาว และช่วยขยายฐานของการท่องเที่ยวด้วย

¹⁸ อังในศรัณย์ เลิศรักษ์มงคล, “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 16-1 (มกราคม-มีนาคม, 2540):12-15.

¹⁹ อังในเสรี วงษ์ไพโรจิต, *ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน* (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.), 78.

4. การรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในการวางแผน (Integrating Tourism into Planning) เป็นการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนพัฒนาแห่งชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment – EIA) ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหมายถึงการใช้หลักวิชาการในการคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบของการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อมทุกด้านทั้งด้านทรัพยากรท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อหาทางป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด อันจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economics) เป็นการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย
7. การปรึกษากันระหว่างผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน (Consulting Stakeholders and the Public) เป็นการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างรัฐบาล ผู้ประกอบการประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าร่วมงานกันในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์
8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นทุกประเภททุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งจะช่วยยกระดับของการบริการท่องเที่ยว
9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) เป็นการจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวอย่างพร้อมมูลเพื่อเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวให้เข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย
10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) เป็นการวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว รวมไปถึงนักลงทุน

1.2.4 รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเกิดจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือที่เรียกว่าประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิลเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) หรือที่เรียกอีกชื่อว่า Rio Summit (ปฏิญญาริโอ) และได้ร่วมลงนามรับรองเอกสารสำคัญ 5 ฉบับ โดยหนึ่งในนั้นคือ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำ ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

จากแผนปฏิบัติการ 21 ดังกล่าวข้างต้นทำให้การท่องเที่ยวต้องปรับตัวสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย และจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้ นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แล้วจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็นำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อีก 2 รูปแบบ²⁰

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน อันได้แก่การท่องเที่ยวเชิงการศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวทางธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นจัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อันได้แก่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานประเพณีและศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม เป็นต้น

²⁰ยศ สันตสมบัติ และคณะ , การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากร (เชียงใหม่:นพบุรี การพิมพ์, 2544), 51-55.

1.2.5 องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 6 ด้านดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย
2. องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการ พัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
3. องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย
4. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ
5. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป
6. องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการ พัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือแนวความคิดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่มุ่งสู่ความยั่งยืน อยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต วิธีการ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยว และมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มี หรือมีน้อยที่สุด

ความสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของท้องถิ่น คือการให้คนจากภายนอก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้และเห็นว่าคนในท้องถิ่นมีวิถีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากสังคมและวัฒนธรรมอื่นอย่างไร และยังคงกล่าวถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาจากข้างใน โดยที่คนในกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมของตนเอง โดยที่คนจากข้างนอกที่เป็นผู้รู้ในเรื่องต่างๆอาจเข้ามาช่วยเหลือในด้านความรู้และวิธีการจัดการ²¹ ซึ่งหัวใจของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือกระบวนการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อให้คนในท้องถิ่นอยู่ร่วมกันได้อย่างพอเพียง โดยใช้ทรัพยากรทางปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีทั้งทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการร่วมกัน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติ และทรัพยากรภายในชุมชน กลุ่มที่ 2 คือ แผนงานนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับบ้านน้ำเขียว กลุ่มที่ 3 คือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่อื่นๆ

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติ และทรัพยากรภายในชุมชนบ้านน้ำเขียว

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านน้ำเขียวนี้นี้เป็นการทบทวนเพื่อให้ทราบว่าที่ผ่านมาเคยมีผู้ศึกษาชุมชนบ้านน้ำเขียวในประเด็นใดบ้าง ผลการศึกษาเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทราบข้อมูล ที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านน้ำเขียวในเบื้องต้น ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านน้ำเขียวนี้นี้พบว่ามียุ่ด้วยกัน 2 งาน ซึ่งเป็นงานที่แทรกอยู่ในงานวิจัยระดับจังหวัด คือ 1) งานวิจัยโครงการ

²¹ ศรัศกร วัลลิโกดม , พิพิธภัณฑและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2551), 10.

รักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว 2) งานวิจัยแผนที่ทางวัฒนธรรมจังหวัดตราด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

งานวิจัย “โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว” โดยมหาวิทยาลัยศิลปากร โครงการนี้เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการวิจัยในเชิงการนำไปปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นและการรักษาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะสามารถนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนวางแผน นโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตราดต่อไป การศึกษานี้ประกอบด้วยการศึกษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมต่างๆที่มีอยู่ในจังหวัด ได้แก่ สถาปัตยกรรมท้องถิ่น ย่านที่สำคัญ และทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมทั้งประเมินสถานภาพการท่องเที่ยวและลักษณะแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดตราด พร้อมทั้งแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีกรอบการพิจารณาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาในอนาคต 5 ประการ คือ 1) เป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือมีแหล่งเรื่องราวทางวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ หรือเป็นบริเวณในชุมชนทั้งในเขต และนอกเขตเทศบาลที่มีความเหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว 2) มีการรวมตัวของชาวบ้านในพื้นที่เป็นกลุ่มในการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนหรือกำลังจัดตั้ง หรืออยู่ในความรับผิดชอบของภาครัฐ องค์กรอิสระต่างๆที่ทำงานช่วยเหลือประชาชนในท้องถิ่น 3) มีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงได้พอสมควรในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว 4) มีสภาพทางกายภาพที่เหมาะสม 5) มีความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาได้ 13 แห่ง โดยได้เสนอแนวทาง ในการพัฒนา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างคร่าวๆในแต่ละแหล่งอย่างไร เพื่อมอบให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการ และจัดทำแผนแม่บทของการรักษาสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำเข้าสู่คณะรัฐมนตรี ตลอดจนจัดตั้งองค์กรบริหารดำเนินการให้เป็นไปตามโครงการ ทั้งในระดับ จังหวัด และระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเสนอโครงการตัวอย่างเพื่อเป็นกรณีศึกษาด้วยกัน 2 ประเภท คือ โครงการประเภทแนวทางการออกแบบ (Design Guideline) และโครงการประเภทกรอบแนวความคิด (Conceptual Guideline)

ชุมชนมุสลิมบ้านน้ำเชี่ยวเป็นหนึ่งในแหล่งที่โครงการฯ ได้ทำ การศึกษา และระบุให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งบ้านน้ำเชี่ยวเป็นชุมชนริมคลองน้ำเชี่ยว ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 200 ปี เริ่มต้นจากการตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมจากเมืองกำปงจามของประเทศกัมพูชา สมทบกับชาวมุสลิมจากทางภาคใต้ที่จะ

ย้ายถิ่นฐานไปสู่ภาคใต้ของกัมพูชา แต่มีบางส่วนมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายคลอง ที่เชื่อมต่อกับทะเล มีอ่าวที่อุดมสมบูรณ์ เป็นชุมชนใหญ่ มีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชนชาวประมง มีท่าจอดเรือ ทำขึ้นปลา และมีศรัทธาในศาสนาอิสลาม ชีวีตทั่วไปยังคงสงบ เรียบง่าย ในขณะที่ชุมชนชาวพุทธจะอยู่ติดกับถนนตราด – แหลมงอบ มีชื่อเสียงในการทำงานอบ สมควรได้รับการส่งเสริมด้วยการจัดตั้งอำนาจความสะดวกและปรับปรุงองค์ประกอบภูมิทัศน์ให้เสริมกับบรรยากาศชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปสัมผัสกับชุมชน จึงนำเสนอโครงการตัวอย่างประเภทกรอบแนวความคิดไว้คือ “โครงการเดินสัมผัสเอกลักษณ์ชุมชนน้ำเขียว ” โดยใช้ทางเดินในชุมชนที่มีอยู่แล้ว เพิ่มเติมการให้ข้อมูลเส้นทางด้วยป้าย แสดงจุดที่น่าสนใจและให้ข้อมูลรายละเอียด จัดหาที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวในพื้นที่ว่าง ไม่ไกลจากชุมชน ปรับปรุงทางเดินให้ต่อเนื่อง สะดวกและปลอดภัย มีจุดนัดพบและที่หมายตา จุดพักตามเส้นทาง²²

งานวิจัย “โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดตราด ” นี้ ทำให้ทราบถึงภาพรวมของทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ ในจังหวัดตราด ทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม รวมทั้งแนวทางในการบริหารจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เห็นรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม แนวทางการบริหารจัดการดังกล่าวยังไม่ชัดเจน ยากต่อการนำไปปฏิบัติจริงในรายละเอียด เนื่องจาก ขาดการศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชนในพื้นที่ วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ตลอดจนข้อมูลทรัพยากรต่างๆอย่างลึกซึ้ง ซึ่งหากทำการศึกษาเพิ่มเติม แนวทางและโครงการเหล่านี้จะสามารถนำไปปรับใช้ และจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกรื่องานหนึ่งคือ งานวิจัย “แผนที่วัฒนธรรมจังหวัดตราด ” เป็นงานวิจัยที่เผยแพร่ข้อมูลทางเว็บไซต์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 เป็นงานวิจัยในโครงการแผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ชายแดนไทย – กัมพูชา ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล กับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อดำเนินการสำรวจ บันทึก และจัดเก็บข้อมูลด้านทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนไทย – กัมพูชา ทั้งสิ้น 7 จังหวัด ได้แก่ ตราด จันทบุรี สระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี อันเป็น บริเวณที่รัฐบาลให้ความสำคัญ และต้องการพัฒนาต่อไปในอนาคต โดยตระหนักดีว่าพื้นที่เหล่านี้มีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่มีความหลากหลาย ทั้งภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต อาศัยอยู่ ซึ่งความหลากหลายเหล่านั้นมีลักษณะ

²²มหาวิทยาลัยศิลปากร , โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดตราด (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป.), 5 – 111.

คล้ายคลึงกับชุมชนชายแดนกัมพูชาเช่นกัน การศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บริเวณชายแดนของไทย จึงจะทำให้เกิดความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมถึงเข้าใจในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณชายแดนกัมพูชาด้วย ซึ่งทำให้สามารถนำไปใช้ในการดำเนินนโยบายด้านต่างๆกับประเทศกัมพูชาให้มีความเหมาะสมและเท่าเทียมกันได้

ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ 3 ปี ปีที่ 1 เป็นการพัฒนาฐานข้อมูลวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อจัดทำแผนที่วัฒนธรรมร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และสำนักงานวัฒนธรรมทั้ง 7 แห่ง ปีที่ 2 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงลึกในประเด็นเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจเกี่ยวกับชายแดนไทย-กัมพูชา โดยใช้ฐานข้อมูลวัฒนธรรมในปีที่ 1 เป็นตัวกำหนดประเด็นและพื้นที่วิจัยร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และปีที่ 3 เป็นการแสวงหาภาคีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในบริเวณพื้นที่ชายแดนเพื่อนำเสนอข้อมูลและเครื่องมือที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานพื้นที่ชายแดนอย่างยั่งยืน โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน

ข้อมูลจากการวิจัย ได้มาจากการสำรวจเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย และจากการสัมภาษณ์บุคคลระหว่างการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเนื้อหาของแผนที่วัฒนธรรมประกอบด้วย 7 ส่วน ได้แก่ (1) กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี (2) สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ (3) ภูมิปัญญาของท้องถิ่น (4) ปฏิทินวัฒนธรรม (5) บุคคลด้านวัฒนธรรม (6) ตำนานและนิทาน และ (7) ประเด็นเกี่ยวกับชายแดน โดย ทั้ง 7 ประเด็นนี้มีขอบเขตครอบคลุมทั้ง 7 จังหวัดที่เป็นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา²³ และนำเสนอในรูปแบบของบทความภาพถ่าย และแผนที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยจะให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อให้ผู้ใช้สามารถไปถึงแหล่งข้อมูลได้ เพื่อจะต่อยอดความรู้ต่อไป

เนื่องจากเป็นงานวิจัยที่เน้นข้อมูลจากเอกสาร เนื้อหา ข้อมูลที่ปรากฏในเว็บไซต์จึงเป็นข้อมูลที่มีอยู่แล้วในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์แต่ละจังหวัด โดยเฉพาะหัวข้อกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำนานและนิทาน ส่วนที่เพิ่มเติมคือ หัวข้อบุคคลด้านวัฒนธรรม ปฏิทินวัฒนธรรม และประเด็นเกี่ยวกับชายแดน ดังนั้น ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนบ้านน้ำเขียวที่ปรากฏในแผนที่ทางวัฒนธรรมของงานวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทราบอยู่ก่อนแล้ว ได้แก่ สู่เหว่าบ้านน้ำเขียว งบประมาณน้ำเขียว และชุมชนเริ่มแรกของมุสลิมในจังหวัดตราดที่มีเชื้อชาติเป็นแขกจาม อันมีรายละเอียดมาจากหนังสือวัฒนธรรมและพัฒนาการประวัติศาสตร์ของจังหวัดที่จัดทำขึ้น โดย

²³โครงการแผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย – กัมพูชา , เกี่ยวกับโครงการ, เข้าถึงเมื่อ 4 มิถุนายน 2553, เข้าถึงได้จาก <http://www.mapculture.org>.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ.2542

2.2 แผนงาน และนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาแผนงาน และนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว ตำบลแหลมงอบ จังหวัดตราด ใน 3 ระดับ คือ แผนระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด และท้องถิ่นเพื่อนำมาวิเคราะห์ หาแนวทางที่สอดคล้องกับแนวทาง แผนงานต่างๆ ดังนี้

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555 – 2559²⁴ กำหนดโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ .ศ.2551 ที่ออกประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ .ศ.2555 – 2559 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ เป้าหมาย พันธกิจและยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยกำหนดวิสัยทัศน์ให้ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน” เป้าประสงค์ เพื่อ 1) ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้น 2) รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้น โดยเน้นการพัฒนากิจกรรมที่สร้างมูลค่าและคุณค่า 3) สร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืน

โดยกำหนดพันธกิจ ไว้ 5 พันธกิจ คือ 1) พัฒนา โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล 2) พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสังคม และวิถีชีวิตของชุมชน 3) เตรียมความพร้อมของภาคบริการ และปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลง และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ 4) สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ 5) บูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวให้มีเอกภาพ ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ สร้างกลไกในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

²⁴ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา , แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ .ศ.2555 – 2559, เข้าถึงเมื่อ 13 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.tica.or.th>.

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ ภารกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าประสงค์ ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวที่มีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดในด้านการท่องเที่ยวที่อาจส่งผลให้ศักยภาพการท่องเที่ยวของประเทศไทยลดลง โครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ ได้แก่ ระบบโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ และรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีทิศทาง ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชาติ โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อป้องกันการใช้ประโยชน์มากเกินไป การกำหนดมาตรการในการแก้ไขกฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ให้แหล่งท่องเที่ยวของไทยสามารถมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว มุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่องครบวงจร ความพร้อมของภาคบริการและการท่องเที่ยว แม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกและความไม่สงบภายในประเทศ แต่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศประเทศไทยยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ และมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรมและสปาที่มีมาตรฐานสูง บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพขยายตัวอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้มีบทบาทมากขึ้นในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวรับรู้และเข้าใจในภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทย โดยการดำเนินการตลาดเชิงรุกเพื่อประมุขสิทธิ์ในการจัดงานระดับโลกและภูมิภาค เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าประเทศ จัดงานแสดงต่างๆ (Event) เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวไทยผ่านสื่อต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้นมีการใช้จ่ายมากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว บริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในแนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันกำหนดภารกิจขอบเขตของงานการ

พัฒนาให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพื้นที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการในระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการบริหารเป็นรูปธรรม โดยมีภาครัฐ เอกชน ชุมชน และประชาสังคมในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

แผนการปฏิบัติงานขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (พ.ศ. 2555 - 2558)²⁵ เนื่องด้วยในปีพ.ศ.2546 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณหมู่เกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียงขึ้น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้กำหนดกรอบบูรณาการการบริหารและพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง จังหวัดตราด ได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “ผสมผสานความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน เพื่อพัฒนาเอกลักษณ์ (Unique) และมาตรฐานการบริการด้านการท่องเที่ยวของท้องถิ่นในพื้นที่พิเศษหมู่เกาะช้างฯ ให้ได้มาตรฐานระดับสากล โดยอาศัยกระบวนการบริหารการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสมดุลระหว่าง การพัฒนากับการอนุรักษ์สู่การท่องเที่ยวที่เป็นเลิศได้รับการกล่าวขวัญในระดับสากล (Smart Green Management leads to World Class Tourism Destination)”

มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ผสมผสานความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) พัฒนาเอกลักษณ์และมาตรฐานการบริการท่องเที่ยวท้องถิ่นเชื่อมต่อสากล 3) บริหารจัดการเชิงอนุรักษ์สู่การท่องเที่ยวระดับสากล

ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนา เน้นการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้เกิดความสมดุลและเหมาะสมตามขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 3 ด้านคือ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 : การบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว

²⁵ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), กรอบบูรณาการการบริหารและพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง จังหวัดตราด, เข้าถึงเมื่อ 23 เมษายน 2553, เข้าถึงได้จาก <http://www.dasta.or.th>.

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : การระดมการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

โดยมีเป้าหมายหลักของกรอบการบูรณาการ เพื่อพัฒนาเชิงอนุรักษ์ และฟื้นฟูระบบนิเวศของป่าดิบชื้น ป่าชายเลน และทะเล ให้ดำรงคงอยู่ โดยให้พื้นที่หมู่เกาะต่างๆ สามารถก้าวสู่แหล่งท่องเที่ยวระดับโลก (World Class Destination) สามารถเสริมสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่นและการท่องเที่ยวภาคตะวันออกและภูมิภาคได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว และการใช้จ่ายของการท่องเที่ยว และเสริมสร้างสังคมท้องถิ่นให้มีเอกลักษณ์และมีบริการที่ดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อีกแผนงานหนึ่งคือ แผนพัฒนาจังหวัดตราด ประจำปี พ.ศ.2553 – 2556²⁶ เนื่องจากมีตราดเป็นพื้นที่ที่มีสมรรถนะสูงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประเทศเนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทางบกและทางทะเล มีสภาพภูมิอากาศ และทำเลที่ตั้งเหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและมีหมู่เกาะน้อยใหญ่ ที่ยังคงความสวยงามตามธรรมชาติรวม 52 เกาะ นับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่ชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเป็นจำนวนมาก ทำการกำหนดแผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดไว้ดังนี้

มีวิสัยทัศน์ คือ “ตราดเมืองสวรรค์แห่งตะวันออก ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระดับนานาชาติและความร่วมมือทางสังคม และเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างยั่งยืน” และยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติตามแผนคือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาเมืองตราดให้น่าอยู่มั่นคงเข้มแข็งภายใต้การมีส่วนร่วมในระบบอบประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล (ตราดสวรรค์แห่งความมั่งคั่งและยั่งยืน (Paradise of Wealthy and Sustainable))

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมพัฒนาภาคเกษตรกรรมและชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง [ตราดสวรรค์แห่งเกษตรกรรม (Paradise of Agriculture)]

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับนานาชาติ , MICE และเป็นประตูเชื่อมโยงไปภูมิภาคอื่น (ตราดสวรรค์แห่งการท่องเที่ยวตลอดปี (Paradise of All Season Tourism))

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาให้ตราดเป็นศูนย์กลางการค้าการส่งออกและมิตรภาพระหว่างประเทศในแถบอินโดจีน (ตราดสวรรค์แห่งมิตรภาพกับเพื่อนบ้าน (Paradise of Friendly))

²⁶ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดตราดแบบบูรณาการ , แผนพัฒนาจังหวัดตราด ปี พ.ศ.2553-2556, เข้าถึงเมื่อ 1 กรกฎาคม 2553, เข้าถึงได้จาก <http://www.trat.go.th>.

ในส่วนของท่าน้องถั้นนั้น เทศบาลตำบลน้ำเขียวได้กำหนดแผนพัฒนาปี 2553 – 2556 ของเทศบาลตำบลน้ำเขียว ซึ่งวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลน้ำเขียว คือ “น้ำเขียวชุมชนน่าอยู่ เชิดชู การศึกษา พัฒนาสิ่งแวดล้อม พร้อมการท่องเที่ยว”

กำหนดพันธกิจไว้ดังนี้ 1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ให้มีความ เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของประชาชน 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา และการ เรียนรู้ตลอดชีวิต 3) อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) จัดบริการด้าน สาธารณสุขที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน 5) พัฒนาการบริหารจัดการที่ดีและการให้บริการประชาชน 6) พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

โดยจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา 1) ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 2) ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกาย และจิตใจ 3) ชาวชนได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย 4) มีระบบบริหารจัดการที่ดี ประชาชนได้รับความสะดวก รวดเร็วในการรับบริการ 5) ชุมชนเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น 6) การคมนาคม สะดวก ชุมชนมีความเป็นระเบียบ เรียบร้อยและสวยงาม 7) รักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์และไม่เกิดมลพิษ 8) ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีนักท่องเที่ยว สนใจมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

สำหรับยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลน้ำ เขียว มีดังนี้

ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การวางแผนการส่งเสริมการลงทุน พาณิชย ก ธรรมและการท่องเที่ยว โดยการ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการฝึกอบรม การฝึกอาชีพ และสร้างอาชีพ ให้แก่กลุ่มเกษตรกรและประชา ชน 2) ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นแก่คนใน ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน และมุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการตลาดและการกระจายผลผลิตของเกษตรกร 4) พัฒนาและส่งเสริมการค้า การลงทุน การค้าตามแนวชายแดนและภูมิภาคอินโดจีน 5) พัฒนาและ ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้มีศักยภาพและมีมาตรฐานและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่ง ใหม่ ๆ 6) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตราด 7) ส่งเสริมและรณรงค์ให้ ประชาชนมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริม 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการและการสร้างองค์ความรู้ในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 2) ส่งเสริมสนับสนุนการรณรงค์ให้ประชาชนมี จิตสำนึกหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการควบคุม

คุ้มครองและการบังคับใช้กฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ส่งเสริมและฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเป็นแบบเชิงนิเวศ 5) จัดให้มีระบบการกำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย และการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา การกีฬา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ 1) ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา 2) ส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ 3) สร้างจิตสำนึกให้เด็ก เยาวชน ประชาชนรักและหวงแหนประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) อนุรักษ์และส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพย์สินทางปัญญา

นอกจากนี้ ยังมี นโยบายด้านการท่องเที่ยวของผู้ บริหารเทศบาลตำบลน้ำเขียว ที่กล่าวไว้ดังนี้

1. มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีศักยภาพ สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้น
2. จัดระเบียบชุมชน ปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขตเทศบาล
3. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง อาหารพื้นบ้าน ตลอดจนการสร้างสัญลักษณ์ของตำบลน้ำเขียว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน²⁷

จากแผนงาน นโยบายของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวทาง แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเป็นเป้าหมายสำคัญที่อยู่ในแผนพัฒนา โดยต่างมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งแผนงาน นโยบายเหล่านี้จะได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยว ให้แก่บ้านน้ำเขียวต่อไป

2.3 ผลงานวิจัย และการศึกษาอื่นที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยและการศึกษาอื่นที่จะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในครั้งนี้ ได้ทำการ ทบทวนงานวิจัย สามารถนำไปเป็นตัวอย่าง หรือประยุกต์ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีทั้งหมด 3 งาน ดังนี้

งานวิจัยแรกคือ โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนในชุมชนบ้านบุและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จัดทำโดยกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ร่วมกับ

²⁷ เทศบาลตำบลน้ำเขียว, แผนพัฒนา 3 ปี (2553 – 2556). 20-28.

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดทำขึ้นโดยใช้แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยดำเนินการในมิติต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ ทั้งด้านศักยภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดสมดุลในการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากภายใน โดยเน้นให้ประชาชนในชุมชนเกิดความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยมีภาครัฐ องค์กร สถาบันอื่นๆเป็นที่เกี่ยวข้องประสานงาน หรือเป็นผู้สนับสนุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบุญและพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ยังกระจุกกระจายให้เห็นชัดเจนเพื่อเป็นข้อมูลที่ต้องการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบุญและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง (2) เพื่อศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านบุญและพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน มีความชัดเจนและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลอย่างแท้จริงต่อไป (3) เพื่อจัดทำแนวทางการดำเนินงานและแบบปฏิบัติการพัฒนาชุมชนบ้านบุญและพื้นที่เกี่ยวเนื่องสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การดำเนินงานได้เน้นการบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนเข้าใจ เกิดความสำนึก เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นฐานวัฒนธรรมประเพณีของตน ร่วมแสดงความคิดเห็น และต่อไปควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในภาคปฏิบัติตามความต้องการและประโยชน์ที่แท้จริงของชุมชน และเพื่อชุมชนมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาโครงการชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาชุมชนและศักยภาพของชุมชนด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมจะเป็นแนวทางสำคัญแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวจนทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ในขณะที่การท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนแบ่งในทรัพยากรของท้องถิ่นแต่การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวไม่อาจกระจายไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึงและไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาฟื้นฟู ส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเท่าที่ควร²⁸

งานวิจัยอีกเรื่องคือ “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี ” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี นโยบายการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของประเทศไทยและของจังหวัดสระบุรี และการ

²⁸ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ร่วมกับ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร , โครงการชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนบ้านบุญและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง. (พิมพ์เนื่องในกิจกรรมแนะนำโครงการชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน บ้านบุญ ณ วัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร, 2550).

กระตุ้นให้เกิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถปรับใช้ในชุมชน

ผลจากการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยวนได้รับการเน้นเพื่อตอบรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่นิยมอยู่ โดยทางชุมชนได้จัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถึงสามรูปแบบ โดยการท่องเที่ยวทั้ง 3 รูปแบบนี้เป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนในรูปแบบที่เป็นตัวของตัวเอง นโยบายด้านการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากภาครัฐมีส่วนในการกำหนดอัตลักษณ์ของชุมชน โดยอัตลักษณ์จะถูกนำมาใช้และปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเพียงใดขึ้นอยู่กับความต้องการที่จะตอบสนองต่อกระแสและปัจจัยภายนอกด้านการท่องเที่ยว หากชุมชนให้ความสำคัญกับการสัมผัสวัฒนธรรมโดยขาดจุดยืนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง วัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีแนวโน้มที่จะปรับตัวไปสู่การตอบรับการท่องเที่ยวแบบมวลชนแต่หากชุมชนให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการรู้เท่าทันและการเรียนรู้บทเรียนจากกรณีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆความเป็นไปได้ของการคงไว้ซึ่งจุดแข็งและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนก็สามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้กระแสวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงบริโภคนิยมในปัจจุบัน²⁹

และงานวิจัย เรื่อง “โครงการ “ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ” (2545) เป็นงานที่เปิดโอกาสให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะนักวิจัยรุ่นเยาว์ มีบทบาทเป็นทั้งผู้วิจัย และผู้ถูกวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัยมี 4 ประการด้วยกัน คือ (1) เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจ - สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (2) เพื่อหาองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม (3) เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการจัดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และ (4) เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

การวิจัยทำการศึกษาพื้นที่ทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลแม่ฮี้ การศึกษาให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกันเป็นทีมโดยการตั้งคณะวิจัยรุ่นเยาว์ขึ้นในชุมชน 2 กลุ่ม ทำการศึกษาแนวทางการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมมุ่งผลสำเร็จการพัฒนาเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคมและคุ้มครองทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศให้ยั่งยืน

²⁹โสวัตรี ฌ ถलग . “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริม ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี ”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 35, 1(มกราคม – มิถุนายน): 54.

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดกลุ่มจำแนกเป็นหมวดหมู่ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์บนฐานแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมและคุณภาพของระบบนิเวศโดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในลักษณะที่เป็นองค์รวม ในการศึกษามุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพร้อมกันนี้ยังมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยในระดับรากหญ้าหรือระดับชุมชนเพื่อให้มีความเสมอภาคทัดเทียมกันทางสังคมและมีบทบาทสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม³⁰

ซึ่งแนวทางในการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ มีความน่าสนใจ และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาในเรื่องของการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้เป็นอย่างดี

จากแนวคิดและวรรณกรรมที่ทบทวนมาในข้างต้นนี้ แต่ละส่วนได้ให้ภาพแนวทางการศึกษา และข้อมูลรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ กล่าวคือ แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้ให้แนวทางในการศึกษา เก็บข้อมูลภาคสนาม และการใช้หลักฐานเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในการทำความเข้าใจพัฒนาการของชุมชน ขณะที่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทำให้เข้าใจแนวความคิด หลักการ ในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่อื่นนั้นทำให้ทราบแนวทางการศึกษาประเด็นเรื่องการแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ทั้งนี้งานวิจัยต่างๆที่ได้ทบทวนมานั้น ผู้ศึกษาจะได้นำมาใช้ประกอบในการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของบ้านน้ำเขียวในครั้งนี้ โดยได้พยายามพิจารณาหาแนวทาง ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้มากที่สุด ดังปรากฏผลในบทต่อไป

---

³⁰ อัคร วงษ์ทับทิม และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545.

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จ.ตราด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ประวัติ พัฒนาการชุมชน บ้านน้ำเขียว ข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และกระบวนการจัดการและสภาพปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวในกลุ่มชาวมุสลิม บ้านน้ำเขียว เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านน้ำเขียว เพื่อให้ กิดความยั่งยืนต่อไป

1. สถานที่และประชากรที่ศึกษา

1.1 สถานที่ศึกษา

สถานที่ศึกษาในครั้งนี้คือ ชุมชนบ้านน้ำเขียว ตำบลน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ตั้งที่ระบู่ไว้ในขอบเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในขอบเขตทางการปกครองของเทศบาลตำบลน้ำเขียว มิได้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ภายในเขตการปกครอง ทั้งนี้เพื่อศึกษาความเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยบริเวณริมคลองน้ำเขียว อันมีความหนาแน่นของบ้านเรือน มีความเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันโดยมีคลองน้ำเขียวเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชน (ดูเพิ่มเติมในขอบเขตพื้นที่การศึกษา บทที่ 1)

ทิศเหนือ	สิ้นสุดที่	ซอยเทศบาล 1/2 หมู่ 2
ทิศตะวันออก	สิ้นสุดที่	ซอยเทศบาล 2/1 หมู่ 3
ทิศใต้	สิ้นสุดที่	ซอยเทศบาล 8/1 หมู่ 1
ทิศตะวันตก	สิ้นสุดที่	ซอยเทศบาล 8 หมู่ 1

1.2 ประชากรที่ศึกษา

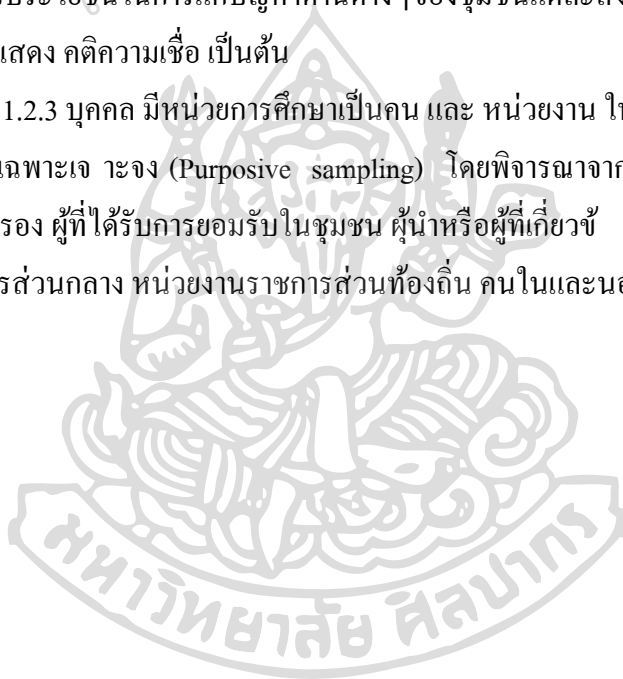
ประชากรที่ศึกษาในที่นี้ประกอบด้วย “ทรัพยากรวัฒนธรรม” และบุคคล ดังนี้

1.2.1 ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ (Tangible culture resource) ในการศึกษาครั้งนี้คือสถานที่ที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และอาคารที่สามารถเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์พัฒนาการของชุมชน หรือสามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์ด้าน การ

ท่องเที่ยว หรือเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและพัฒนาการของชุมชนได้ รวมทั้งศาสนสถาน ที่เป็น ศูนย์กลางทางด้านความเชื่อ มีผลต่อจิตใจของคนในชุมชน

1.2.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้ (Intangible) คือ องค์ประกอบ ที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น ไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสทางกายภาพได้ (intangible forms) ได้แก่ ความรู้/ภูมิปัญญา (Knowledge/wisdom) ความเชื่อ (beliefs) กฎระเบียบ แบบแผนเพื่อการปฏิบัติ (rules/regulations) ศิลปะและการแสดงออก (expressive behaviors) ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกตกทอดมาจาก อดีต (heritage) และสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์คืบคลานขึ้นมาใหม่ (creations/vital cultural resources) เพื่อใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนแต่ละสังคม เช่น ประเพณีมุขปาฐะ ศิลปะการแสดง คติความเชื่อ เป็นต้น

1.2.3 บุคคล มีหน่วยการศึกษาเป็น คน และ หน่วยงาน ในการศึกษาค้นคว้าผู้ศึกษาใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ ผู้นำทางการปกครอง ผู้ที่ได้รับการยอมรับในชุมชน ผู้นำหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือลัทธิ หน่วยงานราชการส่วนกลาง หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น คนในและนอกชุมชน

รายการประชากรที่ใช้ในการศึกษา

<p>ผู้นำทางการปกครอง</p>	<p>ผู้ที่ได้รับการยอมรับในชุมชน</p>	<p>ผู้นำหรือผู้เกี่ยวข้องกับศาสนา, ลัทธิ</p>
<ul style="list-style-type: none"> • นายกเทศบาล • ผู้ใหญ่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> • ผู้อาวุโสในชุมชน • ผู้ที่มีองค์ความรู้เรื่องต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> • พระสงฆ์ • โต๊ะอิหม่าม • ผู้ดูแลศาลเจ้า
<p>หน่วยงานราชการส่วนกลาง</p>	<p>หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>คนในชุมชนและนอกชุมชน</p>
<ul style="list-style-type: none"> • สำนักงานจังหวัด • วัฒนธรรมจังหวัด • วัฒนธรรมอำเภอ • การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตราด • สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตราด 	<ul style="list-style-type: none"> • เทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว • องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 	<ul style="list-style-type: none"> • คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว • คนนอกชุมชนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ภายในชุมชนได้ • นักท่องเที่ยว

2. วิธีการรวบรวมข้อมูล

2.1 ศึกษาจากเอกสาร (Documentary)

ศึกษารวบรวมข้อมูลต่างๆ จากเอกสารชั้นต้น (Primary sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary sources) เพื่อศึกษาแนวคิด และข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สภาพพื้นที่และสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ดังนี้

2.1.1 เอกสารจดหมายเหตุ

2.1.2 เอกสารหน่วยงานราชการ

2.1.3 เอกสารส่วนบุคคล

2.1.4 ภาพถ่ายเก่า

2.1.5 แผนที่เก่า

2.1.6 แผนที่ทางทหาร

2.1.7 แผนที่

2.1.8 แผนที่ปัจจุบันที่แสดงข้อมูลต่างๆ

2.1.9 ภาพถ่ายดาวเทียม

2.1.10 หนังสือพิมพ์

2.1.11 หนังสือ งานวิจัย บทความ

2.1.12 บันทึกการสนทนา การกล่าวรายงาน

2.1.13 ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ฯลฯ

2.2 ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study)

2.2.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) โดยผู้ศึกษาได้ลงไปยังพื้นที่และสังเกตกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยว การเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆในการท่องเที่ยวของบ้านน้ำเขียวที่จัดขึ้น

2.2.2 สนทนาพูดคุย เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ประวัติ พัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเขียว วิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชนเพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมภายในชุมชน และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

2.2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล แบ่งออกเป็นการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นการ ด้วยแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.2.3.1 ศึกษาประวัติพัฒนาการและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่บ้านน้ำเขียว เช่นที่ตั้ง ประวัติการตั้งถิ่นฐานและความเป็นมาของชุมชนในพื้นที่ การปกครอง ลักษณะเศรษฐกิจ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม เช่นประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมภูมิปัญญาด้านต่างๆ เป็นต้น

2.2.3.2 ศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวในปัจจุบันว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร องค์กรใดหรือใครมีส่วนร่วมบ้าง อย่างไร ทรัพยากรวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง มีการให้คุณค่าและความหมายอย่างไรบ้างผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวอะไร อย่างไร

2.2.3.3 ศึกษาปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและสภาพปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ ผลดี-ผลเสีย ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มมุสลิม ชุมชนบ้านน้ำเขียว สภาพปัญหาที่เค

เผชิญและแนวทางการแก้ปัญหาที่ผ่านมา ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านน้ำเขียวเกิดปัญหาในการจัดการอะไรบ้าง ผลการจัดการที่ผ่านมาประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร โดยใครบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

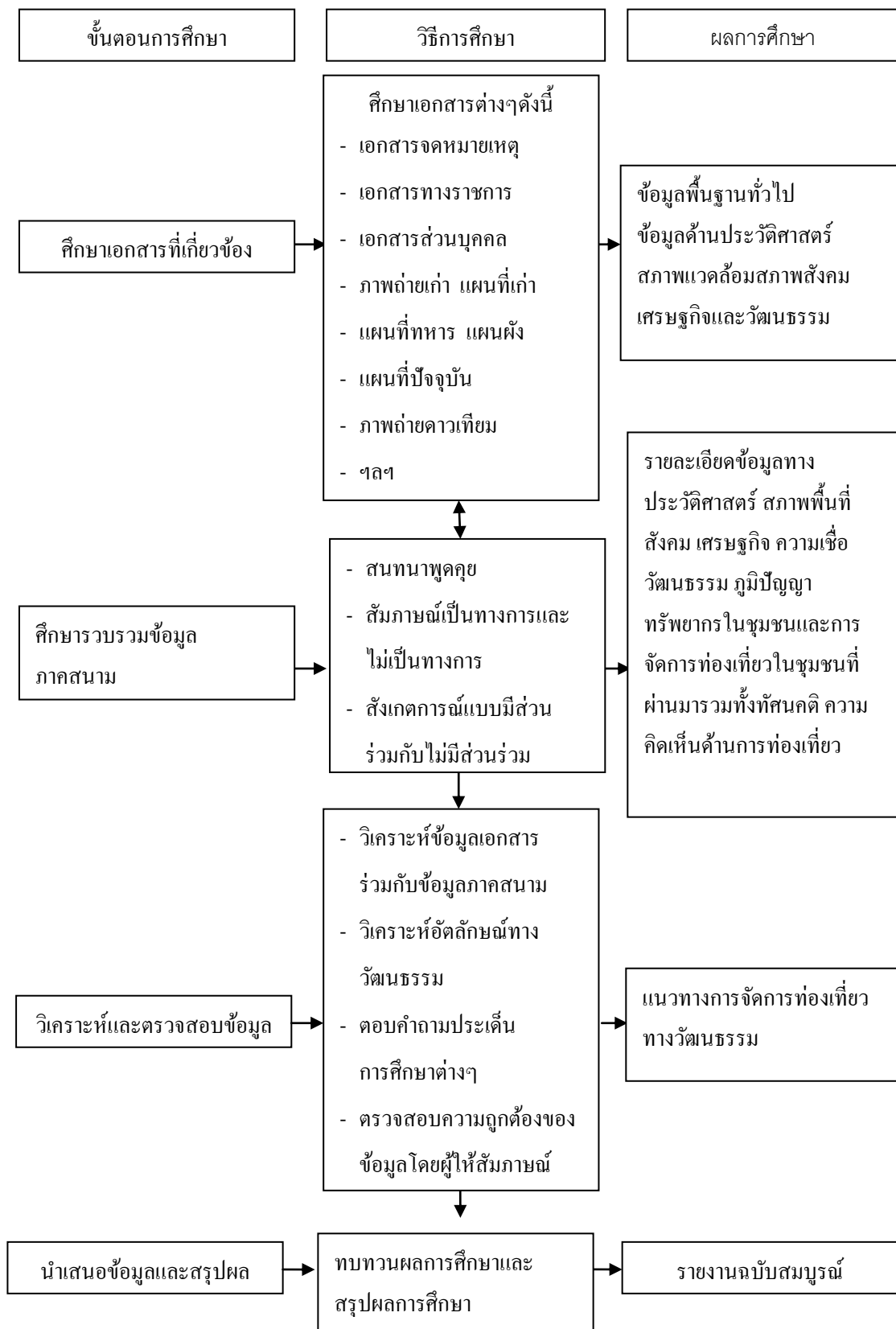
2.2.3.4 แนวทางหรือรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านน้ำเขียวที่เหมาะสม ควรทำอย่างไร ใครเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบ้าง และจะนำทรัพยากรวัฒนธรรมใดมาจัดการในการท่องเที่ยวที่นี้อย่างไร

2.3 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม และศึกษาตามกระบวนการที่ผ่านมาแล้วข้างต้น นำมาตรวจสอบความถูกต้อง และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชนในการสนทนากลุ่ม และนำผลการศึกษาที่ได้มาวิเคราะห์ เสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จ.ตราด

2.4 การนำเสนอข้อมูลและสรุปผล

นำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาบรรยายความ แล้วสรุปผลการศึกษา พร้อมชี้ให้เห็นถึงปัญหาและเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

แผนผังที่ 1 แผนผังแสดงขั้นตอนการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด

บทที่ 4

พัฒนาการความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของบ้านน้ำเขียว

บ้านน้ำเขียวเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด มีพื้นที่ 14.15 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดตราด 8 กิโลเมตร โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3148 (ตราด-แหลมงอบ) ผ่าน เป็นเส้นทางมุ่งหน้าสู่อำเภอแหลมงอบ มีคลองน้ำเขียวไหลผ่านกลางชุมชน ลงสู่อ่าวไทย

1. สภาพทางภูมิศาสตร์

1.1 สภาพทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของจังหวัดตราด

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้สุดของประเทศไทย โดยตั้งอยู่ที่ละติจูด 11-12 องศาเหนือ ลองจิจูด 102 องศาตะวันออก มีเนื้อที่ 2,862.6 ตารางกิโลเมตร มีชายฝั่งทะเลยาว 165 กิโลเมตรโดยประมาณ ทิศเหนือและทิศตะวันตกมีอาณาเขตติดกับจังหวัดจันทบุรี ทิศใต้มีอาณาเขตติดกับอ่าวไทย ทิศตะวันออกติดกับประเทศกัมพูชา โดยทิวเขาบรรทัดเป็นพรมแดนธรรมชาติกั้นเขตแดน¹ มีเขตการปกครองในปัจจุบันจำนวน 7 อำเภอ

ภูมิประเทศของจังหวัดตราดมีพื้นที่ที่ประกอบด้วยเทือกเขาสูงที่มีความอุดมสมบูรณ์ และหมู่เกาะต่างๆ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน ดังนี้²

ที่สูงบริเวณภูเขา อยู่ทางทิศเหนือและแผ่ลงมาทางทิศใต้ตลอดแนวพรมแดนจนสุดเขตทางตอนใต้ของจังหวัด ภูเขาเหล่านี้มีความสลับซับซ้อนและมีชื่อเรียกกันไปตามบริเวณที่ผ่าน ซึ่งรู้จักในภาพรวมในนามเทือกเขาบรรทัด นอกจากนี้ในทิศตะวันตกมีภูเขาขนาดย่อมในบริเวณตอนกลางของอำเภอแหลมงอบติดต่อกับอำเภอเขาสมิง รวมถึงที่สูงบริเวณภูเขาในเกาะต่างๆ เช่น เกาะกูด และหมู่เกาะช้าง

---

¹คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดตราด (กรุงเทพฯ: อรุณสารลาดพร้าว, 2542), 1.

²เรื่องเดียวกัน, 1-3.

ที่ราบบริเวณภูเขา มีพื้นที่กว้างขวางมาก เนื่องจากจังหวัดตราดมีภูเขากระจายอยู่ในบริเวณต่างๆ โดยเฉพาะทางตอนเหนือในท้องที่เขตอำเภอบ่อไร่ และทางทิศตะวันตกในท้องที่อำเภอเขาสมิงซึ่งอยู่ติดกับอำเภอแหลมงอบ รวมไปถึงทางตะวันตกของอำเภอเมืองตราด

ที่ราบบริเวณลุ่มน้ำ ได้แก่พื้นที่บริเวณที่ราบตอนกลางและตะวันออกของจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยลำน้ำสำคัญหลายสายที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัด ได้แก่ คลองแฉ่งและคลองสะตอ ที่ไหลมาบรรจบ ณ ปากอ่าวจังหวัดตราด ก่อให้เกิดสายสำคัญคือแม่น้ำตราด ส่วนแม่น้ำสายสำคัญอีกสายหนึ่งคือแม่น้ำเวฬุมีต้นน้ำอยู่ในเขาชะเอม และเขาสระบาปที่กั้นอาณาเขตระหว่างจังหวัดตราด และจังหวัดจันทบุรี

นอกจากนี้ยังมีลำน้ำที่เกิดจากภูเขาเตี้ยๆ ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั่วไป ทางตะวันตก เช่น คลองน้ำเขียวซึ่งเกิดจากเขาวังปลาที่อยู่ระหว่างอำเภอแหลมงอบและอำเภอเมือง ไหลผ่านบ้านน้ำเขียวและไหลลงทะเลที่บ้านปากคลอง และคลองบางพระที่เกิดจากภูเขาในเขตอำเภอเมืองเช่น เขาระกำ เขาไม้ซี้ เขาขุน ไหลผ่านอำเภอเมือง และลงสู่ทะเลที่บ้านด่านเก่าอำเภอเมือง

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดที่ ได้กล่าวไว้พอสังเขปข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่า จังหวัดตราดนั้นเป็นจังหวัดที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เหมาะแก่การตั้งที่อยู่อาศัยถาวร กล่าวคือมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในการเกษตรกรรม และการติดต่อกับสังคมภายนอก สอดคล้องกับหลักฐานที่แสดงถึงการอยู่อาศัยของผู้คน เมื่อราว 2,700 - 1,800 ปีมาแล้ว คือ การพบกลองมโหระทึก จำนวน 3 ใบ ซึ่งขุดพบที่บ้านสามง่ามและบ้านวังกระแจะ ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ภายในบรรจวัตถุโบราณจำนวนหนึ่ง เช่น เครื่องมือเหล็ก เครื่องประดับสำริด เศษภาชนะดินเผา และลูกปัดคาร์เนเลียน เป็นต้น ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับกลองมโหระทึกที่พบในจีนและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ขุดพบจากแห่งอื่น³ รวมไปถึงขวานหินขัดและเศษภาชนะดินเผาซึ่งพบที่บริเวณเขาโต๊ะ บ้านอีเร็ม ตำบลประณีต อำเภอเขาสมิง⁴

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่จังหวัดตราดในปัจจุบันกับอาณาจักรเขมรโบราณ คือ การค้นพบศิวิลิ่งค์ ที่บ้านหนองใหญ่ ตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมืองตราด ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นประธานของศาสนาสถานแบบเขมรโบราณ

³เมธินี จินะวัฒนา, กลองมโหระทึกในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2546), 78-103.

⁴อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, โครงการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติฯ “ตามรอยเสด็จฯ เกาะช้าง จังหวัดตราด” (กรุงเทพฯ: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2548), 12.

ที่มีอิทธิพลแพร่หลายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-18⁵ และหลักฐานเอกสารจีนโบราณที่แต่งในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ ก็ได้กล่าวถึงเมืองตราดไว้ว่า “ตี้ล่าต้า” โดยระบุว่าเมือง “เงินหล้า” เป็นเมืองหลวง⁶

จากหลักฐานจากการขุดค้นและหลักฐานเอกสารหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในบริเวณจังหวัดตราดในปัจจุบัน ถึงแม้จะไม่มีข้อมูลมากเท่าใดนักแต่อย่างน้อยก็สามารถสะท้อนให้เห็นประการหนึ่งว่า บริเวณพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีการอาศัยแล้วตั้งฐานมาอย่างยาวนาน

---

⁵สำนักศิลปากรที่ 5 ปราจีนบุรี, รายละเอียดโบราณสถานในขอบเขตพื้นที่การวางและจัดทำผังเมืองรวมเมืองตราด จังหวัดตราด (ม.ป.ท.,2551), 51.

⁶ไอริน เป แพลและเรียบเรียง, เกร็ดประวัติศาสตร์จีน 5,000 ปี (กรุงเทพฯ: ดวงกมลพับลิชชิง, 2552), 10.

แผนที่ที่ 2 แผนที่จังหวัดตราด

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คู่มือท่องเที่ยวตราด, เข้าถึงเมื่อ 4 มิถุนายน 2553, เข้าถึงได้

จาก <http://www.thai.tourismthailand.org>

สมัยอยุธยา – ธนบุรี (พ.ศ. 1893 - 2324)

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และการตั้งของชุมชน ของจังหวัดตราดเริ่มปรากฏชัดเจนในสมัยอยุธยา โดยปรากฏชื่อ “เมืองตราด” เป็นครั้งแรกในสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ปี พ.ศ. 2178 กล่าวถึงเมืองตราดในทำเนียบหัวเมืองส่วนคลัง (โกษาธิบดี) ใช้ตราบัวแก้วขึ้นกับพระเจ้าฟ รัชชาธรรมราชาเดโชชาติ⁷ นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานการพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ. 2225 ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199 - 2231)⁸ ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเมืองตราดดังกล่าวมาแล้วนั้น น่าจะเกิดจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของเมืองตราดเป็นส่วนสำคัญ คือ เมืองตราดเป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังมีแม่น้ำหลายสายที่คลองที่ใช้ในการคมนาคมขนส่งสินค้าภายใน และปากอ่าวที่สามารถติดต่อกับเรือการค้ากับต่างชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้ากับจีน ดังหลักฐานชิ้นส่วนเครื่องเคลือบลายครามที่ผลิตขึ้นในสมัยหัวหน้ (พ.ศ.2091 - 2187) ตรงกับสมัยราชวงศ์หมิง⁹

อีกทั้งยังพบซากเรือสำเภาสมัยอยุธยาจมอยู่ในชายฝั่งทะเลตะวันออกอีกจำนวนหลายลำ¹⁰ ย่อมแสดงให้เห็นว่าเมืองตราดและชายทะเลฝั่งตะวันออกเป็นเมืองท่าที่สำคัญเมืองหนึ่ง โดยมีความเห็นจากนักวิชาการที่กล่าวถึงสภาพการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกว่า เนื่องจากเป็นเมืองท่าในการค้าทางทะเลมักจะมีผู้คนเคลื่อนย้ายไปมาบ่อยครั้งตามความเหมาะสมของกิจกรรมในการเดินเรือ จึงทำให้ไม่สามารถระบุที่ตั้งของเมืองได้อย่างชัดเจน รวมถึงผู้คนส่วนใหญ่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมักเป็นผู้คนจากต่างถิ่น อันทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่อาจรวมเป็นกลุ่มก้อนทางวัฒนธรรมได้¹¹

⁷พระบริบาลเทพธานี, ประวัติศาสตร์: ความเป็นมาของชาติไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ (พระนคร: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา,2551), 527-528.

⁸เอกสารตีพิมพ์เนื่องในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารพิพิธภัณฑวัตถุโบราณ , วันที่ 2 กรกฎาคม 2531 อ้างถึงใน ส่องศรี ประพัฒน์ทอง , บรรณาธิการ , จังหวัดตราดและวัดบุปผาราม (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), 11.

⁹เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา และคณะ , วิเคราะห์เรือสำ เภาโบราณที่ค้นพบในอ่าวไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2521), 47.

¹⁰ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์, บรรณาธิการ, การค้าโลก รายงานการสัมมนาวิเคราะห์เรือโบราณที่ค้นพบในอ่าวไทย (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526)

¹¹ศรีศักร วัลลิโลดม, อารยธรรมฝั่งทะเลตะวันออก (กรุงเทพฯ: มติชน,2545), 90-92.

กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองตราดในขณะนั้นน่าจะมีชาวจีนมากกว่าคนอื่น เพราะปรากฏว่าเมืองคราวกรุงศรีอยุธยาใกล้เสียให้แก่พม่า พระยากำแพงเพชร (พระเจ้ากรุงธนบุรี) ที่รีไทร์พลมายังหัวเมืองทางชายฝั่งทะเลตะวันออกได้ปราบปรามพ่อค้าชาวจีนกลุ่มหนึ่งที่เมืองตราดซึ่งแข็งข้อกับท่าน ความความในพระราชพงสาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ว่า

ครั้น ณ วันจันทร์ จุลศักราช ๑๑๒๕ ปีกุนศก เสด็จพระราชดำเนินทัพโดยทางสถลมารค กอบด้วยพลทหารประมาณ ๑,๐๐๐ เศษ เสด็จพระบรมโฑธิสมภารฝนตก ๗ วัน ๗ คืน แล้วตรัสให้พระพิชัย หลวงราชนครินทร์ เป็นแม่ทัพคุมเรือประมาณ ๕๐ ลำเศษพร้อมด้วยพยุห โยธาทั้งปวงยกไป ทัพหลวงเสด็จโดยทางสถลมารคถึงบ้านทุ่งใหญ่ แล้วเสด็จเรือไปล้อมข้าศึกไว้กินหนึ่ง ฝ่ายวานิชพ่อค้านายเถาทั้งปวงก็ยังมีได้อ่อนน้อม ครั้งเพลารุ่งเช้าจึง ตรัสสั่งนายทัพนายกองให้เข้าตีลำเภายู่ประมาณถึงวัน ข้าศึกลูกชาวสำเภาด้านทานมิได้ก็อ้อมไปซัดทัพหลวงได้ทรัพย์สิ่งของและหิริญสุวรรณวัตถุต่างเป็นอันมาก ฝ่ายจีนเจิมผู้เป็นใหญ่กว่าชาวสำเภาทั้งปวงยอมสวามิภักดิ์ จึงพาธิดามาถวายในเวลานั้นเสด็จกลับมา เมืองจันทบุรี ยับยังอยู่ต่อเรือรบได้ ๑๐๐ เศษ¹²

ต่อมาเมื่อพระยากำแพงเพชรปราดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว ก็ปรากฏเรื่องราวกับเมืองตราดในพระราชพงสาวดารอีก 2 ครั้ง โดยกล่าวถึง เขมร ยกทัพมาตีเมืองตราดในปี พ.ศ. 2313 และ พ.ศ. 2314 โดยครั้งแรกทัพเรือเมืองจันทบุรี ได้ตีแตกพ่ายไป และทัพบกของเจ้าพระยาอมราชและทัพเรือของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ตีแตกพ่ายไปในครั้งที่สองและปราบปรามได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองตราดยังคงเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญเรื่อยมา

เมืองตราดในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411-2453)

บ้านเมืองตราดในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นมากมาย อาทิ ความเจริญต่าง ๆ ที่เข้าสู่ยุคที่บ้านเมืองได้รับวิทยาการตะวันตก เช่น การศึกษา โทเลข ความปวศร้าวอันเกิดจากการต้องพลัดไปเป็นเมืองที่อยู่ใต้อาณัติของฝรั่งเศส ชั่วคราว ความปีติอันเกิดจากการได้เฝ้าชมพระบารมีของพระองค์หลายครา เป็นต้น เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวเมืองตราดทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม การได้รับทราบ

¹²กรมศิลปากร, ประชุมพงสาวดารภาคที่ 65 พระราชพงสาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร: กรมศิลปากร, 2506, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงศฤงฆ์สาราลักษณ์ (เปรม ลางกุลเสน) 27 พฤศจิกายน 2506), 30-31.

สภาพบริบทความเป็นไปของบ้านเมืองตราดในยุคนั้น สามารถประมวลบริบทต่าง ๆ อาทิ ด้าน การเมืองการปกครอง การทหาร การศึกษา การศาสนา เศรษฐกิจ เป็นต้น¹³

ในปี พ.ศ. 2422 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์จัดตั้งสถานีทหารเรือขึ้นตามชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ซึ่งเรียกกันใน สมัยนั้นว่า “สเตชันทหารเรือ” เพื่อการปราบปรามโจรสลัดและการรักษาพระราชอาณาเขตสถานี ทหารเรือในครั้งนั้นได้จัดตั้งขึ้นที่ชลบุรี บางละมุง ระยอง แกลง จันทบุรี ชลุม ตราด เกาะกง และ เกาะเสม็ดนอก ซึ่งจากผลการดำเนินงานนี้ ทำให้เมืองตราดและเกาะกงกลายเป็นสภาพมาเป็น “สเตชันทหารเรือ” สำหรับเป็นด่านป้องกันภัยที่จะคุกคามจากฝรั่งเศสทางทะเล

ต่อมาในปี พ.ศ.2437 ฝรั่งเศสได้เริ่มดำเนินการทางทหารใช้กำลังเข้าบีบบังคับไทย โดยยกกองทัพเข้ามาขับไล่ทหารไทยให้ถอยร่นออกจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง แล้วส่งเรือรบเข้ามาจอด อยู่ในกรุงเทพฯ ทำให้ความยุ่งยากทางชายแดนไทยเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรมการป้องกันการป้องกันพระราชอาณาจักรเขตขึ้น และจัดกองบัญชาการทัพอยู่ ตามหัวเมืองชายทะเลแต่ละด้านขึ้นด้วย ทางด้านหัวเมืองฝ่ายตะวันออกซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวง ต่างประเทศ (เดิมขึ้นกรมท่า) นั้น ในปี พ.ศ.2436 ได้แต่งตั้งให้พลเรือจัตวาพระยาชลยุทธโยธินทร์ (ANDRE DU PLESSIS DE RICHELIEU) เป็นผู้จัดการป้องกันพระราชอาณาเขตทางหัวเมือง ตะวันออก ทางกระทรวง ต่างประเทศได้มีคำสั่งมายังผู้ว่าราชการเมืองแถบนี้ ซึ่งรวมทั้งเมืองตราด ด้วย ให้ช่วยพระยาชลยุทธ-โยธินทร์จัดการทุกอย่างที่เกี่ยวกับการป้องกันพระราชอาณาเขต

เมืองตราดถูกฝรั่งเศสยึดครอง ในปีพ.ศ.2447 – 2449 เนื่องจากความขัดแย้งทาง การเมืองระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส ได้ทวีความรุนแรงขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝรั่งเศสได้ใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะเข้ายึดครองดินแดนของ ประเทศไทยให้ได้ในที่สุด ดังเช่นได้กระทำจนเป็นผลสำเร็จมาแล้วในญวน เขมร และลาว ซึ่งใน ที่สุดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบให้จังหวัดตราดต้องตกอยู่ในความปกครองของ ฝรั่งเศส

การส่งมอบเมืองตราดให้แก่ฝรั่งเศส จากหลักฐานของพระบริหารเทพธานี บันทึก ไว้ว่า พระยาศรีสหเทพ (เส็ง วิริยะศิริ) ตำแหน่งราชราชปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทย และ

¹³ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล . ตามรอยเสด็จฯ เกาะช้างจังหวัดตราด , สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดตราด กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อ การท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน พิมพ์เนื่องในโอกาสครบ ๑๐๐ ปี แห่งการสวรรคตในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2553 (กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก,2553), 139.

มิสเตอร์โรบินส (MR.ROBINS) เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยเป็นผู้มอบ เรสิดังต์ เดอฟอริงลิมง ข้าหลวง ฝ่ายฝรั่งเศสเป็นผู้รับมอบ ได้กระทำพิธีมอบที่หน้าเสาธงซึ่งอยู่หน้าศาลากลาง โดยมีทหารฝ่ายละ 12 นาย ทำการส่งมอบกัน เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2447 เวลา 12.00 น. มีข้าราชการฝ่ายพลเรือนเข้าแถว อยู่ด้วย พระยาศรีสหเทพเป็นผู้อ่านประกาศมอบเมืองให้แก่ฝรั่งเศส และเรสิดังต์ เดอฟอริงลิมง ข้าหลวงฝรั่งเศสอ่านคำรับมอบจากรัฐบาลไทยเป็นภาษาฝรั่งเศส จากนั้นทหารทั้งสองฝ่ายยิงสลุต ฝ่ายละ 1 โหล แตรวงบรรเลงขึ้น และพระยาศรีสหเทพชักธงไทยลง เรสิดังต์ เดอ ฟอริงลิมง ชักธง ฝรั่งเศสขึ้นสู่ยอดเสา ทหารยิงสลุตอีกฝ่ายละ 1 โหล

ฝรั่งเศสได้ดำเนินวิธีการปกครองเมือง โดยแต่งตั้งเจ้าพนักงานฝรั่งเศสและเขมรมา ประจำที่จังหวัดตราด คือ ตำแหน่งเรสิดังต์ (RESIDENT) ข้าหลวงกำกับข้าราชการและผู้ช่วยหรือ เลขานุการของเรสิดังต์ ทั้งสองคนเป็นชาวฝรั่งเศส ทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาเหนือเจ้าพนักงาน ฝ่ายทหารและพลเรือนทั้งสิ้น ตลอดจนมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและอาญาด้วย และ ยังมีเจ้าพนักงานฝ่ายเขมร ที่องค์ศรีสวัสดิ์เจ้ากรุงกัมพูชาส่งมาประจำทำหน้าที่ต่าง ๆ อาทิ ตำแหน่ง เจ้าเมืองและปลัด เป็นต้น

หลังจากที่เมืองตราดได้กลับสู่รา ชาอาณาจักรไทย ตามสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม 2449 ชาวเมืองตราดได้ปรับปรุงบ้านเมืองอยู่อย่างร่มเย็น เป็นสุขตลอดมาจวบจนถึงปี พ.ศ.2484 ปรากฏการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ก็เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง คือ “ยุทธนาวีเกาะช้าง ” วันที่ 17 มกราคม 2484 ¹⁴ ผลการรบครั้งนี้ทหารฝ่ายไทย เสียชีวิต 36 นาย บาดเจ็บจำนวนมาก เสียเรือรบ 3 ลำ ได้แก่ เรือรบหลวงธนบุรี เรือรบหลวงสงขลา และ เรือรบหลวงชลบุรี ฝ่ายฝรั่งเศส เรือลาดตระเวนลามอตต์ ปีเกต์และเรือบริวารอื่น ๆ เสียหายหนักจนต้องล่าถอยออกไป ทหารฝรั่งเศส เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก ภายหลังจากการรบครั้งนี้ ไม่ปรากฏว่ามีกองเรือรบฝรั่งเศสรุกกล้า เข้ามาในอ่าวไทยอีกเลย

การรบทางเรือที่เกาะช้างในครั้งนี้ แม้จะไม่จัดว่าเป็นการยุทธใหญ่ก็ตาม แต่ก็ นับว่าเป็นการรบทางเรือตามแบบอย่าง ยุทธวิธีสมัยใหม่ กำลังทางเรือของไทย เข้าทำการสู้รบกำลัง ทางเรือของข้าศึก ซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจทางเรือและมีจำนวนเรือที่มากกว่าจนข้าศึกต้องล่าถอยไม่ สามารถทำการระดมยิงหัวเมืองชายทะเลทางภาคตะวันออกของประเทศไทยได้สำเร็จ จึงนับเป็น เกียรติอันน่าภาคภูมิใจอย่างยิ่ง ซึ่งจะบันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ของชาติไทยและทหารเรือสืบไป

¹⁴กรมศิลปากร . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด , กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระ ราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 (กรุงเทพฯ : ศูรสภา,2542), 45.

วันที่ 23 มีนาคม 2449 ได้มีการตกลงทำหนังสือขึ้นอีกฉบับหนึ่ง โดยมีจุดหมายสำคัญที่จะคงเมืองตราดไว้ในพระราชอาณาจักรตามเดิม หนังสือสัญญาฉบับนี้เรียกว่า “หนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปรีติเคนต์แห่งรีพับบลิกฝรั่งเศส” ลงนามกันที่กรุงเทพฯ โดยฝรั่งเศสยอมคืนเมืองตราดให้ไทยตามเดิม แต่ฝ่ายไทยต้องยอมยกดินแดนเมืองพระตะบอง เมืองเสียมราฐ และเมืองศรีโสภณ เป็นเงื่อนไขแลกเปลี่ยนเมืองทั้งสามนี้ที่มีพื้นที่ถึง 50,000 ตารางกิโลเมตร แลกกับเมืองตราดซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 2,819 ตารางกิโลเมตร ยกเว้นเมืองปัจจันตคีรีเขตต์(เกาะกง) ที่ไม่ได้คืนให้กับไทย

เหตุการณ์สำคัญของเมืองตราดหลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว

ภายหลังสงครามอินโดจีน ได้มีการกระทบกระทั่งตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาหลายครั้ง เพราะตามแนวชายแดนกัมพูชาด้านติดกับหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ มีคนไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เมืองเกาะกง ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองเป็นปัจจันตคีรีเขตต์ เป็นหัวเมืองชั้นโทขึ้นกับกรมท่าควบคุมเมืองประจวบคีรีขันธ์ที่ตั้งอยู่ปากตรังข้ามของอ่าวไทยในแนวเส้นละติจูดเดียวกัน ซึ่งอาณาเขตของเมืองปัจจันตคีรีเขตต์เดิมครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่เขตอำเภอลองใหญ่ ปัจจุบันเข้าไปถึงหาดศิลาขาวริมอ่าวกัมปงโสมเป็นหัวเมืองสุดท้ายของพระราชอาณาเขตไทยด้านทิศภาคเหนือ หัวเมืองนี้เป็นที่ตั้งหลักแหล่งของคนไทยมาตั้งแต่ดั้งเดิมควบคู่มากับเมืองตราด เมืองเกาะกงมีคนไทยอาศัยอยู่ประมาณ 70,000 คน แต่ในปี พ.ศ.2522 มีอยู่เหลือ 17 หลังคาเรือน ไทยจำเป็นต้องยกเมืองปัจจันตคีรีเขตต์ให้กับฝรั่งเศสพร้อมกับเมืองตราดในปี พ.ศ.2447 เพื่อแลกกับการที่ฝรั่งเศสยอมถอนทหารออกจากจันทบุรีที่ฝรั่งเศสยึดไว้จากกรณีวิกฤตการณ์สยาม เมื่อปี พ.ศ.2436 ต่อมาไทยยอมยกมณฑลบูรพาให้กับฝรั่งเศสแลกกับเมืองตราด การปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ.2450 ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบฝรั่งเศสในทุก ๆ ด้าน ผลออกมาจึงปรากฏว่า เมืองนี้ต้องตกไปเป็นของอินโดจีนฝรั่งเศส

หลังจากเขมรได้รับเอกราช ในปี พ.ศ.2497 รัฐบาลสีหนุให้ความสนใจปรับปรุงเมืองปัจจันตคีรีเขตต์ โดยจัดตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่บ้านเสาธงแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2502 ยกฐานะเกาะกงซึ่งเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดกำปอด ขึ้นเป็นจังหวัดในเขตให้ชื่อว่า “เขตต์เขมรรัฐภูมินทร์” ช่วงเวลาหลังจากนี้ความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยราบรื่นนักระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชา ก็มีผลกระทบไปถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยเกาะกงด้วย

รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีนโยบายสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชของกัมพูชาอย่างลับ ๆ เมื่อกัมพูชาได้เอกราชใหม่ ๆ ความสัมพันธ์ของสองประเทศนี้จึงดำเนินไปได้ชั่วระยะหนึ่ง ประเทศไทยส่งมอบอาวุธเป็นลูกซองช่วยเหลือรัฐบาลสีหนุ 2,000 กระบอก พร้อม

ด้วยกระสุนปืน 9 หมิ่นนัด เป็นที่พอใจแก่รัฐบาลและประชาชนเขมรมาก ได้มีพิธีมอบอาวุธใน พระราชวังสีหนุ ซึ่งเจ้าสีหนุได้ออกรับมอบด้วยพระองค์เอง

เมื่อไทยเปลี่ยนรัฐบาลด้วยการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 พร้อมกับเปลี่ยนนโยบายด้านการต่างประเทศ ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาเริ่มมีปัญหา พัฒนาไปสู่กรณีพิพาทเขาพระวิหาร ประเทศกัมพูชาตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2501 และเปิดสัมพันธ์ใหม่เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2502 และกัตัดความสัมพันธ์กันอีก เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2504 ความสัมพันธ์ได้ขาดหายไปเป็นเวลา 9 ปีเต็ม มามีความสัมพันธ์กันอีกครั้งเมื่อนายพลลอนนอล โคนล์มรัฐาลเจ้าสีหนุได้สำเร็จ ในปี พ.ศ.2513

เมื่อเกิดสงครามอินโดจีนครั้งที่สหรัฐอเมริกาเป็นหัวหอกในการต่อต้าน คอมมิวนิสต์ ทำให้ 3 ประเทศในอินโดจีนเกิดการรบพุ่งกันไปทุกหย่อมหญ้า สถานการณ์ในจังหวัด ตราด บริเวณบ้านหาดเล็ก พลอยได้รับผลกระทบหนักจากกองกำลังจากฝ่ายเวียดนามที่แทรกซึมเข้ามาทำสงครามแบบกองโจร ในเขตกัมพูชา ปี พ.ศ.2509 ฝ่ายเวียดนามและเขมรแดงนำปี นใหญ่มาตั้ง บนเนินเขา ยิงปืน เข้ามายังบ้านหาดเล็กอย่างหนัก จนราษฎรไม่สามารถออกจากบังกอร์ได้ ทาง จังหวัดต้องสั่งอพยพราษฎรออกจากพื้นที่เป็นการชั่วคราว หลังจากนั้นประมาณ 5 ปี เมื่อ พ.ศ.2513 ทางกรมไทยจึงสามารถเข้าควบคุมสถานการณ์ที่หาดเล็กได้และส่งนาวิกโยธินที่ 182 เข้าตรึงพื้นที่ ชาวหาดเล็กจึงเริ่มอพยพเข้ามาอีกครั้ง

จังหวัดตราด ณ จุดชายแดนบ้านหาดเล็ก เมื่อเหตุการณ์ประเทศกัมพูชาไม่สงบเกิด สงครามกันเอง หลังจากเขมรแดงยึดครองกัมพูชาได้ในปี พ.ศ.2518 ชายแดนไทยด้านนี้จึงไม่ ปลอดภัย เสี่ยงต่อการถูกเข้ายึดและอยู่ในวิถีกระสุนที่ฝ่ายเขมรแดงสามารถเลือกยิงเข้ามาทั้งสอง ด้าน คือ ด้านหมู่บ้านโอบยาม และแนวเทือกเขาบรรทัด พื้นที่แถบชายฝั่งทะเลส่วนนี้อาจถูกตัดขาด จากการสนับสนุนของฝ่ายไทย

1.2 ชุมชนบ้านน้ำเขียว

ภาพที่ 1 ภาพพื้นที่ชุมชนบ้านน้ำเขียวส่วนที่ทำการศึกษ (บริเวณริมคลอง)

ที่มา: google earth map, ตำบลน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด, เข้าถึงเมื่อ 30 สิงหาคม 2553, เข้าถึงได้จาก <http://www.google.com/index.html>

1.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านน้ำเขียว

คลองน้ำเขียวซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านน้ำเขียวนั้น ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองตราด ห่างจากตัวเมืองตราด 8 กิโลเมตร คลองสายนี้เกิดจากเขาวังปลาที่อยู่ระหว่างอำเภอแหลมงอบ และอำเภอเมือง ไหลผ่านบ้านน้ำเขียว และลงสู่ทะเลบริเวณที่บ้านปากคลอง ตำบลหนองโสน¹⁵ เหตุที่ชื่อคลองน้ำเขียว เพราะว่ามีน้ำในคลองนี้จะไหลเขียวมาก โดยเฉพาะในหน้าน้ำหลาก¹⁶ บริเวณริมคลองบ้านน้ำเขียวนั้นมีสภาพเป็นป่าชายเลน เนื่องจากเป็นทางที่น้ำไหลลงสู่ทะเล เป็นที่สะสมของดิน ตะกอน มีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันมีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมคลองทั้งสองฝั่งอย่างหนาแน่น

¹⁵ คณะกรรมการฝ่ายการประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด. (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2542), 5 – 6.

¹⁶ สัมภาษณ์, เสมียน ถนอมวงษ์, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียว, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

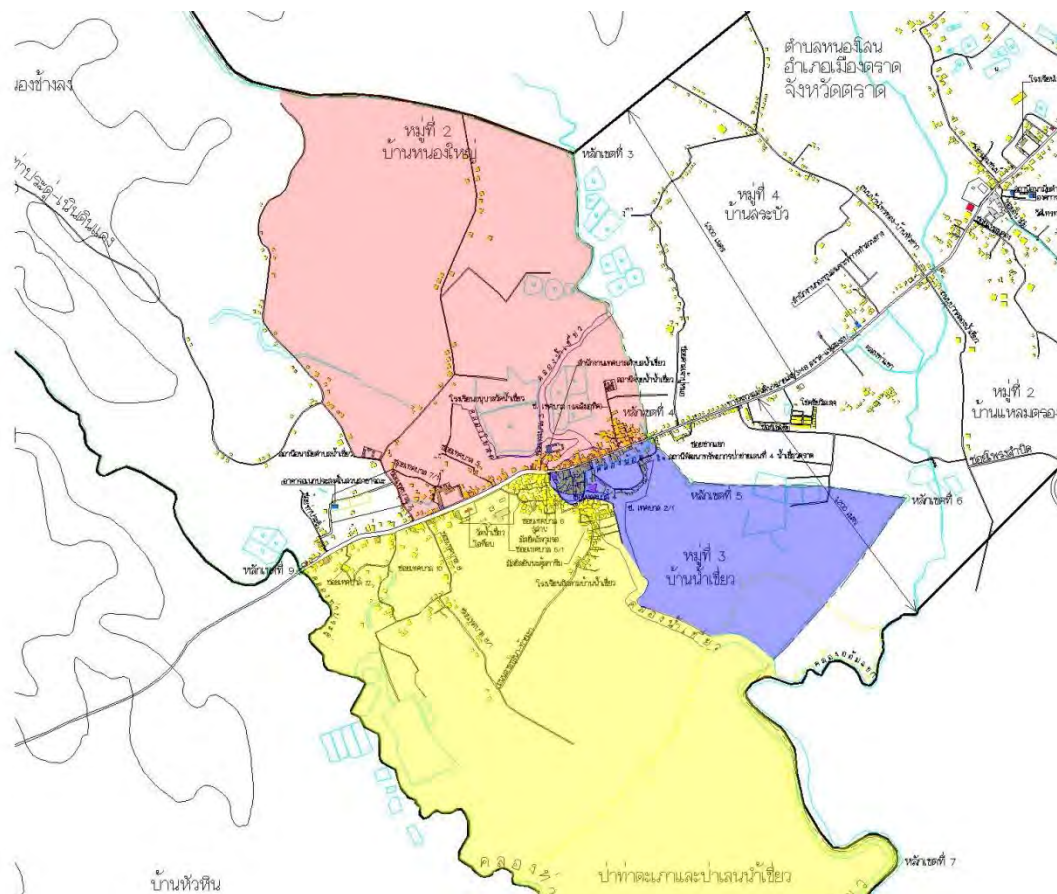

ชุมชนบ้านน้ำเขียวเป็นชุมชนที่กล่าวถึงในการศึกษาครั้งนี้ คือกลุ่มชุมชนที่อาศัยรวมกลุ่มกันหนาแน่นอยู่ริม 2 ฝั่งคลองน้ำเขียว อันเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เรียกโดยรวมว่าชุมชนน้ำเขียว ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองตราด อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลบ้านน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ซึ่งระกอบด้วยชุมชนย่อยดังนี้

1. ชุมชนในบ้าน
2. ชุมชนบ่อนอก
3. ชุมชนท้ายเขา
4. ชุมชนหนองใหญ่
5. ชุมชนหัวถนน
6. ชุมชนเทศบาลใหม่
7. ชุมชนตลาดน้ำเขียว

มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3148 (ตราด-แหลมงอบ) ผ่าน เป็นเส้นทางมุ่งหน้าสู่อำเภอแหลมงอบ มีคลองน้ำเขียวไหลผ่านกลางชุมชน ลงสู่อ่าวไทย มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลหนองโสน อำเภอเมืองตราด
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อ่าวไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลหนองโสน อำเภอเมืองตราด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ชุมชนบ้านเนินดินแดง

แผนที่ที่ 3 แผนที่แสดงเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งอยู่ในหมู่ 1, 2 และ 3 ของเทศบาลตำบลน้ำเขียว

ลักษณะภูมิประเทศบริเวณชุมชนบ้านน้ำเขียวเป็นที่ราบต่ำชายฝั่งทะเล คือ เป็นบริเวณชายฝั่งทะเล มีป่าชายเลนอย่างหนาแน่น และยังเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำบางชนิดด้วย ชุมชนบ้านน้ำเขียวนั้นเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมอย่างหนาแน่น โดยอยู่ร่วมกับกลุ่มคนไทย และกลุ่มชาวจีนอย่างกลมเกลียว มีการเกี่ยวพันพึ่งพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนค้าขายกัน ไม่เพียงแต่ภายในชุมชนเท่านั้น แต่ยังมี การติดต่อกับชุมชนภายนอกอีกด้วย จนทำให้ในอดีต (เมื่อประมาณ 50 – 60 ปีมาแล้ว) บ้านน้ำเขียวมีความคึกคัก เป็นแหล่งซื้อของแลกเปลี่ยนสินค้าก่อนถึงตัวเมืองตราด ทั้งนี้เพราะมีสภาพภูมิศาสตร์ปัจจัยเกี่ยวพันดังต่อไปนี้

1. ชุมชนบ้านน้ำเขียวมีคลองไหลผ่านชุมชน และไหลออกสู่ทะเล ชาวมุสลิมซึ่งนิยมทำการประมงพื้นบ้าน จึงมักสร้างบ้านเรือนอยู่ติดริมคลอง เพื่อสะดวกต่อการจับสัตว์น้ำในคลอง และการออกเรือสู่ทะเล นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งจอดพักเรือขนาดเล็กเพื่อหลบคลื่นลมอีกด้วย ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของคลองน้ำเขียว ที่มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ บริเวณปากอ่าวเป็นป่าชายเลนยังความอุดมสมบูรณ์มาสู่พื้นที่นี้

2. บริเวณชุมชนบ้านน้ำเซียวมีถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3148 (ตราด-แหลมงอบ) ผ่าน ถนนสายนี้เป็นเส้นทางสัญจรหลักระหว่างตัวเมืองตราด และอำเภอแหลมงอบ ซึ่งบ้านน้ำเซียวตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางดังกล่าว โดยมี ระยะทางห่างจากตัวเมืองตราดเพียง 8 กิโลเมตร สามารถเดินเท้าได้ ในการเดิน ไป – มา ของคนในเส้นทาง ตราด – แหลมงอบ จึงมีบ้านน้ำเซียวเป็นจุดแวะพักของผู้เดินทางในอดีต เป็นทางผ่านในการสัญจร เหมาะที่จะทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า จึงทำให้มีกลุ่มคนจีนมาสร้างบ้านเรือน เป็นตึกแถว ทำการค้าขายอยู่ริมถนน นอกจากนี้ยังมีตลาดสดหรือโรงจ่าย และท่าเรือที่จะทำการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า

ภาพทางภูมิศาสตร์จึงนับเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเซียวมีความสำคัญ มีการอาศัยอย่างหนาแน่น เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจในอดีต นอกจากนี้แล้ว ทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศยังทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอนเพื่ินด้วย ไม่ว่าจะเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติจากป่าชายเลนมาใช้ในการดำรงชีวิต เช่นการจับสัตว์น้ำในคลอง การตัดจากมาใช้งาน เช่นทำหลังคา ท่างอบ หรือหมวกใบจาก หรือการใช้ลำคลองในงานประเพณีประจำของชุมชน เช่นประเพณีแข่งเรือพายด้วยลำไม้ไผ่ ซึ่งจะแข่งกันในงานวันออกบวชของชาวมุสลิม โดยจะเล่นกันภายในชุมชน ทั้งชาวมุสลิม ชาวไทย และชาวจีน¹⁷

อย่างไรก็ดี ความสำคัญของชุมชนบ้านน้ำเซียวในฐานะ จุดแวะพักของเส้นทางก่อนเข้าสู่ตัวเมืองตราด ทำให้ในอดีต บ้านน้ำเซียวเคย เป็นจุดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ผลผลิต ก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเมืองตราด เมื่อการคมนาคมทางบกสะดวกขึ้น และมีการเปิดเดินรถโดยสารประมาณปี พ.ศ.2469 ระหว่างตัวเมืองตราดไปยังแหลมงอบ การเดินทางโดยใช้ถนนสะดวกรวดเร็วขึ้น จึงไม่ต้องเดินเท้าเพื่อเข้าสู่ตัวเมืองตราดอีกต่อไป ทำให้ชุมชนบริเวณริมถนน และตลาดสดหรือโรงจ่ายเริ่มซบเซา แต่บริเวณริมสองฝั่งคลองน้ำเซียวนั้นยังคงมีการอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น และเพิ่มจำนวนมากขึ้นด้วย แม้ว่าในปัจจุบันการทำอาชีพประมงพื้นบ้านเริ่มลดลงด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลง ต้นทุนสูงขึ้น กฎหมายในการทำประมงชายฝั่ง เป็นต้น¹⁸ ผู้คนเริ่มเปลี่ยนอาชีพ ไม่ค่อยได้ยึดอาชีพอย่างปฎิบัติมาแต่เดิมแล้ว

ปัจจุบันบ้านน้ำเซียวยังคงมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยจากสภาพภูมิศาสตร์ที่สะดวกต่อการเดินทาง และมีคลองผ่านชุมชน ไหลลงสู่ทะเล ระบบนิเวศที่น่าสนใจ โดยส่วนปลายคลองที่จะลงสู่ทะเลนั้นยังคงเป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ แต่ถ้ามาด้านในเป็นบ้านเรือนที่ตั้งอย่างหนาแน่น รวมไปถึงวัฒนธรรม ประเพณีของการอยู่ร่วมกันภายในชุมชนบ้านน้ำเซียวที่ผสมผสานวิถีชีวิต การอยู่ร่วมกันของชาวมุสลิม ชาวจีน และชาวไทย ที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่าง

¹⁷ สัมภาษณ์, สำเนา ถนอมวงษ์, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเซียว, 25 มกราคม 2553.

¹⁸ สัมภาษณ์, ประเมิน สุมะโน, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเซียว, 6 มกราคม 2553.

กลมกลืน ลงตัว และได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวศึกษาดูงาน และผู้ที่สนใจวิถีชีวิตของ
 ผู้คนบ้านน้ำเขียว จนทำให้เกิดการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านน้ำเขียวเกิดขึ้น ทำ
 ให้เกิดการปรับเปลี่ยนร้านค้าเดิม มาเป็นร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ขายของที่ระลึก มีบางส่วนที่
 ปรับบ้านที่อยู่อาศัยมาเป็น โฮมสเตย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

2. พัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเขียว

ชุมชนบ้านน้ำเขียวถือเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดตราด มีพัฒนาการ
 ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วอายุคน คือประมาณ 200 ปีมาแล้ว กลุ่มคนที่อยู่อาศัย
 นั้นประกอบด้วย คนไทย มุสลิม และชาวจีน

ปัจจุบันประชากรในตำบลน้ำเขียวนั้นนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 50 อิสลาม ร้อยละ 50
 แต่ในส่วนของพื้นที่ศึกษา อันเป็นบริเวณริมคลองน้ำเขียวนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ส่วนผู้ที่
 นับถือศาสนาพุทธนั้นประกอบด้วยคนไทย และคนจีน ที่อาศัยถัดจากริมคลองเข้ามา อยู่บริเวณ
 ริมถนน ผสมกลมกลืนกันจนแยกไม่ออก จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา จำนวน
 2,957 คน 939 ครัวเรือน รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร หมู่ 1, 2 และ 3 (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2554)

หมู่	จำนวนประชากร ชาย (คน)	จำนวนประชากร หญิง (คน)	จำนวนครัวเรือน (หลัง)
หมู่ที่ 1	759	764	400
หมู่ที่ 2	214	197	165
หมู่ที่ 3	484	539	374
รวม	1,457	1,500	939

ที่มา : จากงานทะเบียนราษฎร สำนักปลัดเทศบาล

การตั้งถิ่นฐาน ในสมัยแรกเริ่มนั้นคงมีผู้อยู่อาศัยอยู่น้อย ไม่ได้มีการอาศัยอย่าง
 หนาแน่นเช่นปัจจุบัน แต่เมื่อมีเหตุการณ์ที่ชาวมุสลิมอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน บริเวณริมคลองน้ำ
 เขียว จนทำให้มีประชากรเพิ่มขึ้น ชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น แต่ยังคงยึดอาชีพประมง สร้างบ้านเรือน
 แบบชาวเล และเจริญเติบโตเป็นย่านการค้าแห่งหนึ่งเมื่อมีชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัย ทำการค้าในบ้าน
 น้ำเขียว ในพื้นที่บริเวณริมถนน การนำเสนอเนื้อหาพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านน้ำ
 เขียวนี้จะแบ่งออกเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่โดดเด่น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 (ราว พ.ศ.2310 – 2411) การตั้งถิ่นฐานของผู้คนบ้านน้ำเขียว

ช่วงที่ 2 (ราว พ.ศ.2411 – 2469) ความเจริญของชุมชนบ้านน้ำเขียว

ช่วงที่ 3 (ราว พ.ศ.2469 – 2547) ความซบเซาของชุมชน

ช่วงที่ 1 การตั้งถิ่นฐานของผู้คนบ้านน้ำเขียว (ราว พ.ศ.2310 – 2411)

ผลจาก ความอุดมสมบูรณ์ และทำเลที่ตั้ง ดังกล่าวมาแล้ว คลองน้ำเขียวมีความอุดมสมบูรณ์ และ เหมาะแก่การจอดพักเรือหลบคลื่นลมในการทำประมง ส่งผลให้บริเวณริมสองฝั่งคลองของคลองน้ำเขียว มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านน้ำเขียว เริ่มปรากฏหลักฐานในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ.2310) จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2393 – 2411) โดยส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม และเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ติดริมคลองก่อน แล้วจึงขยายเข้าไปทางตอนในของแผ่นดิน นอกจากนี้แล้ว การที่มีถนนผ่านกลางชุมชน ทำให้เกิดชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนริมถนนเพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมคลองน้ำเขียว ประกอบด้วยคน 3 กลุ่ม คือ ชาวไทย มุสลิม และจีน ดังนี้

ชาวไทย

คนไทยที่อาศัยในบ้านน้ำเขียว จะกระจายอยู่ในพื้นที่ของหมู่ 1 และหมู่ 2 คือชุมชนบ้านหนองใหญ่ อยู่บริเวณส่วนที่เป็นพื้นที่ทำสวน ได้แก่สวนยางพารา สวนผลไม้ สันนิษฐานว่าคนไทยพุทธน่าจะเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ มักประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่ ทำนา โดยจะตั้งถิ่นฐานอยู่ค่อนข้างกระจายตัวตามพื้นที่สวน ไร่ นา ของตนเอง ไม่อยู่รวมกันอย่างชาวจีน และมุสลิม ซึ่งจะมีกระจายไปในชุมชนของชาวมุสลิมบ้าง แต่น้อยมาก โดยมากจะอยู่บริเวณพื้นที่ชุมชนท้ายเขา (หมู่ 1) ส่วนที่ติดกับวัดน้ำเขียว และชุมชนหนองใหญ่(หมู่ 2) มีวัดน้ำเขียวเป็นศูนย์กลาง ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งหลักฐานการสร้างวัดน้ำเขียว ระบุว่าสร้างในปี พ.ศ.2310¹⁹ อันแสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนไทยในพื้นที่ นี้ และได้มีการผสมกับคนจีนที่เข้ามาอยู่อาศัยในบ้านน้ำเขียว จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ชัดเจน

การอยู่อาศัยจะไม่อยู่ในย่านที่เป็นการค้าชุมชน พืชที่ปลูกมีทั้งข้าว พริกไทย และสวนผลไม้เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด เป็นต้น โดยหลักฐานที่ปรากฏในเอกสารจดหมายเหตุ สมัยรัชกาลที่ 4 ว่าพระยาพิพิธฤทธิเดชวิเศษสิงหนาท ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายเงินอากรผลไม้ประจำปี

¹⁹สำนักงานพระพุทธศาสนา , “หนังสือที่ พศ 0022/7623 เรื่องรับรองสภาพวัด ,” 26 มิถุนายน 2549.

พ.ศ.2398 ที่ปลูกในเมืองตราด อันได้แก่ หมาก ทุเรียน มะปราง มังคุด และเงินค่าพริกไทย²⁰ แต่ปัจจุบันหันมาปลูกยางพาราเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากราคาผลไม้ที่ตกต่ำ

ชาวมุสลิม

ชุมชนชาวมุสลิม ที่อาศัยในพื้นที่บ้านน้ำเชี่ยว บริเวณริมสองฝั่งคลองบ้านน้ำเชี่ยว ปัจจุบันคือพื้นที่ หมู่ 1 และ หมู่ 3 โดยส่วนมากมีอาชีพทำประมงเป็นหลัก ระยะเวลาจะตั้งบ้านเรือน ตึกรามคถอล บริเวณ หมู่ 1 ต่อมา มีการขยายชุมชน กระจายตัว ไปยังอีกฝั่งหนึ่งของคลอง บริเวณ หมู่ 3 และถัดเข้าไปพื้นที่ด้านใน ได้แก่ชุมชนบ่อนอก ชุมชนในบ้าน ชุมชนท้ายเขา และชุมชนเทศบาลใหม่ ชาวมุสลิมที่บ้านน้ำเชี่ยวนี้ จะได้รับการเรียกขานว่า “แขกน้ำเชี่ยว” เป็นมุสลิมนิกายสุหนี่ ในเรื่อง ของการตั้งถิ่นฐานชาวมุสลิมบ้านน้ำเชี่ยวนี้ พระบริหารเทพธานี กล่าวว่าเป็นแขกชาติญวนและเขมร ซึ่งถูกกวาดต้อนเข้ามาเมื่อคราวเกิด ศึกสงครามกับญวนในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อมาแล้วได้มาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านน้ำเชี่ยว ครั้งต่อมาจึงชักชวนพวกพ้องให้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมา กขึ้น ดังนี้

“ชนชาติแขกในจังหวัดตราดนี้ มีชื่อว่าแขกมลายูพวกเดียวกันแขกครัว ครั้งแรกได้มาอยู่ที่ ตำบลน้ำเชี่ยวแห่งเดียว ต่อมาภายหลังมีจำนวนมากขึ้น ได้แยกย้ายไปอยู่บ้านขาม่อม ทั้งสองแห่งนี้อยู่ชายทะเลในตำบลแหลมงอบ อำเภอเกาะช้าง ภายหลังได้แยกย้ายไปอยู่บ้านแหลมตาพินริมชายทะเลในตำบลอ่าวญวน อำเภอบางพระอีก แต่น้อยครัว ต้นตระกูลของแขกพวกนี้ แต่เริ่มเดิมทีเชื่อว่าไม่ได้อยู่ที่ตำบลน้ำเชี่ยว จะมีถิ่นฐานบ้านเมืองอยู่ที่ใดบ้างไม่ มีผู้ยืนยันแน่นอน ได้ สันนิษฐานตามเหตุการณ์ประกอบกับชนชาติแขกที่มีอยู่คงได้ความว่า เขาพวกนี้ได้ถูกกวาดต้อนครอบครัวเข้ามาในรัชกาลที่ 3 ตอนสงครามเขมรและญวน ครั้งทัพเรือเจ้าพระยาคลั่ง และทัพบกเจ้าพระยาอินทรเมื่อได้ชัยชนะแก่หัวเมืองต่างๆใน ประเทศเขมรและญวนแล้ว เมื่อที่ปะพ่ายแพ้ไปนั้นพลเมืองได้ถูกกวาดต้อนส่งเข้ามาในพระราชอาณาเขตต้นละคราว โดยทางทัพเรือเชื่อว่าคงถูกแยกย้ายแบ่งให้มาอยู่ในตำบลน้ำเชี่ยวเอาเลยไปที่กรุงเทพฯ หรือที่หัวเมืองอื่นๆบ้าง สำหรับในจังหวัดนี้คงได้อยู่ในตำบลน้ำเชี่ยวต่อมา พวกพ้องของแขกที่ถูกกวาดต้อนแต่ครั้งยังอยู่ในเมืองเขมรและญวนทราบว่าจะทางนี้มีที่อยู่เป็นสุขและการทำมาหากินเจริญดีจึงได้พากันมาทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่ในจังหวัด เช่น โตะหม่นเวลานี้มีอายุ ๘๕ ปี บิดาเขาเกิดที่เมืองกำปอดดินของญวน กับโตะแซ เวลานี้ อายุ ๘๑ ปี บิดา

²⁰“เรื่องเมืองตราดบอกส่งนกไก่อี๊บบ นกเป็ดน้ำ เข้ามาทูลเกล้าถวาย ,” สำนักหอสมุดแห่งชาติ, สมุดไทยดำ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 บัญชีสังเขป ไม่ มี.ศ., ใบบอก, เลขที่ 271, คูในศศิธร โดวินัส. “การศึกษาเพื่อจัดทำแผนที่ทางมรดกทางสถาปัตยกรรมชุมชนรักษ์คลองบางพระ จังหวัดตราด”, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554), 120.

เขาเกิดที่เมืองพระตะบองเป็นดินแดนของเขมร บิดาเขาทั้งสองคนนี้ได้ตามทำมาหากินอยู่ที่น้ำเขี้ยว มาได้ภรรยาเป็นชาติแขกด้วยกัน เกิดบุตรชายได้เป็นโต๊ะดังกล่าว ส่วนปู่ ย่า ตา ยาย ของโต๊ะทั้งสอง จะมีถิ่นฐานอยู่ในเมืองที่กล่าวแล้ว หรือเมืองใดไม่ทราบ ชนชาติแขกในตำบลน้ำเขี้ยวเวลานี้ เกิดใน ตำบลน้ำเขี้ยวโดยมาก แต่อพยพครอบครัวมาจากต่างประเทศ เช่นมาจากเขมร และมลายูก็มาจาก จังหวัดอื่นๆในพระราชอาณาจักรก็มีแต่ไม่มาก ถึงเวลาที่ยังมี โยกย้ายไปมา ห่างๆเหมือนกัน ไม่เหมือนจีนเข้ามาอยู่ในประเทศสยาม²¹

จากข้างต้น จึงสันนิษฐานว่าการกวาดครัวแขกมาที่เมืองตราดนั้นน่าจะเป็นคราว เดียวกันครั้งเจ้าพระยาบดินทรเดชาได้ให้พระอรรคเนศ พระสุนทรภักดี หลวงนรินทร์รงค์ หลวง ไกรนารายณ์ พระยกกระบัตรเมืองกำแพงเพชร และพระมหาดไทยเมืองตากเป็นข้าหลวงหนายคุม ไพร่พลไทยมีเครื่องศาสตราวุธครบมือกันห้าร้อยคน คุมครัวเขมร และแขกจามกับจีนเขมร 1,242 คน เดินไปส่งยังกรุงเทพฯ²² ดังนั้นทักของเจ้าพระยาบดินทรเดชาว่า “...ครั้นครัวถึงกรุงเทพฯ แล้วแต่ ณ เดือนเจ็ด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครัวแขกจามเขมร ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่คลองบางกะปิ แขวงกรุงเทพฯ (คือที่บ้านแขกครัววิมสระปทุมวันทุกวันนี้)...”²³

ได้มีการอพยพเข้ามาของชาวเขมรอีกระลอกในช่วงของรัชกาลที่ 5 เพื่อหนีการบีบบังคับทางด้านศาสนาของฝรั่งเศสที่ยึดเมืองเขมรในขณะนั้น เพื่อเข้ามาอาศัยแผ่นดินไทยภายใต้ร่มโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งมีหลักฐานคือ ใบรับอุปการะใช้แทนหนังสือเดินทาง ของนายแอน วิริญโท ระบุว่าไว้เป็นปี พ.ศ.2433 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 จากข้อมูลข้างต้น และการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ของผู้ศึกษา ทำให้เชื่อว่าชาวมุสลิมบ้านน้ำเขี้ยวดั้งเดิมนั้น มีบรรพบุรุษมาจากเมือง

²¹พระบริหารเทพธานี, “ประวัติจังหวัดตราด,” สยามคมชาวตราด, ฉบับพิเศษ (2525): 40 – 41.

²²อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล, โครงการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติฯ “ตามรอยเสด็จฯเกาะช้าง จังหวัดตราด . (กรุงเทพฯ: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2547), 42.

²³เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี), อานามสยามยุทธ ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับลาว เขมรและญวน, (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2514), 662 - 663.

กัมพูชา ทางเมืองกำปงจาม และกำปอด²⁴ และเมื่อประมาณ 30-40 ปีก่อนมีชาวมุสลิมจากกรุงเทพฯ ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอีกระลอกหนึ่ง โดยมาจากชุมชนมัสยิดสุวรรณ ภูมิ (เขตคลองสาน)²⁵ ทำให้จำนวนผู้คนที่อาศัยที่บ้านน้ำเขียวมีจำนวนมากขึ้น

ภาพที่ 2 ภาพใบเสร็จเงินรัฐชูปการใช้แทนหนังสือเดินทาง ของนายแอน วิริญโท
ที่มา: นายณัฐวุฒิ วิริญโท

ชุมชนชาวมุสลิมมีมัสยิด เป็นศูนย์กลาง จากคำบอกเล่า และการศึกษารวบรวมข้อมูล พบว่า มีอิหม่ามประจำมัสยิดทั้งสิ้น 6 คน ดังนี้

1. ฮัดยีสงวน วิบูลคลย์ (ช่วงประมาณรัชกาลที่ 3 ตอนปลาย)
2. ฮัดยีหมุด วิบูลย์ดล (บุตรฮัดยีสงวน)
3. ฮัดยีสะอาด (ฮัด) ถนอมวงษ์
4. ฮัดยีชอและห์ (สัจชัย) ถนอมวงษ์ (บุตรฮัดยีสะอาด)

²⁴ สัมภาษณ์, สุชาติ ถนอมวงษ์ และนรินทร์ ภูมิมาโนช, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียว , 19 พฤษภาคม 2552.

²⁵ สัมภาษณ์ชาวฤทธิ วิริญโท และ มะซัด วิรินโท , ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียว , 6 มีนาคม 2553.

5. ฮัดยิฮาซะห์ (สาธิต) ถนนวงษ์ (น้องฮัดยิสัญชัย)

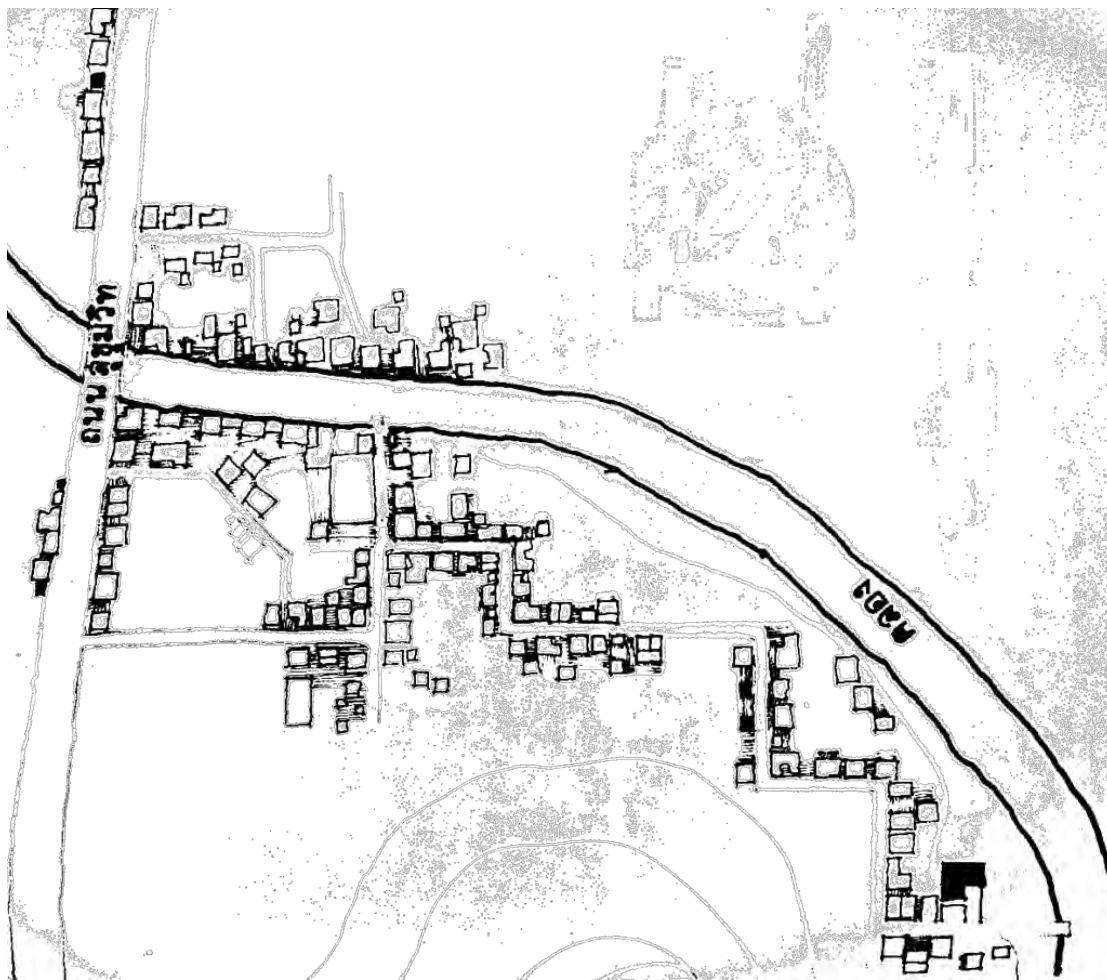
6. ฮัดยิอาบีดีน (สุชาติ) ถนนวงษ์

มัสยิดอัลกุบรอ เป็นมัสยิดเก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำเขียว เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิมบ้านน้ำเขียว และเมื่อมีจำนวนคนเพิ่มมากขึ้นจึงมีมัสยิดเพิ่มขึ้นอีกแห่ง บริเวณบ้านท้ายเขา หมู่ 3 ชื่อว่ามัสยิดยันนะตุ้ลการิม ในปี พ.ศ.2524

ชาวมุสลิมที่บ้านน้ำเขียวนี้จะสร้างบ้านเรือนอยู่ติดริมคลองน้ำเขียว และมักยึดอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่ มีการทำประมงในลำคลองน้ำเขียว และออกเรือในอ่าว โดยใช้เครื่องมือพื้นบ้าน แบบง่ายๆ ในการจับสัตว์น้ำในลำคลอง คือการทอดแห รุนเคย แพงปลา วางเบ็ด และจับหอยต่างๆ เพื่อเป็นอาหาร และจำหน่าย จนมีฉายาว่า “พวกเกาะตลิ่งกิน”²⁶ แต่ปัจจุบันลดน้อยลง เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ และความสะอาดในลำคลองลดลง การออกเรือในทะเล จะใช้เรือขนาดเล็ก ถึงขนาดกลาง ซึ่งเป็นการทำประมงพื้นบ้าน จะทำในร่องน้ำที่อยู่ระหว่างแหลมรอบกับเกาะช้าง ซึ่งเรียกว่าร่องช้าง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เห็นได้ว่าการตั้งบ้านเรือนของชาวมุสลิมบ้านน้ำเขียวนั้น เกิดจากสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการเลี้ยงชีพของตน บ้าน เรือนจึงสร้างติดริมคลอง และกระจุกตัวกันอยู่บริเวณสองฝั่งคลอง รวมถึงมัสยิดที่สร้างอยู่ริมน้ำด้วย อันแสดงถึงจุดศูนย์รวมของชุมชนชาวมุสลิมซึ่งอาศัยอยู่ริมคลองอย่างแท้จริง

²⁶ พระบริหารเทพธานี, สยามคมชาวตราด, 42.

ภาพที่ 3 ภาพแผนผังแสดงการตั้งบ้านเรือนของชุมชนชาวมุสลิม
 ที่มา: ชาตรี โชติรัตนพิทักษ์ และคณะ, “รายงานการค้นคว้า เก็บข้อมูล และวิเคราะห์ เรื่อง
 สถาปัตยกรรมเรือนพื้นบ้านชาวประมง” (รายงานการศึกษาระดับมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรม
 ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522).

ชาวจีน

กลุ่มคนจีนจะอาศัยอยู่บริเวณ ริมนน ในหมู่ 1 และ หมู่ 3 ที่เรียกว่า ชุมชนหัวถนน
 และชุมชนตลาดน้ำเขียว เริ่มอพยพเข้ามาทำการค้าขาย หลังจากที่บ้านน้ำเขียวมีความเจริญทางด้าน
 เศรษฐกิจ ในราวสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411 – 2453) โดยจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนน และทำการ
 ค้าขาย มีศาลเจ้าเป็นที่เคารพนับถือของหมู่ชาวจีน คือ ศาลเจ้าเซ่งจื๊อโจ้วซื่อ

จากการศึกษาของศศิธร โทวินัส ที่ได้ทำการศึกษาถึงประวัติศาสตร์เมืองตราด ทำให้
 เห็นพัฒนาการของบ้านน้ำเขียวสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของ ตัวเมืองตราด ถึงการตั้งถิ่นฐานของ

คนจีนในเมืองตราดไว้ว่า ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 4 นั้นเป็นช่วงที่ผู้คนจากหลากหลายกลุ่ม เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองตราดเพิ่มขึ้น โดยชาวจีนเป็นชาติที่ อพยพเข้ามา มาก ขึ้น เพราะเป็นเมือง ชายทะเล สามารถเดินทางมาจอดมาจอดพักเรือได้²⁷ ดังที่พระบริหารเทพธานีสันนิษฐานไว้ว่า คน จีนที่เดินทางค้าขายไปมาขึ้นลงแวะจอดเรือตามเมืองต่างๆที่อยู่ตามชายฝั่งทะเลนั้น เมื่อ ถึงหน้ามรสุม ไม่สามารถเดินเรือได้ก็ต้องแวะพักอยู่ในเมืองเหล่านั้นไปนานหลายเดือน การที่ต้องพักอาศัยอยู่ใน เมืองต่างๆดังกล่าวคงจะทำให้บรรดาพ่อค้า ซึ่งรวมถึงผู้แสวง โชคที่มากับเรือมีปฏิสัมพันธ์กับคน พื้นเมืองและเห็นความเป็น ไปของบ้านเมืองที่ตนเองไปพักอาศัยอยู่ โด ยเฉพาะยังหัวเมืองชายทะเล ของสยามที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีคนจีนบางส่วนอาศัยอยู่ก่อนแล้วคงจะทำให้คนจีนจำนวน หนึ่งตัดสินใจเข้ามาทำมาหากินและตั้งหลักแหล่งอยู่ในเมืองดังกล่าวในที่สุด โดยมีเมืองตราดเป็น หนึ่งในเมืองเหล่านั้น “เข้าใจว่าแต่เดิมคงจะไปมาระหว่างเมืองจีน กับเมืองไทยโดยเรือสำเภา เรือใบ มีอ่าวก็แวะพักแลค้าขาย เมืองตราดอยู่ระหว่างทาง เมื่อมาค้าขายเห็นทำเลการทำมาหาเลี้ยงชีพคิดว่า บ้านเมืองของตัว จึงได้ขึ้นมาทำมาหากินอยู่แล้วต่อมาก็ชักชวนกันอยู่เรื่อยมา”²⁸

นอกจากนี้ยังมีชาวจีนที่อพยพเข้ามาในเมืองไทยในช่วงเวลาตี่ นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มณฑลในจีนใต้ต้องประสบกับความอดอยากจากภัยธรรมชาติและ ผลกระทบจากสงครามฝิ่นโดยชาวจีนส่วนใหญ่ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามหัวเมืองชายทะเล อ่าวไทย ตั้งแต่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราดไปจนถึงไทรบุรี ในภาคใต้ ส่วนภาคกลางคน จีนได้ตั้ง หลักแหล่งอยู่ตามลำน้ำบางปะกงจนจดปราจีนบุรี รวมทั้งลำน้ำเจ้าพระยา ทำจีน ไปจนถึงปากน้ำ โข และตามลำน้ำแม่กลองไปถึงกาญจนบุรี²⁹

บ้านน้ำเชี่ยวก็มีชุมชนชาวจีนที่ทำการค้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ โดยสอดคล้องกับเหตุผลใน เรื่องของสภาพภูมิศาสตร์ของบ้านน้ำเชี่ยว ที่มีคลองออกสู่ทะเล เป็นจุดหลบลคลื่นลมของเรือเล็กที่ ออกทะเลไปทางร่องช้าง (ร่องน้ำบริเวณหน้าเกาะช้าง) สัมพันธ์กับความในบันทึกของ “มงเซญูร์ ปาลเลกัวซ์” บาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาในสยาม ช่วงรัชกาลที่ 3 – 4 ที่เรียกเมืองตราดว่า เมืองทุ่งใหญ่ ว่า

²⁷ ศศิธร ไตวินัส . “การศึกษาเพื่อจัดทำแผนที่ทางมรดกทางสถาปัตยกรรมชุมชนรักษ์ คลองบางพระ จังหวัดตราด ”, (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขา วิชาการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554), น. 109.

²⁸ พระบริหารเทพธานี, วารสารสมาคมชาวตราด, 36.

²⁹ วัลลภ บุรุษพัฒน์ , “ความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทย ”, ในชาวจีนในประเทศไทย : 7.

“...จังหวัดทุ่งใหญ่ อันอยู่ทางทิศตะวันออกของจันทบุรีนั้น อุดมสมบูรณ์ไปด้วยกระวานไม้จันทร์แดง รงเขมร พริกไทย งาช้าง และผลิตผลอันมีค่าอื่น ๆ อีกมาก เมืองทุ่งใหญ่มีพลเมืองอยู่ราว ๔,๐๐๐ คน เป็นคนไทยและคนจีน ซึ่งเป็นพ่อค้ากับแม่ค้ากันแทบทั้งนั้นพลเมืองส่วนน้อยทำประมง ทั้งๆที่ชายฝั่งทะเลมีกุ้งปลาชุกชุม ในบริเวณใกล้เคียงกันมีเกาะ อันอุดมไปด้วยพันธุ์ไม้ เช่นเกาะช้าง ซึ่งกล่าวกันว่ามิเสือชมนัก มีภูเขาตั้งเด่นอยู่บนเกาะ เป็นสถานที่พักจอดของเรือทั้งหลายที่แวะเข้ามา ย่านนี้...”³⁰

ซึ่งบ้านน้ำเชี่ยวนั้นตั้งอยู่ใกล้กับเกาะช้าง คงมีบางกลุ่มที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้าน น้ำเชี่ยว ในช่วงเวลาดังกล่าว และคงมีชาวจีนที่เข้ามาในช่วงระยะหลัง หลังจากรักที่บ้านน้ำเชี่ยวเริ่มมีความสำคัญ เจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ช่วง พ.ศ.2436 เป็นต้นมา อันเป็นช่วงมีการสร้างถนนสาย ทรายดาด – แหลมงอบ เพื่อมาค้าขายที่บ้านน้ำเชี่ยวนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณชุมชนย่อยตลาดน้ำเชี่ยว จะตั้งบ้านเรือนบริเวณริมถนน(ทรายดาด- แหลมงอบ) ทำการค้าขาย จากการสัมภาษณ์ทราบว่า สมัยก่อนมีร้านค้าชาวจีนที่ขายของชำหลายราย เช่น แป๊ะกิม , เจ๊ไฉ่, แป๊ะหัว เป็นต้น สินค้าที่ค้าขายจะเป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ข้าวสาร เกลือ น้ำตาลทราย เครื่องเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคนจีนที่ขายทอง ทำทอง อีกด้วย³¹ ลักษณะบ้านเรือนเป็นตึกแถว ทำให้เกิดตลาดหรือโรงจ่าย สำหรับการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากชาวประมง และชาวสวน ทุกๆวันอีกด้วย ³² โดยคนในชุมชนจะมาทำการค้าแลกเปลี่ยนสินค้าที่นี้ถ้าหากขายในตลาดไม่หมด จึงจะนำไปขายในตลาดใหญ่ริมคลอง (คลองบางพระ) ที่อยู่ในตัวจังหวัด ทรายดาด ซึ่งใช้วิธีเดินไป และหากกลับก็จะซื้อของกลับเข้ามา³³

จากที่กล่าวมา ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว และชุมชนภายนอกในอดีตที่มีการติดต่อกันทางการค้า ไปมาหาสู่เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าที่ได้จากชุมชนกัน นอกจากนี้ยังมีการค้าขายในตลาดที่ผู้คนจากต่างชุมชนเข้ามา โดยในอดีตจะมีเรือบรรทุกสินค้าเข้ามาขาย

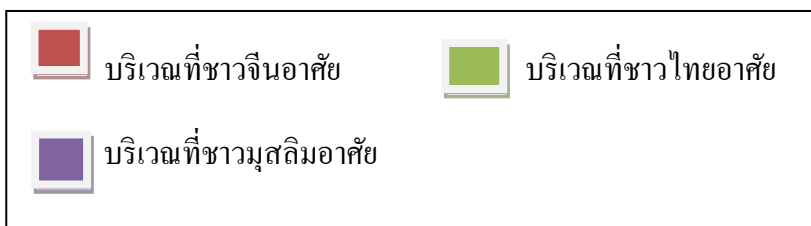
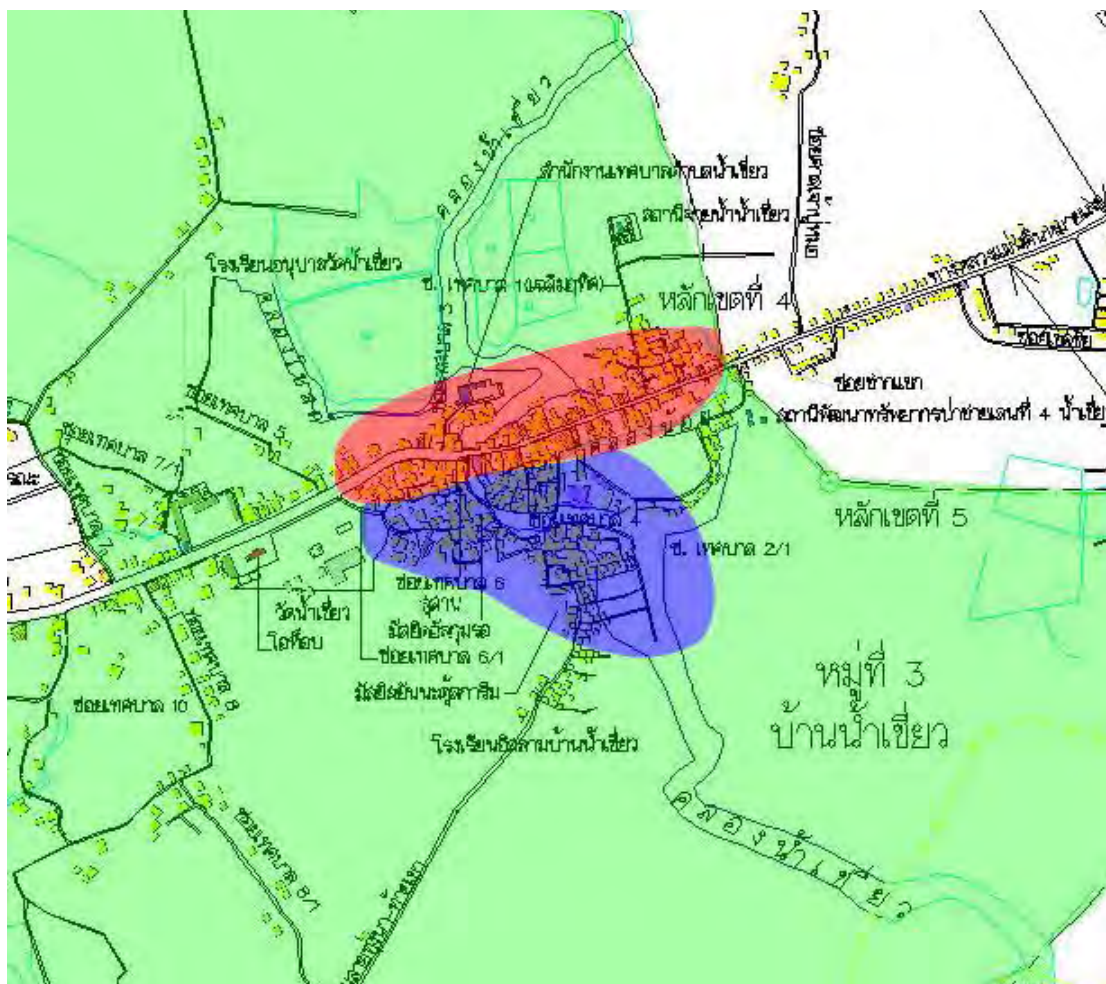
³⁰ มงเซญูร์ ปาลเลกัวซ์, เล่าเรื่องกรุงสยาม, พิมพ์ครั้งที่ 3, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร (กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา, 2549), 72.

³¹ สัมภาษณ์ ชาวฤทธิ วิริญโท, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว, 6 มีนาคม 2553.

³² สัมภาษณ์ มะซัด วิรันโท, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว, 6 มีนาคม 2553.

³³ สัมภาษณ์ ละมุด ผิวขาว, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว, 25 มกราคม 2553.

ในลำคลอง เช่น แดงโมจากบ้านท่าพริกพายมาขาย เตาอั้งโล่ โอง ข้าวของเครื่องใช้ มากับเรือสำเภา เป็นต้น³⁴

แผนที่ที่ 4 แผนที่แสดงพื้นที่ชุมชนจีน และมุสลิม ในชุมชนบ้านน้ำเขียว

สาเหตุที่ทำให้ผู้คน เลือกลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย ประกอบอาชีพที่บ้านน้ำเขียว เป็นเพราะสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการตั้งถิ่นฐาน คือบริเวณพื้นที่นี้มีความเหมาะสมต่อกรเพาะปลูก มีคลองที่เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ เป็นเส้นทางออกสู่ทะเล สามารถติดต่อกับ

³⁴ สัมภาษณ์ ละมุด ผิวขาว, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียว, 25 มกราคม 2553.

ชุมชนอื่นได้ ดังนั้นจึงเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน และเกิดเป็นชุมชนขึ้นเมื่อชาวมุสลิมเข้ามาอยู่อาศัย สถานที่ตั้งที่เป็นเสมือนเมืองท่าเล็กๆ เนื่องจากเป็นจุดผ่าน และเปลี่ยนเส้นทางการเดินทาง จากทางน้ำมาเป็นทางบก ส่งผลให้ชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัย ประกอบการค้าที่นี้ ทำให้บ้านน้ำเชี่ยวเจริญเติบโตในเวลาต่อมา บริเวณบ้านน้ำเชี่ยวจึงกลายเป็นชุมชน ไทย มุสลิม แต่ไทยนั้นตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ที่ทำการเกษตร อยู่ห่างจากริมคลองน้ำเชี่ยวออกไป โดยมุสลิมเป็นกลุ่มใหญ่บริเวณนี้ ซึ่งตั้งบ้านเรือนเลียบบสองฝั่งคลองน้ำเชี่ยว และชาวจีน ที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนนสาย ตราด – แหลมงอบ อันเป็นทางสัญจรหลัก เพื่อทำการค้า

ช่วงที่ 2 ความเจริญของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว (ราว พ.ศ.2436 – 2469)

ในปี พ.ศ.2436 นับแต่มีการสร้างถนนสาย ตราด – แหลมงอบ ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวเติบโต เนื่องจากยังคงเป็นจุดผ่านของชุมชนอื่นที่อยู่ชายฝั่งทะเล และตัวเมืองตราด ด้วยเส้นทางถนน โดยคนมุสลิมยังคงเป็นคนกลุ่มใหญ่ของบริเวณบ้านน้ำเชี่ยว

บ้านน้ำเชี่ยว เป็นถิ่นฐานของชาวมุสลิม คนมุสลิมจะอยู่รวมกลุ่มกันอย่างใกล้ชิด มีมัสยิดอัลกุบรอเป็นศูนย์กลาง โดยอยู่อาศัยบริเวณใกล้ๆกับมัสยิด เพื่อสะดวกในการ ประกอบพิธีทางศาสนา และเมื่อชาวมุสลิมมาอาศัยอยู่นานเข้า จำนวนประชากรก็เพิ่มมากขึ้น ได้ขยับขยายสร้างบ้านเรือนเพิ่ม แต่ยังคงอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยเริ่มแรกจะอยู่ทางฝั่งคลองน้ำเชี่ยว ด้านตะวันตก (ชุมชนในบ้าน หมู่ 3) เป็นจำนวนมาก เมื่อเริ่มหนาแน่นจึงเริ่มขยายออกไปอีกฝั่งหนึ่งของคลอง ส่วนคนไทยที่มีได้อยู่บริเวณริมคลองนี้ ก็จะกระจายอยู่ตามพื้นที่ที่ทำการเกษตร

มุสลิมนั้น เดิมมักประกอบอาชีพทำประมง จับสัตว์น้ำจากคลองน้ำเชี่ยว เพื่อเลี้ยงชีพในครอบครัว เมื่อจำนวนมากหรือเหลือที่จะกิน จึงนำไปขาย แลกเปลี่ยนกันเองภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีเรือขนาดกลางที่ออกไปทำประมงในทะเล ทางร่องน้ำที่อยู่ระหว่างเกาะช้างกับ แหลมงอบ บริเวณหน้าเกาะช้าง ที่เรียกว่า “ร่องช้าง” อันมีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์

พื้นที่ริมคลองน้ำเชี่ยวนี้ เป็นทำขึ้นของของชาวประมงจากชุมชนอื่นอีกด้วย ได้แก่ เรือจากบ้านอ่าวใหญ่ บ้านอ่าวช่อ บ้านแหลม มมะขาม และแหลมงอบ จะมาขึ้นของที่บ้านน้ำเชี่ยว เพราะในการเดินทางไปยังตลาดในตัวเมืองตราดนั้น หากไปทางเรือจะต้องอ้อมแหลมที่บ้านแหลมศอก ออกทางปากอ่าวตราด ซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งของชายฝั่งทะเล แล้วเข้าสู่คลองบางพระ ซึ่งทะเลมีคลื่นลมแรง เรือเล็กไม่สะดวก ในการเดินเรือ จำเป็นต้องเข้ามาในคลองน้ำเชี่ยว เพื่อที่จะไม่ต้องเผชิญกับคลื่นลม มี ระยะทางสั้นกว่า แล้ว จึงเดินเท้าต่อเพื่อเข้าตัวเมืองตราด ทำให้เกิดท่าเรือขึ้นที่บ้านน้ำเชี่ยว ซึ่งจะมีแม่ค้ามารับซื้อ แล้วนำไปขายต่อที่ตลาดบางพระในตัวเมืองตราด ในขณะที่เดียวกันชาวเรือ จากชุมชนอื่น ที่มาขึ้นฝั่งที่บ้านน้ำเชี่ยวนี้ก็จะซื้อสินค้าจำพวกพืชผัก ผลไม้ จากชาวสวนที่บ้านน้ำเชี่ยวกลับไปด้วย ดังคำบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

“การค้าขายในอดีต มีชาวจีนที่อพยพมาจากกรุงเทพฯจะทำอาชีพค้าขาย สินค้าที่ค้าขายจะเป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ข้าวสาร เกลือ น้ำตาลทราย เป็นต้น คนจีนอยู่หน้าถนน ค้าขายขายของชำต่างๆ”³⁵

“แต่ก่อนมีตลาด หรือ โรงจ่าย เคยมี แจ็กแฉ , เจ้แต่ ทำเป็น โรงจ่าย ชาวสวนจาก หมู่ 4 เอาผักผลไม้มาขาย หมู่1 เอาปลา กุ้ง มาขาย”³⁶

“ตอนเด็กเดินเอาของไปขาย ขายที่ตลาดใหญ่ริมคลอง เอาปลาไปขาย จากลี้ชื้อของกลับมาด้วย เช่น เสื้อผ้า ของใช้ จะกลับถึงบ้านตอน 4-5 โมง”³⁷

ทั้งนี้มิใช่แต่ชาวเรือเท่านั้น ชาวบ้านจากหมู่บ้านดังกล่าวหากต้องการจะไปยังตัวเมืองตราดก็ต้องมาทางเรือ เข้ามาทางคลองน้ำเชี่ยว และขึ้นฝั่งที่บ้านน้ำเชี่ยวก่อน แล้วจึงเดินเท้าต่อเพื่อเข้าเมืองตราดต่อไป ถนนที่เดินเท้าไปยังตัวเมืองตราดนั้น คือถนนสายตราด – แหลมงอบ หรือ “ถนนสายหัวตลาดตำบลบางพระไปถึงชายทะเลตำบลแหลมงอบ ” มีความยาวประมาณ 16 กิโลเมตร ซึ่งถือเป็นถนนสายแรกในเมืองตราด สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ.2432 แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2436³⁸ โดยตัดผ่านบ้านน้ำเชี่ยว ซึ่งแต่ก่อนคงเป็นเพียงทางเดินเท้าเท่านั้น เพิ่งจะเป็นถนนเมื่อที่กล่าวมานี้

³⁵ สัมภาษณ์ ชาวอุทธี วิริญโท, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว, 6 มีนาคม 2553.

³⁶ สัมภาษณ์ มะซัด วิรันโท, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว, 6 มีนาคม 2553.

³⁷ สัมภาษณ์ ละมุด ผิวขาว, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว, 25 มกราคม 2553.

³⁸ ศศิธร โดวินัส . “การศึกษาเพื่อจัดทำแผนที่ทางมรดกทางสถาปัตยกรรมชุมชนรักษ์คลองบางพระ จังหวัดตราด”, 201.

- ★ คลองน้ำเขียว   ★ อ่าวซ่อ
 ★ แหลมสอก   ★ แหลมมะขาม

แผนที่ที่ 5 แผนที่แสดงชุมชนที่ติดต่อกับชุมชนบ้านน้ำเขียวก่อนเข้าตัวเมืองตราด

สภาพทางภูมิศาสตร์ และความสะดวกด้านการเดินทางติดต่อกับภายนอก ของบ้านน้ำเขียว เป็นเหมือนเมืองท่าขนาดเล็ก คือเป็นที่พัก เปลี่ยนถ่ายสินค้า เป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าก่อนที่จะเข้าสู่เมืองตราด น่าจะเป็นปัจจัยหลัก ที่ทำให้ชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านน้ำเขียว มากขึ้น โดยน่าจะอยู่ในช่วงที่ถนนหนทางสะดวกแล้ว คือช่วง พ.ศ.2432 และเกิดเป็นชุมชนชาวจีนบริเวณริมถนนขึ้น มีตลาด ร้านค้า มีการสร้างศาลเจ้าในเวลาต่อมา

การเจริญทางด้านเศรษฐกิจและการค้าขายของชุมชนน้ำเขียวที่ชัดเจนนั้นมีผลมาจากการที่มีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยจะประกอบการค้า และมักรวมกลุ่มกันอยู่ตามนิสัยของคนจีนที่ชอบจะอยู่ในสภาพชุมชนที่หนาแน่น สะดวกต่อการติดต่อในด้านธุรกิจการค้า³⁹ อันทำให้บริเวณริมถนน กลายเป็นชุมชนย่านการค้า มีที่พักอาศัยเป็นอาคารเรือนแถว ทำการค้า มีตลาด มีศาลเจ้า

³⁹สุวรรณณี เครือปาน, “การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์อาคารที่พักอาศัยบริเวณถนนสุขาภิบาลอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ” (วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สถาบันดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534), 22.

อย่างรูปแบบชุมชนเมืองตามแบบจีน ที่ประกอบด้วย บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน และย่านตลาดการค้าที่รวมกลุ่มอยู่ในบริเวณเดียวกัน⁴⁰

จากที่กล่าวมา ทำให้เห็นการปฏิสัมพันธ์ของชุมชนบ้านน้ำเขียว กับชุมชนภายนอก อันเป็นสาเหตุให้มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ โดยในอดีตมีตลาดสด หรือ โรงจ่ายเกิดขึ้น ชื่อว่า ตลาดเจ็ดเต๊ อยู่บริเวณริมคลอง โรงสี ทำเรือโกดังกับตลาดและสะพานข้ามคลองน้ำเขียว ศาลเจ้าอยู่หลังตลาด ชื่อว่า “เซงจื้อโจวซือ” ที่สร้างในปี พ.ศ.2503 มีโรงสี มีร้านทอง มีช่างทำทอง อยู่ที่ชุมชนบ้านน้ำเขียว สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของชุมชน ในฐานะเป็นย่านการค้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งความเจริญที่ชัดเจนนี้น่าจะอยู่ในช่วงราว พ.ศ.2432 – พ.ศ.2467 อันเป็นช่วงที่มีถนนตัดผ่านชุมชน ทำให้การเดินทางระหว่างตัวเมืองตราดกับบ้านน้ำเขียวสะดวกขึ้น จนถึงช่วงที่การคมนาคมทางรถเข้าถึงชุมชน คือการเกิดเส้นทางเดินรถโดยสารประจำทาง ในปี พ.ศ.2467

ช่วงที่ 3 ความชบเซาของตลาดบ้านน้ำเขียว (ราว พ.ศ.2469 – 2547)

ช่วงแห่งความเปลี่ยนแปลง จากความเป็นชุมชนย่านการค้า ค่อยๆลดความสำคัญลงเมื่อมีการเปิดเดินรถโดยสารระหว่างชุมชนเมืองตราดกับกับแหลมงอบ อันเป็นเส้นทางเดินรถโดยสารสายที่ 2 ซึ่งการเปิดเดินรถโดยสารสายแรกเป็นเส้นทางระหว่างชุมชนเมืองตราดกับชุมชนบ้านท่าเรือจ้าง ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2467 ต่อมาได้มีการขยายเส้นทางเดินรถเพิ่มเติม จากบ้านท่าเรือจ้าง และชุมชนตัวเมืองตราดไปจนถึงบ้านน้ำเขียว เมื่อสร้างสะพานน้ำเขียวเสร็จเรียบร้อย ซึ่งไม่ทราบปี พ.ศ. ที่สร้างเสร็จแน่ชัด⁴¹ แต่จากข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยห่ม เมื่อวันที่ 19 เดือนมิถุนายน พ.ศ.2472 ว่ามีรถยนต์สาธารณะที่ใช้ถนนนี้ มาเป็นเวลา 3 ปี แล้ว ดังนั้นการเดินทางโดยสินค้าน่าจะเริ่มในช่วงปี พ.ศ.2467 – 2469

ถนนหนทางในจังหวัดตราด (ชาวตราดส่งมา)

ถนนหนทางในจังหวัดตราดที่สาธารณชนได้อาศัยสัญจรไปมามากนั้นมี อยู่ ๒ สายๆ หนึ่งไปอำเภอเกาะช้าง อีกสายหนึ่งไปท่าเรือจ้าง แต่เดิม เมื่อยังไม่มีรถยนต์เดิน ก็มั่นคงถาวรเรียบร้อยไม่

⁴⁰ สมปอง ยอดมณี , “คตินิยมการก่อสร้างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจีน ในเขตอำเภอเมืองสงขลา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้, 2535), 60, อ้างถึงใน ธนรัชต์ ถาวโรจน์ , “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายทะเลฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมุทราภาคใต้ ประเทศไทย ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 98.

⁴¹ พระบริหารเทพธานี, วารสารสมาคมชาวตราด, 94 - 95.

พังและไม่เป็นบ่อเป็นหลุม เพราะผู้ว่าราชการจังหวัดแต่ก่อนได้อา สร้อยเกณฑ์แรงของราษฎร ซ่อมแซมบำรุงอยู่เสมอ ราษฎรดีอาศรัยสัญจรไปมา โดยสะดวก เรียบร้อยมาหลายสิบปี ต่อมาราว ๓ ปีแล้ว ถนนหลวงตกเป็นน้ำที่ของกรมทาง ปกครอง และมีรถยนต์เดินไปมา ถนนหลวงทั้ง ๒ สายนี้ ชำรุดพังเป็นหลุมเป็นบ่อเกือบตลอดทาง ทั้งสะพานที่ชำรุดหักพัง ไม่มีผู้ใดบำรุงซ่อมแซม รถยนต์เดิน ก็โยกคลอนไป มาตก หลุมตกบ่อพืดเหวี่ยงไปตามเรื่อง ผู้ที่โดยสารรถยนต์นั่งอยู่ อยู่ในรถ บางที ถึงกับศีรษะกระแทกกับรถ และชนกันเองก็มี เพราะเหตุที่รถขึ้นตอนลงหลุม และกระแทก พืดเหวี่ยง ไปมาอยู่เสมอ น่ากลัวว่าต่อไปอาจเกิดอันตรายแก่ผู้โดยสารรถยนต์ได้ เวลานี้ยิ่งถึงระดูฝนตกชุก มาก ด้วยแล้ว ตามถนนหนทางมีน้ำฝนซังตามหลุมบ่อนองไป บางตอนเกิดเป็นโคลนตม คล้ายกับในท้อง นาผู้ที่สัญจรไปมาต้องหลีกเลี่ยงหนี หลุมบ่อโคลนตมเดิน เราหวังว่าถ้า ถนนหนทางมีสภาพเป็นดัง ชาวตราดส่งมานี้ เจ้าน้ำที่ คงพยายามจัดการซ่อมแซม เพื่อให้ ประชาชนผู้สัญจรไปมาได้รับความ สะดวกทั่วหน้ากัน”⁴²

และเนื่องจากเมืองตราดเป็นเมืองที่มีฝนตกชุก จึงเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมทาง เกิดปัญหา ในการสัญจร ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยห่มุ่ ฉบับวันจันทร์ที่ 12 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2472 ว่า

ถนนเป็นคลองมีเรือจ้างรับส่ง เก็บค่าจ้างแพง

ชาวจังหวัดตราดส่งข่าวมาว่าตั้งแต่ย่างเข้าเดือนกรกฎาคมมา มีฝนตกตามธรรมดาฤดูนี้ ใหม่ๆ ถนนหลวงสายตั้งแต่จังหวัดไปอำเภอเกาะช้างซึ่งเราเคยกล่าวถึงนั้นกลายเป็นแม่น้ำลำคลอง ไป คือตั้งแต่วันที่ ๘ กรกฎาคม จนบัดนี้ในท้องถนนหลวง สายนี้ ระหว่างตำบลหนองโสนกับ ตำบลน้ำเชี่ยวติดต่อกัน มีน้ำฝนนองไปจนท่วมถนน ผู้ที่สัญจรไปมาต้องอาศัยเรือข้ามส่ง เพราะน้ำ ไหลบ่าลงมาแต่ทางเหนือเซาะเอาถนนหลวงสายที่กล่าวนี้ซึ่งชำรุดอยู่แต่ก่อนแล้วพังไป จึงเกิดมี เรือ จ้างสำหรับรับจ้างส่งผู้ที่สัญจรไปมา และคิดเอากำจ้างข้ามส่ง ๕ สตางค์ทุกๆคน ซึ่งแต่ไหนแต่ไร มาไม่เคยมีปรากฏดังนี้เลย ทั้งนี้เพราะเหตุตั้งแต่มีรถยนต์รับคนโดยสาร ไปมาในระหว่างจังหวัดกับ ตำบลน้ำเชี่ยวแล้ว ถนนสายนี้ก็มิแต่ชำรุดพังทลายลงเป็นลำดับมา จนบัดนี้ ปร าศจากการบำรุง ซ่อมแซม ยิ่งถึงน้ำฤดูฝนเข้าด้วยแล้วมีฝนตกลงมาถนนตอนที่กล่าวนี้เลยกลายเป็นแม่น้ำลำคลองไป ราษฎรที่สัญจรไปมาได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่ง หวังว่าเจ้าน้ำที่จะได้จัดการซ่อมแซมให้ดีขึ้น⁴³

⁴²“จังหวัดตราด (ข่าวหนังสือพิมพ์),” 29 พฤศจิกายน 2471 – 16 สิงหาคม 2472, เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทย, ม 26.5 ก/24, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

⁴³เรื่องเดียวกัน.

แม้จะมีปัญหาด้านสภาพถนนหนทางอยู่บ้าง แต่การเปิดเดินรถโดยสาร ดังกล่าวเป็นการช่วยให้ผู้คนที่บ้านน้ำเขียวไปมาหาสู่ตัวเมืองตราด และนำสินค้ามาจำหน่ายยังตลาดใหญ่คลองบางพระได้สะดวก ทำให้บรรดาผู้คนที่มีความต้องการเข้าสู่ตัวเมืองตราดไปมาได้สะดวกกว่าเดินเท้า นิยมที่จะนั่งรถโดยสารเข้าเมืองโดยตรง⁴⁴ ทำให้ผู้ที่ค้าขายในตลาดของชุมชนบ้านน้ำเขียวค่อยๆ ลดลง ร้านค้า ตลาดเริ่มซบเซาลง แต่ยังคงมีสภาพเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

3. บ้านน้ำเขียวกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมา (พ.ศ.2547 – 2555)

สภาพความซบเซาด้านการค้าของชุมชนบ้านน้ำเขียวดำเนินเรื่อยมาจนปี พ.ศ.2547 นายศักดิ์ชัย เอี่ยมบุญฤทธิ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านน้ำเขียว ในขณะนั้น ได้พยายามผลักดันให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนบ้านน้ำเขียว จนบ้านน้ำเขียวได้ฟื้นตัวจากความซบเซาแปรสภาพมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดตราด โดยมีพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวดังนี้

เริ่มต้นในปี พ.ศ.2547 จากการพัฒนาพื้นที่ระบบนิเวศ ทรัพยากรป่าชายเลน บริเวณริมคลองน้ำเขียว ที่ถูกรุกล้ำเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยของคนในท้องถิ่น เนื่องจากการขยายตัวของชุมชน ทำให้เกิดปัญหาป่าชายเลนเสื่อมโทรม โดยทำการพูดคุย สร้างความเข้าใจแก่ชาวบ้านในเรื่องความสำคัญของป่าชายเลน เมื่อชาวบ้านเกิดความเข้าใจจึงทำการขอให้อพยพบ้านที่สร้างในพื้นที่ป่าชายเลน และห้ามสร้างเพิ่มเติมในบริเวณเขตป่าชายเลนกำหนดไว้ คือบริเวณเกาะลอย เขตหมู่ 1 และได้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน ชื่อว่ากลุ่มรักษ์คลองน้ำเขียวขึ้น เพื่อทำการรักษาสภาพแวดล้อมในลำคลองน้ำเขียว ทำกิจกรรมปลูกป่า เก็บขยะ ดูแลรักษาความสะอาดในคลองน้ำเขียว ประกอบด้วยเยาวชนในหมู่บ้าน และประชาชนทั่วไป จะทำการเก็บขยะในคลองทุกวันอาทิตย์ จากนั้นทางเทศบาลตำบลน้ำเขียว ได้จัดสรรงบประมาณเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม ขึ้น จึงตั้งโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ โดยเทศบาลตำบลน้ำเขียวได้ทำเรื่องขออนุญาตจากกรมทรัพยากรธรรมชาติและในการดูแลพื้นที่ป่าชายเลนในบ้านน้ำเขียว ปริมาณพื้นที่กว่า 30 ไร่ ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของหน่วยทรัพยากรชายฝั่ง

จากโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ที่เริ่มดำเนินงานดังกล่าวไว้ข้างต้น เทศบาลตำบลน้ำเขียวจึงได้ทำการผลักดันให้เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาศาสตร์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนำเอาเรื่องเล่า ประวัติความเป็นมาของผู้คนในชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ของชุมชน มาเป็น

⁴⁴ สัมภาษณ์ เสมียน ฅนอมวงษ์ และสำเนา ฅนอมวงษ์ , ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียว 25 มกราคม 2553.

ส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวในชุมชนด้วย ในปี พ.ศ.2548 โดยการเชิญให้คนเข้ามาชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และชุมชน ทำการประชาสัมพันธ์ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นชุมชนเก่าแก่ ที่มีความน่าสนใจคือ เป็นชุมชนสองศาสนา ประกอบด้วยคน พุทธและมุสลิม ที่อยู่ ร่วมกันอย่างกลมกลืน มีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ⁴⁵ จากการเปิดพื้นที่ให้คนเข้าท่องเที่ยวโดยเริ่มจากหน่วยงาน องค์กรในจังหวัดตราดก่อน ทำให้เป็นที่รู้จักในองค์กรระดับจังหวัด จึงได้ส่งบ้านน้ำเชี่ยวเข้าประกวดโครงการหนึ่งเดียววัฒนธรรมประเพณี ผลการประกวดได้อันดับที่ 42 ถือเป็นแห่งเดียวของจังหวัดตราดที่ได้เข้าประกวด จึงทำให้ เป็นที่รู้จักมากขึ้น ได้รับความสนใจ จากบุคคลภายนอก เข้าทำการถ่ายทำ รายการ เผยแพร่บ้าง ถือเป็น การเปิดตัวการท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยวที่ประสบความสำเร็จ และนำไปสู่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจังต่อมา

ในปี พ.ศ.2549 เทศบาล ตำบลน้ำเชี่ยวได้ทำการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดย สร้างทางเดินศึกษาป่าชายเลน หอดูนก และทำแผ่นป้ายข้อมูลความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน เพื่อให้เป็นศูนย์ศึกษาทางธรรมชาติ โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ทำการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมต่างๆ โดยการทำการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ นำสื่อทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ มาประชาสัมพันธ์ เช่น ถ่ายทำสารคดีการท่องเที่ยว แนะนำชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ยังได้ส่งเข้าร่วมประกวด และได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 80 ของผู้ชนะเลิศหมู่บ้านท่องเที่ยว 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ (OTOP village) ประจำปี ซึ่งคัดเลือกจากหมู่บ้านที่มีผลิตภัณฑ์สินค้า OTOF ที่โดดเด่นและมี ศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวคือ งอบ ซึ่งเป็นสินค้า OTOF ระดับ 4 ดาว ของตำบลบ้านน้ำเชี่ยว อันเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง รู้จักกันดีในนามของ งอบน้ำเชี่ยว และยังได้รับรางวัลชนะเลิศ หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (OVC) อีกด้วย ทำให้การท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยวเป็นที่รู้จัก และได้รับความสนใจ แพร่หลายขึ้น และทำให้นายกเทศมนตรี และกลุ่มผู้ดำเนินงาน ได้ไปศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ประเทศญี่ปุ่น และได้นำแนวคิดเรื่อง home stay เข้ามา ซึ่งเริ่มแรกนั้นทำการชักชวนบ้านที่มีความพร้อม และอยู่บริเวณริมคลองน้ำเชี่ยว ให้เข้าร่วม เนื่องจากมีทัศนียภาพที่สวยงาม โดยเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณในการจัดเตรียมอุปกรณ์ ของใช้จำเป็น เช่น ที่นอน หมอน ผ้าห่ม ให้แก่บ้านที่เข้าร่วม เริ่มแรกมีผู้เข้าร่วม 4 หลัง เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการอยู่ค้างคืน และเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างใกล้ชิด จากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในปีที่ผ่านมา ทำให้ในปี พ.ศ.2550 บ้านน้ำเชี่ยวได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หรือ “ไทยแลนด์ทัวริสต์อะวอร์ด ” จากการท่องเที่ยวแห่ง

⁴⁵ สัมภาษณ์ สักดิ์ชัย เอี่ยมบุญฤทธิ์ , นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว , 8 มีนาคม 2553.

ประเทศไทย (ททท.) ประเภทชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว รางวัลนี้ทำให้บ้านน้ำเขียวเป็นที่รู้จัก และได้รับความสนใจ มีกลุ่มผู้มาศึกษาดูงานเรื่องการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวมากขึ้น

ปีพ.ศ. 2553 เป็นช่วงที่มีการ พัฒนาศักยภาพ เพิ่มเติมความรู้ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ บุคลากรของเทศบาลตำบลน้ำเขียว และผู้ประกอบการ โดยจัดอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และจัด อบรมให้ความรู้เรื่องมา มาตรฐานในการทำโฮมสเตย์ โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัด ตราด และทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวขึ้น 6 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

1. กลุ่มเรือท่องเที่ยว คือกลุ่มเรือที่คอยบริการเรือท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว มีทั้งการ ล่องเรือชมป่าชายเลน เรือตกปลา โดยชาวบ้านที่มีเรืออยู่แล้วและรวมกลุ่มกันในการให้ความ สดวกแก่นักท่องเที่ยว

2. กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ คือกลุ่มผู้ให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์แก่นักท ่องเที่ยวที่ ต้องการพักแบบค้างคืน โดยเป็นกลุ่มผู้ที่ผ่านการอบรม และมาตรฐานในการทำโฮมสเตย์

3. มัคคุเทศก์ โดยเยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรม ทำการนำชมสถานที่ และกิจกรรมต่างๆ

4. กลุ่มอาหาร โดยชาวบ้านที่เข้ามาร่วมกลุ่ม ให้บริการอาหารแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ ดิิดต่อมา

5. กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำกิจกรรมการสาธิตการสานอบให้แก่นักท่องเที่ยว หรือ สาธิตการจับสัตว์น้ำ

6. กลุ่มผลิตภัณฑ์ของฝาก กลุ่มนี้จะผลิตสินค้าเพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยว สินค้าได้แก่ ตั้งเมกรอบ งบ และอาหารทะเลแห้ง

กำหนดเส้นทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวไว้ 6 กิจกรรม ดังนี้

1. เดินชมวิถีชีวิตริมคลองน้ำเขียว ตามเส้นทางเดินในชุมชน สัมผัสวิถีชีวิตริมคลองน้ำ เขียว ชมมัศจรรย์ถ้ำบรอก วน้ำเขียว ไม่มีค่าใช้จ่าย

2. เดินชมป่าชายเลน ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งเป็นทางเดินสะพานไม้ ชมป่าชาย เลน และชมนก ที่หอชมนก ไม่มีค่าใช้จ่าย

3. กิจกรรมล่องเรือชมธรรมชาติป่าชายเลน ตกปลาน้ำตื้น คิดค่าบริการ ดังนี้

เวลาเช่า	เรือเล็ก (ไม่เกิน 5 คน)	เรือกลาง (ไม่เกิน 20 คน)
ไม่เกิน 1 ชั่วโมง	300 บาท	1,200 บาท
ชั่วโมงต่อไป ชั่วโมงละ	250 บาท	1,000 บาท
เช่าเหมา ๑ วัน (ค้างคืน)	1,000 บาท	4,000 บาท

4. กิจกรรมล่องเรือชมธรรมชาติป่าชายเลน ตกปลาน้ำลึก ไคหมึก ดำน้ำดูปะการัง

เวลาเช่า	เรือเล็ก (ไม่เกิน 5 คน)	เรือกลาง (ไม่เกิน 20 คน)
ไปกลับ (ไม่เกิน 12 ชั่วโมง)	5,000 บาท	10,000 บาท
เช่าเหมา 1 วัน (ค้างคืน)	7,500 บาท	15,000 บาท

5. แพคเกจพักรีสอร์ท 200 บาท/ คน/ คืน

6. การเที่ยวชมเทศกาล ประเพณีต่างๆของชุมชนบ้านน้ำเขียว เช่นประเพณีการแข่งขันเรือพายด้วยลำไม้ไผ่ การแข่งขันตักปลา และการละเล่นกระบี่กระบอง เป็นต้น

จากการพัฒนาศักยภาพตามที่กล่าวมานี้ ทำให้บ้านน้ำเขียวได้รับรางวัลจาก การเข้าร่วมประกวดอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 8 ได้รับรางวัลท่องเที่ยวเชิงนิเวศดีเด่น หรือรางวัลกินรี จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และรางวัลมาตรฐาน Home stay ในระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย จึงมีจำนวนผู้มาศึกษาดูงานเพิ่มขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ.2554 มีการปรับปรุงการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ ที่ต้องการพักโฮมสเตย์ ในราคา 900 บาท ต่อคน เวลา 2 วัน 1 คืน บริการอาหาร 3 มื้อ มีกิจกรรมคือ การสาธิตทำออบใบจาก นักท่องเที่ยวจะได้ชมที่ได้จากการสาธิต 1 ใบ การล่องเรือและทำกิจกรรมงมหอยปากเปิด ปลูกป่าชายเลน โดยมีมัคคุเทศก์นำชม ซึ่งได้รับความพึงพอใจจากกลุ่มผู้ศึกษาดูงาน โดยอาจมีกิจกรรมการแสดงเสริมในช่วงพักรับประทานอาหารค่ำ เช่นการรำกระบี่กระบอง การรำออบ นาสบ และฮูลู เป็นต้น

จากที่กล่าวมา เห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว เป็นการจัดการที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก ทั้งเนื่องจาก บ้านน้ำเขียว มีจุดแข็ง คือ ระบบนิเวศ ที่มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ อันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน จึงได้รับความสนใจจากคนภายนอก ที่จะเข้ามาเรียนรู้ระบบนิเวศ กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของบ้านน้ำเขียวนั้นตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ โดยเริ่มจากป่าชายเลน ลำคลองน้ำเขียว และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านน้ำเขียว มีการตั้งเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้านน้ำเขียว เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยห้ามดื่มและนำสุรา ของเมาเข้ามาภายในชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนมุสลิม ชุมชนมีส่วนร่วม โดยมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆตามที่กล่าวข้างต้น ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้เน้นเพียงกลุ่มชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่บริเวณ ริมคลองน้ำเขียวเป็นหลัก ซึ่งยังมีจุดอ่อน คือ องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชนยังไม่มีการศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลด้านนี้ สื่อ และป้ายข้อมูลต่างๆ จึงยังไม่ทำให้เกิดความเข้าใจในตัวชุมชน และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านน้ำเขียว เท่าที่ควร พื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวยังอยู่แค่ในพื้นที่ริมคลอง ซึ่งมีเพียงชาวมุสลิมที่เข้าไปมีส่วนร่วม

ดังนั้น จึงควรดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว และ ควรเพิ่มพื้นที่บริเวณริมถนน เข้าไปใน เส้นทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีชุมชนคนจีนที่อาศัยอยู่ จะทำให้เห็นพัฒนาการ ความสำคัญของบ้านน้ำ เชียวในภาพรวมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มการกระจายรายได้ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มากขึ้น

บทที่ 5

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด

การจัดการการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นหลัก ที่ได้มีการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมบางส่วนของชุมชนเข้าใช้ในการท่องเที่ยว เช่น ประวัติความเป็นมาของผู้คนในชุมชน ภูมิปัญญา และศาสนสถาน เป็นต้น ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในพื้นที่ของคนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ จากการศึกษา เก็บข้อมูลภาคสนาม ทำให้พบว่าชุมชนบ้านน้ำเขียวยังมีทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ที่แสดงให้เห็นความเชื่อมโยง เกี่ยวข้องของชุมชน สะท้อนให้เห็นความเป็นชุมชนเก่าแก่ มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่สืบทอดมาตลอด และผู้คนยังมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นต่อกัน สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม เพื่อต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านน้ำเขียวได้

1. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

พื้นฐานการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ โดยการนำองค์ความรู้ อัตลักษณ์ลักษณะของท้องถิ่น อันได้แก่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และความเชื่อ มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยใช้ความรู้ด้านการตลาดมาประยุกต์ใช้ เช่นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือการจัดกิจกรรมทางการตลาดทางการค้าเพื่อส่งเสริมการค้า

จากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียวที่ผ่านมา พบว่า ควรมีการพัฒนาบ้านน้ำเขียวให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น โดยมีแนวทาง การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านน้ำเขียว 6 ด้าน คือด้านองค์ความรู้ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การส่งเสริมฟื้นฟู วัฒนธรรมชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

1.1 ด้านองค์ความรู้

องค์ความรู้ในที่นี้คือ องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ของชุมชนบ้านน้ำเขียว พบว่าเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ มีพัฒนาการอันน่าสนใจ ซึ่งสามารถอธิบายให้เข้าใจสภาพปัจจุบันของชุมชน จากการศึกษาประวัติ พัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเขียว ทำให้ทราบว่า ความโดดเด่นของชุมชนบ้านน้ำเขียวคือ การอยู่อาศัยร่วมกัน อย่างกลมกลืน พึ่งพิงอาศัยกันของผู้คน 3 กลุ่ม อันได้แก่ ชาวจีน ชาวมุสลิม และชาวไทย ที่มาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ ใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยมีระบบนิเวศเป็นปัจจัยหลักในการตั้งถิ่นฐาน และประกอบอาชีพของผู้คนแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน แต่อยู่ร่วมกันได้

ชาวมุสลิมที่บ้านน้ำเขียวนี้ มักตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณป่าชายเลน ริมคลองน้ำเขียว การประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก (หมู่ 1 และ 3) โดยมีการทำประมงในลำคลองน้ำเขียว และออกเรือในอ่าว โดยใช้เครื่องมือพื้นบ้าน แบบง่ายๆ ในการจับสัตว์น้ำในลำคลอง คือการทอดแห รุนเคย แทงปลา วางเบ็ด และจับหอยต่างๆ เพื่อเป็นอาหาร และจำหน่าย จนมีฉายาว่า “พวกเกาะตลิ่งกิน”¹ ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย จึงเป็นแบบยกพื้นสูง หันหน้าเข้าสู่คลอง เรียงไปตามแนวลำคลอง อดีตใช้วัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น เช่น ไม้โกกงาง ไม้ปรัง² เป็นต้น แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้วัสดุที่คงทน พวกปูน ซีเมนต์

มีการทอละวะ (อุปกรณ์ในการใช้ไผ่เคย) ใช้เองแทบทุกครัวเรือน การออกเรือในทะเล จะใช้เรือขนาดเล็ก ถึงขนาดกลาง ซึ่งเป็นการทำประมงพื้นบ้าน จะทำในรั้วองน้ำที่อยู่ระหว่างแหลมงอบกับเกาะช้าง ซึ่งเรียกวาร์่องช้าง แต่ปัจจุบันจำนวนเรือประมงพื้นบ้านได้ลดจำนวนลง สาเหตุสำคัญที่การทำประมงพื้นบ้านลดลง คือปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น เนื่องจากราคาน้ำมัน และความอุดมสมบูรณ์ที่ลดลง ทรัพยากรมีจำกัดขึ้น จึงเกิดความไม่คุ้มทุนในการที่จะออกทะเลในครั้งหนึ่งๆ นอกจากนี้แล้ว กฎหมายที่มีมาควบคุมเรื่องการทำประมงชายฝั่ง ที่ห้ามใช้วนลาก วน

¹พระบริหารเทพธานี , “ประวัติจังหวัดตราด ,” วารสารสมาคมชาวตราด , ฉบับพิเศษ (2525): 42.

²ชาติรี โชติรัตนพิทักษ์ และคณะ, “รายงานการค้นคว้า เก็บข้อมูล และวิเคราะห์ เรื่อง สถาปัตยกรรมเรือนพื้นบ้านชาวประมง ,” (รายงานการศึกษาระดับมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522), 51.

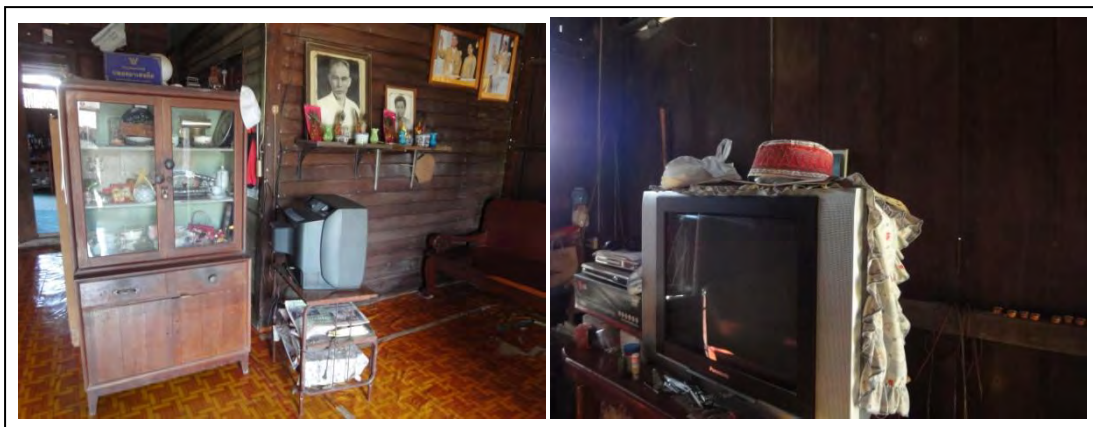
รูน ห่างจากฝั่งในระยะ 3,000 เมตร ทำให้เกิดปัญหาต่อการทำประมงพื้นบ้านพอสมควร จึงทำให้ การทำประมงพื้นบ้านลดลงจากอดีต

วิถีชีวิต ความเป็นอยู่นี้ นผสมกลมกลืน อยู่ร่วมกับชาวพุทธ ได้อย่างแยกไม่ออก เช่นการเล่นพื้นบ้านที่เล่นร่วมกัน ของชาวบ้านน้ำเขียว การแต่งกายในอดีตมีความกลมกลืน ระหว่างคนพุทธ และมุสลิม แต่ปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง โดยมีความเข้มงวดในเรื่องของหลัก ศาสนาอิสลามเข้ามาควบคุมชาวมุสลิม มากขึ้น เช่นการเล่นแม่ศรี อันเคยเป็นการเล่นที่เล่น ร่วมกันขามว่างในชุมชน แต่ก็เลิกไป เพราะมีการขมมือไหว้ในการเล่นชนิดนี้ การแต่งกายมีการ ควบคุมผ้าฮิญาบของผู้หญิงมุสลิม เพราะถือว่าเมื่อก่อนที่ปฏิบัติกันมานั้น ไม่ถูกต้อง ซึ่งเริ่มปฏิบัติมา เมื่อ 5 ปีก่อนหน้านี้ ปัจจุบันหญิงมุสลิมบ้านน้ำเขียวคลุมฮิญาบประมาณร้อยละ 80

นอกจากนี้ยังมีชุมชนชาวจีน ที่นิยมทำการค้า มักสร้างบ้านเรือนแบบเรือนแถว อยู่ บริเวณริมถนน เคารพนับถือพุทธศาสนา และเทพเจ้าตามแบบของชาวจีน อยู่อาศัยจนกลมกลืนกับ คนไทยในพื้นที่ ที่มักทำเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนยางพารา ทำนา เป็นต้น และจะอยู่อาศัยใน พื้นที่ที่ถัดขึ้นมาจากบริเวณริมคลองน้ำเขียว นับถือศาสนาพุทธ

ทั้งหมดนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน ต่างมีความเด่นชัดใน เรื่องของความเป็นอยู่ ความเชื่อที่แตกต่างกัน แต่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อาศัยอยู่ ร่วมในพื้นที่นี้ได้อย่างกลมกลืน ไม่มีปัญหาความขัดแย้ง มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ บางบ้านมี การแต่งงานข้ามระหว่างศาสนาอิสลาม และพุทธ แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ ด้วยความเข้าใจในวิถี วัฒนธรรมของแต่ละศาสนา เช่นบ้านของนางสุนทร พูลเกษม ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ที่มีลูกเขย เป็นมุสลิม อยู่ร่วมกัน แต่แยกเรื่องอาหารการกิน และพิธีกรรมความเชื่อของแต่ละคน เห็นได้จากหิ้ง บูชาบรรพบุรุษที่อยู่ในบ้าน และหมวกกะปิเลาะของมุสลิมที่วางอยู่ภายในบ้าน

เหล่านี้คือ องค์ความรู้ อันเป็น ทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญ ที่ สามารถนำไปใช้ จัดการการท่องเที่ยว เพิ่มเติมจากพื้นที่เดิมที่ทำอยู่ จะทำให้ผู้ ที่เข้ามาท่องเที่ยว ศึกษาขึ้นเกิดการ เรียนรู้ และเข้าใจในชุมชน

ภาพที่ 4 ภาพภายในบ้านที่มีการอาศัยร่วมกันของชาวจีน พุท และมุสลิม

แต่พบว่าปัจจุบันองค์ความรู้ด้านนี้ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความเข้าใจ และมีการสื่อความที่ไม่ถูกต้อง เช่น ข้อความในป้ายแนะนำสถานที่ ที่ทำโดยเทศบาล ตำบลน้ำเชียว ระบุว่ามัสยิดอัลกุบรอสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2330 – 2390) โดยชาวจามที่อพยพเข้ามาในสมัยของรัชกาลที่ 3 ซึ่งการระบุช่วงเวลาดังกล่าวไม่ถูกต้อง เนื่องจากรัชกาลที่ 3 ครองราชย์ในช่วง พ.ศ.2367 – 2394 รวมถึงหลักฐานการเข้ามาของชาวจามระบุว่าอยู่ช่วง พ .ศ.2376 การให้ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่ายังขาดการศึกษา และจัดการองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ซึ่งควรทำการศึกษา และถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชนโดยคนในพื้นที่เอง โดย สามารถนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนเรื่องท้องถิ่นศึกษาในสถาบันการศึกษา คือโรงเรียนบ้านน้ำเชียว ซึ่งการศึกษานี้จะทำให้เกิดความเข้าใจ เห็นความโดดเด่นของชุมชน อันจะนำไปเป็นฐานในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยชุมชนเองได้อย่างยั่งยืนเสริมสร้างความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดย ให้เยาวชนเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการพัฒนา พร้อมทั้งถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้เกิดการสืบทอดต่อไป

ภาพที่ 5 ป้ายบอกข้อมูลมัสยิดอัลกubrอ

1.2 การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมของบ้านน้ำเขียว ที่นำมาใช้ในการท่องเที่ยวของบ้านน้ำเขียว ในปัจจุบัน มีทั้งอาคาร สถานที่ ที่นำมาใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยการให้ข้อมูล ความสำคัญของ สถานที่นั้นๆ ผ่านป้าย และมัลติมีเดีย และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสาธิต และการแสดง การละเล่น และภูมิปัญญา ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชม คือการสาธิตทำอบ การแสดงรำอบ รำกระบี่ กระบอง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าบ้านน้ำเขียวนั้น มีทรัพยากรวัฒนธรรมอื่นๆ ที่สามารถนำมาจัดการ ในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะของระบบวัฒนธรรมที่มีค่า หรือเป็นตัว แทนที่สามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่างๆ และสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ทรัพยากร วัฒนธรรมที่ จับต้องได้ (Tangible) เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ใน ชีวิตประจำวัน เป็นต้น และทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้ (Intangible) เช่น ภาษา ศิลปะการแสดง พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น โดยขอเสนอ แนวทางการ จัดการ ตามประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ดังนี้

1.2.1 ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม หรือทรัพยากรที่จับต้องได้

ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ ในชุมชนบ้านน้ำเขียว ประกอบด้วย สถานที่ที่มีความสำคัญกับชุมชน ทั้งทางด้านจิตใจ ความเชื่อ และประวัตินของชุมชน ที่สามารถ พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนี้

วัดน้ำเขียว

ตั้งอยู่ที่ 121/1 หมู่ 1 ตำบลน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ตั้งวัดในปี พ.ศ.2310 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2526³ ซึ่งมีเอกสารที่กล่าวถึง วัดน้ำเขียว ในการเสด็จของรัชกาลที่ 5 ทรงมาแวะพักที่วัดอินทาราม ตำบลน้ำเขียวเป็นเวลาหนึ่งคืน⁴ อุโบสถหลังปัจจุบันสร้างขึ้นในปี พ .ศ.2527 เป็นอุโบสถที่มีความสวยงาม หน้าบัน ชุ่มประตู่ ชุ่มหน้าต่าง ตกแต่งด้วยดินเผาเคลือบ ซึ่งมีความสวยงาม และหาชมยาก

ภาพที่ 6 ภาพวัดน้ำเขียว

³สำนักงาน พระพุทธศาสนา , “หนังสือที่ พศ 0022/7623 เรื่องรับรองสภาพวัด ,” 26 มิถุนายน 2549.

⁴วันที่ 13 เวลาบ่าย 2 โมง 45 นาที พระครูแดงเจ้าคณะแขวงวัดตะพงทองฝั่งเมืองตราด นำเรือข้ามไปริบมาขึ้นที่แหลมงอบ เจ้าอธิการคร้ามวัดคลองนนทรีจัดเรือส่งอีกส่วนหนึ่ง แลตามมาส่งด้วย เวลาบ่าย 5 โมง มาถึงแหลมงอบแล้วขึ้นพักอยู่ ณ วัด คชเขตร์ 1 คืน วันที่ 14 เวลาเช้า 3 โมง 50 นาที ออกจากวัดคชเขตร์ ไปพักอยู่วัดตะพงทอง ที่พระครูแดงเจ้าคณะแขวงอยู่ เวลาบ่าย 5 โมง 20 นาที พระครูแดงจัดพาหนะส่งแลตามไปด้วย ไปพักอยู่วัด อินทาราม ตำบลน้ำเขียวคืนหนึ่ง คูใน “เสด็จเมืองตราด” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 28, (3 กันยายน 130): 1207.

มัสยิดอัลกุบรอ

ตั้งอยู่ หมู่ 1 ตำบลน้ำเชียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ตั้งอยู่ริมคลองน้ำเชียว เป็นมัสยิดที่เชื่อว่าเป็นมัสยิดหลังแรกในจังหวัดตราด⁵ แรกเริ่มเดิมทีสันนิษฐานว่าสร้างอย่างง่าย ทำด้วยหลังคามุงใบปรง ต่อมาได้มีการปรับปรุงสร้างใหม่ ในเวลาต่อมา ณ สถานที่เดิม ซึ่งจากคำบอกเล่า และรูปถ่ายเก่า ทำให้ทราบว่ามัสยิดหลังปัจจุบัน นี้เป็นหลังที่สร้างเป็นครั้งที่ 5 ปัจจุบันได้มีการทำแบบจำลองมัสยิดในสมัยต่างๆ ไว้ในห้องที่เก็บรวบรวมประวัติ สิ่งของเครื่องใช้ของคนในชุมชนบ้านน้ำเชียว เพื่อที่จะทำเป็นพิพิธภัณฑ์ต่อไป

ภาพที่ 7 แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังแรก

ภาพที่ 8 แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังที่ 2

ภาพที่ 9 แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังที่ 3

ภาพที่ 10 แบบจำลองมัสยิดอัลกุบรอหลังที่ 4

⁵คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดตราด (กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, 2542), 15.

ภาพที่ 11 ภาพมัสยิดอัลกุบรอในปัจจุบัน

ศาลเจ้าพ่อน้ำเขียว (เซ็งจ๊วยโจ้วซือ)

ศาลเจ้าพ่อน้ำเขียว ตั้งอยู่ที่ หมู่ 3 ตำบลน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด อยู่ติดริมถนน ตราด – แหลมงอบ และริมคลองน้ำเขียว สร้างเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2553 เป็นที่เคารพนับถือของชาวจีนในชุมชนบ้านน้ำเขียว จะมาทำพิธีในวันตรุษจีน และสารทจีน โดยศาลเจ้าปัจจุบันนี้เป็นหลังที่ 3 ที่ได้ทำการสร้าง ได้ทำการเชิญองค์เทพย้ายมาจากศาลเดิม ซึ่งสร้างศาลเจ้านี้สร้างในบริเวณที่เคยสร้างศาลเจ้าหลังแรก โดยหลังแรกชื่อ “เซ็งจ๊วยเตาซีกง” ตั้งอยู่ในบริเวณศาลเจ้าหลังปัจจุบัน มีนายสมชาย สกุลพานิช เป็นผู้ตรวจตรา สอดส่องศาลเจ้า “ต่อมาได้สร้างศาลเจ้าหลังที่ 2 ชื่อว่า “เซ็งจ๊วยโจ้วซือ” ในปี พ.ศ.2503 โดยย้ายไปอยู่อีกฝั่งหนึ่งของถนน อยู่บริเวณตลาดสดเก่าซึ่งได้ยกเลิกไปแล้ว เป็นสิ่งที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นชุมชนชาวจีน และพัฒนาการของชาวจีนในพื้นที่นี้ได้เป็นอย่างดี

ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด, “หนังสือแต่งตั้งนายสมชาย สกุลพานิช เป็นผู้สอดส่องตรวจตราศาลเจ้า,” 11 พฤศจิกายน 2519.

ภาพที่ 12 ภาพศาลเจ้าพ่อน้ำเซียว สร้างในปี

พ.ศ.2553

ภาพที่ 13 ภาพศาลเจ้าเซ่งจื้อไจ้วเซื่อ สร้างในปี

พ.ศ.2503

มัสยิดยันนะตุ้ลการ์ิม

มัสยิดยันนะตุ้ลการ์ิม ตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 ตำบลน้ำเซียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด อยู่บริเวณชุมชนท้ายเขา สร้างขึ้นในปี พ .ศ.2524 โดยแยกมาจากมัสยิดอัลกุบรอ เพื่อรองรับชาวมุสลิมที่มีจำนวนมากขึ้น และมีความมั่นคงแข็งแรงกว่ามัสยิดอัลกุบรอ ซึ่งคำว่า “ยันนะตุ้ล” นั้นเป็นชื่อของสวรรค์ ส่วน “การ์ิม” มาจากชื่อของผู้สร้างมัสยิดนี้⁷

ชาวมุสลิมที่อยู่อาศัยในชุมชนบ้านท้ายเขา และที่สะดวกในการเดินทาง จะมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่นี่

ภาพที่ 14 ภาพมัสยิดยันนะตุ้ลการ์ิม

⁷ สัมภาษณ์ ภาวีย์ วัฒนวงษ์, ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเซียว, 19 พฤศจิกายน 2552.

อาคารเก่าบริเวณริมถนน

อาคารเก่าลักษณะเป็นเรือนแถวไม้เก่า สร้างอยู่ริมถนน มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สวยงาม มีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป⁸ เป็นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่หลงเหลืออยู่ และบ่งบอกถึงย่านการค้าและที่อยู่อาศัยของชาวจีน ในอดีตเป็นร้านค้า ที่อยู่อาศัยของชาวจีน ปัจจุบันยังคงมีการใช้งานอยู่ แต่เป็นเพียงบ้านเช่าที่ไม่ได้รับความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งที่บ่งบอกพัฒนาการของชุมชนในอดีตได้

ภาพที่ 15 อาคารเรือนแถวบริเวณริมถนนสาย ทรายดาด – แหลงมอญ

⁸ สัมภาษณ์ สุนทร พูลเกษม และพรทิพย์ จิรจรรย์ชัย , ราษฎรชาวมุสลิมบ้านน้ำเคี้ยว , 19 เมษายน 2556. และการเทียบเคียงรูปแบบสถาปัตยกรรมในชุมชนรักษ์คลองบางพระ จากการศึกษากอง ศศิธร โทวินัส , “การศึกษาเพื่อจัดทำแผนที่ทางมรดกทางสถาปัตยกรรมชุมชนรักษ์คลองบางพระ จังหวัดตราด”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554).

ภาพที่ 16 ภาพเรือนแถว ที่ทำการค้าขาย บริเวณริมถนนสาย ตราด – แหลมงอบ

ชุมชนชาวมุสลิม

ชุมชนชาวมุสลิมที่อาศัยบริเวณริมคลองน้ำเขียว สร้างบ้านเรือนหันหน้าเข้าหาคลองน้ำเขียว มีอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก โดยอาศัยคลองน้ำเขียวเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญวิถีชีวิตริมน้ำของชาวมุสลิมในชุมชนน้ำเขียวจึงมีเอกลักษณ์ในเรื่องของการทำประมงพื้นบ้านอดีตจะใช้เรือในการเดินทางไปมาหาสู่กัน แม้ปัจจุบันการทำประมงจะลดลง เนื่องจากถูกหลานหันมาประกอบอาชีพอื่นแล้ว ก็ยังคงเห็นเรือจอดอยู่หน้าบ้านบ้าง ผู้เฒ่าบางท่านยังพายเรือในลำคลองแทนการใช้รถ หรือเดินเท้า ซึ่งในอดีตนั้นจะมีเรือจอดแทบทุกบ้าน

โดยชุมชนชาวมุสลิมนี้เป็นกลุ่มชนที่มาตั้งถิ่นฐานยาวนานกว่าสามชั่วอายุคน ซึ่งการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมที่นี้นั้นมีหลายช่วง คาดว่ากลุ่มแรกๆเป็นชาวจามที่เข้ารีตอิสลามอยู่ในเมืองเขมร คราวเดียวกับบ้านครัว ที่อพยพเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ 3 สมัยที่สยามมีสงครามกับญวน และได้ทำการกวาดต้อนไพร่ พลเข้ามา ซึ่งกลุ่มชาวจามนั้นเป็นพวกที่มีความชำนาญด้านการประมง และเดินเรือ

⁹สุจิตต์ วงษ์เทศ, กรุงเทพมหานครจากไหน (กรุงเทพฯ: มติชน, 2548), 34.

ภาพที่ 17 ภาพชุมชนริมคลองน้ำเขียว

1.2.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ควรทำการส่งเสริมตามแนวทางการส่งเสริม ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป ซึ่งชุมชนบ้านน้ำเขียว เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีหลงเหลืออยู่ ควรรักษา ฟื้นฟู และการส่งเสริม นำไปใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านน้ำเขียว ดังนี้

ดนตรีนาเสบ

การเล่นนาเสบคือการขับร้องประกอบ การเคาะจังหวะของชาวมุสลิม ใช้การปรบมือร่วมกับการเคาะจังหวะเป็นหลัก จะเล่นเพื่อการรื่นเริง และในงานต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานส่วนรวมของมัสยิด เช่นงานเลี้ยงน้ำชา งานวันออกบวช เป็นต้น ซึ่งในชุมชนมุสลิมบ้านน้ำเขียวนั้นมีการเล่นมาตั้งแต่อดีต

เครื่องดนตรีที่ใช้ เป็นเครื่องประกอบจังหวะเท่านั้น อดีตใช้กลองรำมะนา การปรบมือประกอบจังหวะ มีการประยุกต์ใช้ไหและหนังยางมาจึง แล้วดิ่งเพื่อให้เกิดเสียง ปัจจุบันใช้กลองทอม ฉิ่ง ฉาบ แทมมารีน

เพลงที่ร้องเป็นเพลงที่จำมาจากรุ่นสู่รุ่น เนื้อหาเพลงจะเนื้อหาเป็นคำสอน ซึ่งแปลงมาจากคัมภีร์ทางศาสนาอิสลาม เช่นเพลงมะอับกัลป์ละห์ เนื้อเพลงเกี่ยวกับการให้อภัยซึ่งกันและกัน

ปัจจุบันได้มีการฟื้นฟู และส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมาเล่นดนตรีนาเสบกัน โดยนายประเมิน ภูมิมาโนช เป็นผู้ฝึกสอน และได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในชุมชน เช่น โต๊ะอิหม่าม และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งเทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว เพราะเห็นว่าเป็นการอนุรักษ์ และเป็นกิจกรรมที่ดี ไม่มีเรื่องสุรายาเมามาข้องเกี่ยว ขณะนี้มีเยาวชนเข้าร่วมประมาณ 30 กว่าคน จะเล่นในงานแต่งงาน เล่นกันเองเพื่อความรื่นเริง และได้นำมาใช้ในการแสดงให้นักท่องเที่ยวชมด้วย

ภาพที่ 18 ภาพการเล่นนาเสบของชาวบ้านชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

กระบี่กระบอง

การละเล่นกระบี่กระบองที่บ้านน้ำเชี่ยวนั้นสืบทอดมาจากครูประเสริฐ อิ่มยิ้ม คณะ ศ.ศิษย์ประเสริฐ ที่เข้ามาตั้งคณะอยู่ที่บ้านน้ำเชี่ยว ในปี พ .ศ.2514 ทำให้มีการถ่ายทอดให้แก่ชาวบ้านน้ำเชี่ยว ซึ่งปัจจุบันมีผู้ที่สืบทอดจากครูประเสริฐ และถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานบ้านน้ำเชี่ยว คือนายสนั่น รัตศิลา และนางชูศรี รัตศิลา

การเรียนกระบี่กระบองนั้นผู้เรียนจะต้องมีการไหว้ครูก่อนที่จะทำการเรียน ของที่ใช้ในการไหว้ครู คือ ดอกไม้ ธูปเทียน หมาก พลู และเงิน 330 บาท

การไหว้ครูนี้ ครูจะทำหมากให้กิน มีมนต์ท่อง เพื่อให้ผู้เรียนมีความกล้าในการแสดง ในอดีตนั้นของที่ใช้ไหว้ครูจะต้องมีเหล้าขาว แต่ครูสมัยนั้นเห็นว่าขัดต่อ หลักศาสนาอิสลาม จึงตัดออกจากการไหว้ครูในปัจจุบัน ส่วนในการแสดงนั้นจะมีท่าที่ใช้รำไหว้ครู เรียกว่าท่าพรหมสี่หน้า ผู้แสดงจะต้องรำทำนี้ก่อนทุกครั้งในการแสดง

ปี พ.ศ.2554 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราดได้ทำโครงการสายใยวัฒนธรรมชุมชน มาติดต่อกับให้ทำการฟื้นฟูการรำกระบี่ กระบองขึ้น โดยสนับสนุน และให้ค่าตอบแทนในการสอน โดยทำการฝึกสอนแก่เยาวชนในชุมชน ประมาณ 10 – 12 คน ซึ่งจะมาฝึกทุกวัน หลังเลิกเรียน ทำรำกระบี่กระบองที่ครูสมัยนั้น และครูชูศรี ได้ทำการถ่ายทอดให้แก่เยาวชน บ้านน้ำเชี่ยว มี 3 ไม้ คือ ไม้เดี่ยว ไม้คู่ และไม้พลอง ซึ่งได้แสดงในงานศูนย์สายใยวัฒนธรรม , งานเลี้ยงน้ำชา ที่จัดขึ้นในชุมชน, กิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ ที่จัดขึ้นที่ศูนย์แสดงสินค้าโอท็อป และงานวันอนุรักษ์มรดกไทยที่ศาลากลางจังหวัด แต่ปัจจุบันไม่มีผู้สนับสนุนต่อ ประกอบกับเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจในการฝึกซ้อม จึงหยุดไป

ภาพที่ 19 ภาพเยาวชนขณะฝึกซ้อมกระบี่กระบอง

ภาพที่ 20 นางชูศรี และนายสนั่น รัตติลา ครูสอนกระบี่กระบอง

การทอละวะ

ละวะคืออุปกรณ์ที่ใช้ในการโสร้อย ในอดีตชาวบ้านน้ำเซียวจะทอใช้กันเองแทบทุกบ้านที่ทำการประมง ก่อนที่จะใช้เชือกไนลอนเช่นปัจจุบัน มีวิธีการทำดังนี้¹⁰

1. นำด้ายที่ซื้อมาม้วนใส่หลอด แล้วตีเกลียวเป็น 2 เส้น แล้วปั่นใส่ละวัง (อุปกรณ์ที่ใช้ในการดึงด้ายให้ตึง) อีกทีหนึ่ง จากนั้นจับด้ายเป็นใจ แล้วนำไปต้ม
2. ย่ำข้าวด้าย คือขั้นตอนที่นำด้าย ไปเหยียบพร้อมกับข้าวสวามาใส่อ่าง หลังจากนั้นนำด้ายที่ได้มาสลัดข้าวออก นำไปตาก เมื่อแห้งนำด้ายมาแช่น้ำให้พอง
3. หวีเส้นด้ายเป็นเส้นๆ แล้วกรอเข้าหลอด
4. กั้น คือขั้นตอนที่นำด้ายพันเป็นแนวเส้นที่หูก เรียกว่ากั้นละวะ
5. นำด้ายที่เป็นหลอด มารวมกันแล้วถักเป็นผมเปียตลอดทั้งเส้น
6. ฟืม คือนำด้ายนั้นมาขยายเส้นต่อเข้าฟืม ให้เป็นแผ่น เป็นแถว (คล้องกับแนวด้ายที่หูก)
7. กดละวะ คือขั้นตอนการทอ ใช้ด้ายที่กรอใส่กระสวย วังกระสวย 9 ครั้ง แล้วทำเอ็น 3 ครั้ง (กระแทกฟืม)

¹⁰สัมภาษณ์ เสนาะห้ ฤทธิศติลา และ อาบิดิน ภูมิมาโนช , ราษฎรบ้านน้ำเซียว , 19 เมษายน 2556.

8. เมื่อทอเสร็จแล้วนำมาตัดเป็นชิ้น แล้วเย็บต่อกันให้ได้ขนาด และรูปทรงที่ต้องการ ทำเป็นตะขะ
- ตะขะนี้เวลานำไปใช้ต้อง ผูกติดกับงอนชก (อุปกรณ์ที่ทำจากไม้) เพื่อไม่ให้ตะขะจมนในตอในไซเคย

ภาพที่ 21 ภาพอุปกรณ์การทอตะขะ

1.3 การส่งเสริม ฟันฟู วัฒนธรรมชุมชน

ผลได้จากการท่องเที่ยวชุมชนบ้านน้ำเขียว คือ งานเทศกาล ประเพณีเก่าแก่ของชุมชน ได้รับการฟื้นฟู และประชาสัมพันธ์ จนได้รับความสนใจ ทั้งจากคนในท้องถิ่น และภายนอกท้องถิ่น เช่นงานประเพณีแข่งเรือพายด้วยลำไม้ไผ่ ซึ่งอยู่คู่กับชุมชนมาช้านาน จะจัดในงานเทศกาลวันออกบวช(หลังถือศีลออก) การละเล่นกระบี่กระบอง นาเสบ เป็นต้น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ก็ได้รับความสนใจ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า ความสำคัญของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่นการเดินทางได้น้ำของชาวประมง ดังนั้นจึงควรส่งเสริม ด้วยการเน้นให้เยาวชนเรียนรู้ สืบสาน ฝึกการละเล่นแก่เยาวชนในชุมชน และสนับสนุนให้มีการจัดการแสดงมากขึ้น

ภาพที่ 22 ภาพการแข่งขันเรือพาย และ โขว์การเดินใต้น้ำของชาวประมงในงานวันออกบวช

1.4 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม

การจัดตั้งกลุ่มต่างๆในการจัดการท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว อันได้แก่

กลุ่มเรือท่องเที่ยว กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ มัคคุเทศก์ กลุ่มอาหาร กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ของฝาก ดังกล่าวไว้ข้างต้น

ซึ่งกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ริมคลอง เนื่องจากเส้นทางท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น ยังเน้นเฉพาะส่วนพื้นที่ริมคลอง อันเป็นพื้นที่ของชาวมุสลิม จึงทำให้การมีส่วนร่วม และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวนั้นอยู่ที่กลุ่มชาวมุสลิมเป็นหลัก ดังนั้นควรเพิ่มเส้นทางที่เชื่อมโยงไปยังพื้นที่ริมถนน อันเป็นพื้นที่ที่ชาวจีน และชาวไทยอาศัยอยู่ ซึ่งจะสามารถเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเข้าใจเรื่องการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความต่างเรื่องความเชื่อตามที่ให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์ไว้ และยังเป็น การเพิ่มการมีส่วนร่วม และกระจายรายได้ จากการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงด้วย

และเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อชุมชน อาจใช้รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน โดยการรวมกลุ่ม และทำการจัดการเองภายในกลุ่มการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ และเกิดการพึ่งพาตนเองของ ชุมชน โดยให้เทศบาลตำบลน้ำเขียวมีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุน มิใช่แกนหลักดังที่ผ่านมา

1.5 การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน

สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ที่ทางเทศบาลจัดทำ ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีป้ายประชาสัมพันธ์ มีสุขาสาธารณะ ให้บริการ ที่ศูนย์บริการแห่งนี้ ซึ่งอยู่ห่างจากพื้นที่ในการท่องเที่ยวพอสมควร (ประมาณ 500 เมตร) ควรเพิ่มสุขาสาธารณะในจุดที่อยู่ใกล้กับพื้นที่อีกหนึ่งจุด

ในบริเวณชุมชนริมสองฝั่งคลอง ได้มีการสร้างทางเดินเลียบคลอง เพื่อความสะดวกสบายในการสัญจร โดยการสร้างเริ่มจาก หมู่ 3 ก่อน และทำเพิ่มอีกฝั่งคือฝั่งหมู่ 1 หลังจากนั้นมีการสร้างราวกันตก ทั้งสองฝั่งคลอง และหลังคาคลุมทางเดิน ในฝั่งตะวันออก หมู่ 3 ปัจจุบันมีการสร้างสะพานข้ามคลอง เชื่อมระหว่างสองฝั่งคลอง ในรูปแบบสะพานโค้ง สวยงาม เพื่อสะดวกในการเดินทางไปมาระหว่างสองฝั่งคลอง แต่ยังคงขาดป้ายบอกทาง ป้ายเล่าเรื่อง แผนที่ชุมชน แผนที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งควรพัฒนาป้ายแสดงเส้นทางการเดินให้มีความโดดเด่น ชัด เจน สร้างสื่อสัญลักษณ์อันแสดงให้ทราบว่าเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละจุด ที่มีความสวยงามและเข้าใจง่ายเทศบาล การออกแบบและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆดังกล่าวนี้ จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสม และสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย บริบทแวดล้อมของสิ่งที่ตั้ง นอกจากความสวยงามเพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 23 ป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณทางเข้าชุมชน

ภาพที่ 24 แผนที่แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดตราด และแผนที่ชุมชน

ภาพที่ 25 ภาพหลังคาคลุมทางเดินริมคลอง

ภาพที่ 26 สะพานข้ามคลองน้ำเชี่ยว

1.6 การส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์นั้น มี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงาน รัฐวิสาหกิจภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ทำการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว เข้ามามีส่วนร่วม ใน ด้านการประชาสัมพันธ์ โดยการสนับสนุนให้เข้าประกวดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การประกวดต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้น ทำการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ผ่านงาน กิจกรรมต่างๆ นำสื่อ ทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ มาประชาสัมพันธ์ เช่น ถ่ายทำสารคดีการท่องเที่ยว แนะนำชุมชนบ้าน น้ำเขียว ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้การท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น

แต่แผนพับ และข้อมูลในเว็บไซต์ ที่ทำโดยเทศบาล ยังขาดข้อมูล รายละเอียดเรื่อง ประวัติ พัฒนาการ ความสำคัญของพื้นที่ และเส้นทางท่องเที่ยว ควรเพิ่มข้อมูลเรื่องนี้ ลงในเว็บไซต์ แผนพับ เพื่อสร้างความน่าสนใจให้นักท่องเที่ยว

หลังจากการปรับปรุงบริเวณทางเดินริมคลอง และเกิดการท่องเที่ยว ก็ได้มีการ ผลักดันให้เกิดการค้าขายบริเวณริมคลองขึ้น โดยการสร้างเพิงร้านค้า เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมา ค้าขาย ซึ่งปัจจุบันมีการขายอาหาร และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากพื้นที่ริมคลองนั้นส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวมุสลิม ไม่ใช่ทางสัญจรหลัก นอกจากนี้ บ้านที่อยู่ริมทางเดินบางบ้านมีการเปิดเป็นร้านค้าขายของชำ จำหน่ายแก่ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ร้านค้าบริเวณริมถนน ที่เคยชบเซา เริ่มมีการนำผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อของบ้านน้ำเขียวมาจำหน่ายเป็น ของฝาก ได้แก่ กล้วย ที่มีกรอกแบบที่หลากหลายมากขึ้น เครื่องจักสานต่างๆที่นำมาประยุกต์เป็น ของตกแต่ง อาหารทะเลแห้ง กะปิ น้ำปลา สินค้าขึ้นชื่อ อย่างดั่งเมกรอบ (น้ำตาลซัก) ถูกนำมาวาง จำหน่ายในร้านของฝาก

จึงควรทำการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมมูลค่าเพิ่มในสินค้าการ ท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบ้านน้ำเขียวเป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง มีความโดดเด่น เช่นดั่งเมกรอบ กล้วยน้ำเขียว อันเป็นที่รู้จัก และได้รับการยอมรับ การส่งเสริมเรื่องการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจ และสวยงาม สร้งจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ จะเป็นการส่งเสริมรายได้ ให้กับชุมชน และเป็นอีกหนึ่งจุดขายด้านการท่องเที่ยว

ภาพที่ 27 ภาพร้านค้าที่ขายสินค้าในชุมชน และร้านค้าขายของที่ระลึก

ภาพที่ 28 ภาพเพิงร้านค้าที่ทางเทศบาลจัดให้ชาวบ้านมาขายของบริเวณริมคลอง ปี พ.ศ.2553 และปี พ.ศ.2556

ดังนั้นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด ในครั้งนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาโดยการวางแผนรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ จากพื้นฐานของการฟื้นฟูองค์ความรู้ เอกลักษณ์ท้องถิ่น ในมิติต่างๆ ได้แก่ องค์ความรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เป็น ฐานในการ พัฒนาต่อยอด เช่นการต่อยอดการศึกษา สร้างกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ หรือจัดทำหลักสูตร ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น ในสถานศึกษาในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านอัต ลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านน้ำเขียว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ให้ตระหนัก รัก ห่วงเห่น และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม การพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ภายใต้หลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

บทที่ 6

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

บ้านน้ำเขียว เป็นชุมชนเก่า ในจังหวัดตราด ที่ยังไม่มีการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชนอย่างชัดเจน และเป็นพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ และปัจจุบันยังมีทรัพยากรวัฒนธรรม ที่สามารถนำมาจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการอยู่ได้ หากทำความเข้าใจประวัติ ศาสตร์ พัฒนาการของชุมชนแล้ว จะยิ่งช่วยให้ชุมชน และภาคส่วนอื่น สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ในการวางแผนทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อความเหมาะสม เป็นตัวของตัวเอง ให้แก่ชุมชนบ้านน้ำเขียวได้

การศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว ครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาประวัติ ความเป็นมา และพัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเขียวเพื่อหา ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนบ้านน้ำเขียว และศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านน้ำเขียว เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้บ้านน้ำเขียวต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ได้ ใช้วิธีการทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการ สัมภาษณ์เก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ด้วยการรวบรวมและศึกษาข้อมูลของชุมชนจากเอกสารต่างๆ เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน และข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

2. สัมภาษณ์ชุมชน เพื่อให้ ทราบและเข้าใจภาพรวมด้านต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะด้านกายภาพ ลักษณะความเป็นอยู่ สถานที่สำคัญภายในชุมชน

3. เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชน และการท่องเที่ยวทาง นิเวศที่กำลังเกิดขึ้นภายในชุมชน ด้วยวิธีการสนทนาพูดคุย การสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มตัวอย่าง (In-Dept Interview) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

4. วิเคราะห์ข้อมูล โดยการ นำข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การท่องเที่ยวในบ้านน้ำเขียว ที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร รวมทั้งศึกษาเอกสารอื่นเพิ่มเติม เช่น เอกสารจดหมายเหตุ และภาพถ่ายเก่าเป็นต้น

5. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านน้ำเขียว ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวยั่งยืน (Sustainable Tourism) มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหาแนวทาง

6. นำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมแก่ ชุมชน และนายกเทศมนตรี ตำบลน้ำเขียว และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสู่การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาในด้านต่างๆของชุมชนบ้านน้ำเขียวต่อไป

1.1 ประวัติ พัฒนาการของชุมชนบ้านน้ำเขียว

ชุมชนบ้านน้ำเขียว ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองตราด ห่างจากตัวจังหวัดตราด 8 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่อยู่บริเวณริมคลองน้ำเขียว ถือเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดตราด มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ ยาวไกลมาไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วอายุคน สามารถแบ่งพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านน้ำเขียวออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงการตั้งถิ่นฐาน ช่วงความเจริญของชุมชน และช่วงความซบเซาของชุมชนบ้านน้ำเขียว

ช่วงการตั้งถิ่นฐานของผู้คนบ้านน้ำเขียว ราว พ.ศ.2310 - 2411

การตั้งถิ่นฐานชุมชนบ้านน้ำเขียวไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มตั้งแต่เมื่อใด แต่จากหลักฐานเอกสารและคำบอกเล่า พบว่าชุมชนบ้านน้ำเขียวนั้นประกอบด้วยชาวมุสลิม ชาวจีน และชาวไทย โดยเริ่มแรกคงมีชาวไทยอาศัย กระจายอยู่ก่อนจำนวนไม่มาก ทำการเพาะปลูกเป็นหลัก ต่อมาชาวมุสลิมอพยพ มาจากกัมพูชา เมื่อคราวสงครามระหว่างสยามกับญวน เข้ามาอาศัยอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2376 อันตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ ที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการเพาะปลูก มีคลองน้ำเขียวไหลผ่าน เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ มีทางออกสู่ทะเล สามารถติดต่อกับชุมชนอื่นได้ สะดวก ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน ต่อมาได้มีการพัฒนาเส้นทางทางบก คือถนนที่เชื่อมกับตัวเมืองตราด ซึ่งห่างขึ้นไปทางตอนเหนือ เพียง 8 กิโลเมตร สามารถเดินเท้าได้ บริเวณสองฝั่งคลองบ้านน้ำเขียว และโดยรอบชุมชน และเมื่อชาวมุสลิมทยอยอพยพตามกันเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ทำให้เกิดการขยายชุมชนขึ้น และมุสลิมได้ กลายเป็นชนกลุ่มใหญ่ของบ้านน้ำเขียวไปในที่สุด และสืบมาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ ชาวไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน และคนจีนค่อยๆอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเพื่อทำการค้า ทำให้บ้านน้ำเขียวเจริญเติบโตในเวลาต่อมา

ช่วงความเจริญของชุมชนบ้านน้ำเขียว ราว พ.ศ.2436 - 2469

ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ และความสะดวกด้านการเดินทางติดต่อกับภายนอก ของบ้านน้ำเขียว ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเขียวเริ่มเติบโต กลายเป็นชุมชนหนาแน่นขึ้น และกลายเป็นเหมือนเมืองท่าขนาดเล็ก ก่อนที่จะเข้าสู่เมืองตราด ทำให้ชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านน้ำเขียว มากขึ้นเรื่อยๆ จนก่อตัวเกิดเป็นชุมชนชาวจีนบริเวณริมถนน ซึ่งอยู่ถัดจากริมคลองขึ้นมายังบริเวณที่คนจีนตั้งถิ่นฐาน กลายเป็นจุดการค้า ต่อมากลายเป็น ตลาด ร้านค้า และมีการสร้างศาลเจ้าในเวลาต่อมา อันสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและการค้าขายของชุมชนบ้านน้ำเขียวที่เติบโต ขยายรวดเร็วขึ้น จากการที่มีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ประกอบการค้า และมีกรรมกร่วมกันอยู่เป็นชุมชนที่หนาแน่น กลายเป็นชุมชนย่านการค้า หรือชุมชนเมืองขนาดเล็ก ที่ประกอบด้วย บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน และย่านตลาดการค้าที่รวมกลุ่มอยู่ในบริเวณเดียวกัน

บริเวณสองฝั่งคลอง บ้านน้ำเขียว ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นั้น เจริญขึ้น อย่างเห็นได้ชัด เป็นถิ่นฐานที่ หนาแน่นด้วยบ้านเรือนของชาวมุสลิม ซึ่งมีอาชีพประมงเป็นหลัก ทำให้ บ้านน้ำเขียว บริเวณนี้ กลายเป็นท่าขึ้นของของชาวประมงบ้านน้ำเขียว และ จากชุมชนอื่น ที่มีคนนำของมาขึ้นที่นี้ ทำให้เกิดท่าเรือขึ้นของ ที่มาทางเรือ และเป็นจุดที่ชุมนุมของพ่อค้า แม่ค้ามารับซื้อ ของ แล้วนำไปขายต่อที่ตลาดบางพระในตัวเมืองตราด และที่อื่นโดยรอบ ในขณะที่เดียวกันชาวเรือที่มาจากบ้านน้ำเขียวนี้อาจจะซื้อสินค้าจำพวกพืชผัก ผลไม้ จากชาวสวนที่บ้านน้ำเขียวกลับไปด้วย นอกจากบริเวณท่าเรือชุมชนบ้านน้ำเขียวจะเป็นจุดขึ้นของของชาวเรือแล้ว ยังเป็นจุดขึ้น - ลงบก ของชาวบ้านที่อยู่ตอนล่างลงไป เพื่อเดินทางต่อไปยังตัวเมืองตราด ด้วยการเดินเท้า ขึ้นไป และหากกลับก็ต้องเดินเท้า กลับมาลงเรือที่ท่าเรือที่บ้านน้ำเขียวนี้น้ำบ้านน้ำเขียวจึงเป็นศูนย์กลาง และ เป็นเมืองท่าเล็กๆ ของการค้า และการคมนาคม ระหว่างปากอ่าวกับตัวเมืองตราด และชุมชนโดยรอบนี้ นับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา

ถนนที่เดินเท้าไปยังตัวเมืองตราดนั้น ต่อมาก็คือถนนสายตราด - แหลมงอบ หรือ “ถนนสายหัวตลาดตำบลบางพระไปถึงชายทะเลตำบลแหลมงอบ ” มีความยาวประมาณ 16 กิโลเมตร ซึ่งถือเป็นถนนสายแรกในเมืองตราด สร้างเมื่อ ปีพ.ศ.2432 แล้วเสร็จเมื่อปีพ .ศ.2436 โดยตัดผ่านบ้านน้ำเขียว ด้านฝั่งคลองทางทิศตะวันออก (หมู่ 3) ผ่านไปยัง อีกฟากคลองทางทิศตะวันตก (หมู่ 1) โดยระยะแรกนี้ มิได้มีสะพาน เชื่อมทั้งสองฝั่ง ใช้การคมนาคมทางเรือติดต่อกัน จนกระทั่งปีพ.ศ.2469 จึงมีการก่อสร้างสะพานข้ามคลองน้ำเขียว เพื่อเชื่อมถนนสายดังกล่าว

จากที่กล่าวมา ทำให้เห็นการปฏิสัมพันธ์ของชุมชนบ้านน้ำเขียว กับชุมชนภายนอก อันเป็นสาเหตุให้มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ โดยระยะนี้ชุมชนคนจีนที่อาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณใกล้ถนน ด้านคลองบ้านน้ำเขียวฝั่งตะวันออก (หมู่ 3) จะมีตลาดสด หรือชาวบ้านมักเรียกว่า โรงจ่าย

เกิดขึ้น ชื่อว่าตลาดเจ้เต้ อยู่บริเวณถัดจากริมคลองฝั่งตะวันออกเข้ามาเล็กน้อย โดยมีโรงสี ทำเรืออยู่ใกล้ๆกับตลาดและสะพานข้ามคลองน้ำเขียว ศาลเจ้า จะอยู่หลังตลาด ศาลนี้มีชื่อว่า “เซงจื้อโจ้วซือ” ชุมชนย่านตลาดนี้จะเป็นชุมชนคนจีน มีโรงสี มีร้านทอง มีช่างทำทอง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของชุมชน ในฐานะเป็นย่านการค้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งความเจริญที่ชัดเจนนี้น่าจะอยู่ในช่วงราว พ.ศ.2432 – พ.ศ.2469 จนเมื่อปี พ.ศ.2469 เมื่อมีการเปิดการเดินรถโดยสารระหว่างตัวเมืองตรากับบ้านน้ำเขียว เมื่อการคมนาคมทางรถเข้าถึงชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเขียว ค่อยๆหมดความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางคมนาคม และเศรษฐกิจ

ช่วงความชบเซาของตลาดบ้านน้ำเขียว ช่วง พ.ศ.2469 - 2547

ช่วงแห่งความเปลี่ยนแปลง จากความเป็นชุมชนย่านการค้า ค่อยๆลดความสำคัญ เมื่อเกิดการขยายเส้นทางเดินรถเพิ่มเติม จากเส้นทางสายแรก ที่วิ่งจากชุมชนตัวเมืองตราก ขึ้น ไปยังบ้านท่าเรือจ้าง และขยายเส้นทางเดินรถโดยสารระหว่างชุมชนเมืองตราลงไปจนถึงแหลมฉบัง ในราว พ.ศ.2469 ทำให้ผู้คนหัน ไปนิยมใช้เส้นทางคมนาคมทางบกที่สะดวกสบายมากขึ้น ทำให้การคมนาคมทางน้ำ ที่อาศัยคลองน้ำเขียวค่อยๆลดบทบาทลงไปเรื่อยๆ

การสร้างถนน สะพาน และ การเปิดเดินรถโดยสาร ผ่านบ้านน้ำเขียว ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ชาว บ้านน้ำเขียว และผู้คนที่อยู่ตอนล่าง สามารถ ไปมาหาสู่ตัวเมืองตราก และนำสินค้า ไปจำหน่ายยังตลาดใหญ่ คลองบางพระ ที่ตัวจังหวัดตราก ได้สะดวก และการเข้าสู่ตัวเมืองตราก ด้วยการนั่งรถโดยสารเข้าสู่ตัวเมืองโดยตรง ทำให้ผู้ที่ค้าขายในตลาดของชุมชนบ้านน้ำเขียว ค่อยๆลดลง ร้านค้า ตลาดและชุมชนบ้านน้ำเขียวเริ่มชบเซาลง การค้าและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านน้ำเขียวจึงไม่รุ่งเรืองดังแต่ก่อน แต่ชุมชนบ้านน้ำเขียวยังมีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคน 3 กลุ่ม ทั้ง ไทย จีน และมุสลิม ที่ต่างคงอัตลักษณ์ของตน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติจนทุกวันนี้

1.2 การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านน้ำเขียว (พ.ศ.2547 -2555)

ด้วยสภาพความชบเซาทางด้านการค้าและเศรษฐกิจ อีกทั้งความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศที่เคยมี กำลังประสบปัญหา ทำให้ในปี พ .ศ.2547 เทศบาลตำบลน้ำเขียว มีวิสัยทัศน์ ตั้งกลุ่มรักษ์คลองน้ำเขียวขึ้น เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลน และดูแลรักษาคลองน้ำเขียว ตามมาด้วย โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ที่ผลักดันให้บ้านน้ำเขียวกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น มีการเปิดเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติ และชุมชนสองศาสนา คือพุทธ และมุสลิม จนต่อมาเป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงและได้รับรางวัลหลายรางวัล โดยเฉพาะ ในปี พ .ศ.2549 ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หลังจากนั้นมีการสนับสนุนให้ชาวบ้านเปิดที่พักแบบ home stay มีการตั้งกลุ่มต่างๆขึ้นมารองรับการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มเรือท่องเที่ยว กลุ่มอาหาร และ

กลุ่มภูมิปัญญา เป็นต้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ

การจัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นการจัดการที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก มีจุดแข็งในการท่องเที่ยว คือ ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ อันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน ยังมีจุดอ่อน คือ องค์กรความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชน ที่ยังไม่มีการศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลด้านนี้ นัก การสื่อความจากป้ายข้อมูลต่างๆ จึงยังไม่ทำให้เกิด ความเข้าใจในตัวชุมชน และ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว เท่าที่ควร พื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวยังอยู่เพียงเฉพาะพื้นที่ริมคลอง ซึ่งมีเพียงชาวมุสลิมที่เข้าไปมีส่วนร่วม ควรมีการเพิ่มขยายการท่องเที่ยวสู่ พื้นที่บริเวณริมถนน ซึ่งจะให้เห็นพัฒนาการ ความสำคัญของบ้านน้ำเชี่ยวในภาพรวมมากยิ่งขึ้น และจะเป็นการกระจายรายได้ และขยายการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากขึ้น

1.3 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว เป็นชุมชนหนึ่งที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ให้เกิดการฟื้นฟู รักษาทรัพยากรภายในชุมชน และพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เพียงแต่ยังไม่ทั่วถึงเพราะพื้นที่การท่องเที่ยวจำกัดอยู่แค่บริเวณริมคลอง ึ่ง การมีส่วนร่วม และการกระจายรายได้ จึงยังจำกัดอยู่แค่กลุ่มหนึ่งเท่านั้น หากสามารถเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวมายังบริเวณใกล้เคียง จะทำให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์คนในชุมชน และเข้าใจประวัติ พัฒนาการของชุมชน ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ และการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น ตามแนวคิดที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม บนพื้นฐานความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้คนในท้องถิ่นอยู่ร่วมกันได้อย่างพอเพียง โดยใช้ทรัพยากรทางปัญญา และมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีทั้งทรัพยากรธรรมชาติและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการร่วมกัน

เนื่องจากพื้นที่ ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ พัฒนาการ วิถีชีวิต ทรัพยากรวัฒนธรรม ที่น่าสนใจ จึงสามารถ วางแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน บนพื้นฐานการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งต้องมี การศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และภูมิปัญญาให้เข้าใจมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และถ่ายทอดให้คนในชุมชน และคนนอก ชุมชนได้เข้าใจ ภาคภูมิใจ ควรมีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอด เพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนนอก ให้เข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ควรส่งเสริมการรักษา พื้นฟู สืบสานวัฒนธรรมชุมชน ทั้งเทศกาล ประเพณี และความเชื่อ อันเป็นตัวตนของชุมชนอย่างแท้จริง ให้ดำรงอยู่อย่างเหมาะสม และควรส่งเสริมการมี

ส่วนร่วมในการบริหารจัดการทางท่งที่เกี่ยวข้องอย่างมีเอกภาพ เพื่อการดูแลในบริการที่ดี เหมาะสม สามารถสร้างรายได้ ผลประโยชน์ให้กับชุมชน ควรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสม และสมดุล เช่น ศูนย์ข้อมูล และบริการ ป้ายเล่าเรื่อง ป้ายบอกทาง และควรมีการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้บ้านน้ำเขียวเป็นที่รู้จัก ให้ชาวบ้านและคนนอกเข้าใจการท่งที่ยั่งยืน และเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน จากการขายผลผลิตทางภูมิปัญญา และสินค้าของท้องถิ่น

แนวทางการจัดการท่งเที่ยวทางวัฒนธรรม ชุมชนบ้านน้ำเขียวนี้ น่าจะเกิดขึ้น ได้ไม่ยาก เพราะเทศบาลตำบลน้ำเขียว และชาวบ้านที่ร่วมดำเนินการท่งเที่ยว เป็นกำลังที่ดีในการจัดการท่งเที่ยวเชิงนิเวศอยู่แล้ว น่าจะพัฒนาต่อยอดมาเป็นการจัดการ ท่งเที่ยวทางวัฒนธรรม ของบ้านน้ำเขียวได้โดยไม่ยาก ทั้งนี้สำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬา จังหวัดตราด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตราด รวมถึงองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) น่าจะมีบทบาทเข้ามาช่วยส่งเสริม และสนับสนุน ด้วย อย่างที่เคยปฏิบัติมาอย่างใดก็ตาม ชาวบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มกิจกรรมต่างๆที่มีอยู่ ควรมีการรวมศูนย์ และมีบทบาทในการดำเนินการอย่างมีเอกภาพ เข้าถึงการบริหารจัดการในลักษณะการจัดการท่งเที่ยวชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยหน่วยงาน และภาคส่วนอื่นๆ เป็นพี่เลี้ยง และสนับสนุน

แนวทางการจัดการท่งเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน บ้านน้ำเขียว เหล่านี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่งเที่ยวชุมชนบ้านน้ำเขียวที่ เหมาะสม และยั่งยืน ซึ่งจะเป็เป้าหมาย และเครื่องมือให้ชาวบ้านน้ำเขียว ได้ตระหนัก เห็นคุณค่า และภาคภูมิใจในทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยใช้การท่งเที่ยวทางวัฒนธรรม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ในการผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านน้ำเขียวต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนบ้านน้ำเขียวเป็นเป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญ และมีความตื่นตัวในเรื่องของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชน โดยมีการท่งเที่ยวเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม ดังนั้นองค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนจึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่งเที่ยว เช่นการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน และการจัดหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ ทำให้ทราบว่าปัจจุบัน ชาวบ้านชุมชนบ้านน้ำเขียว เริ่มมีความตื่นตัวในการให้ความสำคัญกับเรื่องราว ประวัติ ความเป็นมาของบรรพบุรุษ และภูมิปัญญา

ของชุมชน โดยเฉพาะชาว มุสลิม ได้ทำการ รวบรวมข้าวของเครื่องใช้เก่าๆ และ ข้อมูลเรื่องราวของ บรรพบุรุษที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านน้ำเขียว ข้อมูลสายสกุลของชาวมุสลิม โดยทำบอร์ดข้อมูล และ จัดเก็บสิ่งของที่รวบรวมไว้ในตู้ ที่มีสติกเกอร์ติดบริเวณห้องด้านหน้าของมัสยิด แต่มีได้เปิดให้คนทั่วไปเข้าชม จะเปิดเมื่อมีคนติดต่อเข้ามาเท่านั้น ซึ่งน่าจะเป็นพื้นฐาน แนวคิดที่ดี ของชุมชน ที่จะสามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนได้ อีกทั้งชาวบ้านน้ำเขียวจำนวนมากเสนอแนวความคิดตั้งพิพิธภัณฑ์ด้วย แต่ยังคงขาดเนื้อหาในการจัดแสดง และ การนำเสนอที่น่าสนใจ จึงควรจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และ ศูนย์ข้อมูลของชุมชน ด้วยการ ใช้พื้นที่ของมัสยิด อัลกุบรอ หรืออาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงเนื้อหาเป็นนิทรรศการ บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชน บ้านน้ำเขียว พร้อมกับ การจัดแสดงสิ่งของ เครื่องใช้ในอดีตของคนในชุมชน ที่สื่อให้เห็นวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมี เทศบาลตำบลน้ำเขียว ซึ่งเป็นองค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุน และมีผู้เชี่ยวชาญด้านการ พิพิธภัณฑ์เป็นที่ปรึกษา ให้แนวทางในเรื่องการจัดพิพิธภัณฑ์

หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ปัจจุบันหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาในพื้นที่บ้านน้ำเขียว คือโรงเรียนอนุบาลวัดน้ำเขียว ทำการสอนระดับอนุบาล จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่ได้มีการเรียนการสอนเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หากจะมีพูด บ้างในฐานะ ส่วนหนึ่งของวิชาสังคมศึกษา เท่านั้น ซึ่งควรมีการบรรจุวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในหลักสูตรชั้นประถมศึกษา ด้วยการเปิดสอนวิชาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยมีอาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาเป็น ผู้สอนหลัก ร่วมกับผู้รู้ในท้องถิ่น มาทำการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุ ร่วมกับการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ เข้าใจ และมองเห็นภาพของท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เยาวชนในท้องถิ่น รู้จัก เข้าใจท้องถิ่น และเกิดความรัก ภาคภูมิใจ ห่วงแหน ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และเป็นพื้นฐานให้เกิดความตระหนัก อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

การศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด ในครั้งนี้ ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของวิธีการดำเนินการศึกษา ซึ่งมีได้ทำการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ขาดการทำเวทีระดมความคิดเห็น เพื่อทราบความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษาและคนในชุมชน และด้วยเวลาอันจำกัด ทำให้การศึกษา ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชนนั้นยังมีใช้ข้อมูลทั้งหมด ยังสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีกมาก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมศิลปากร. **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 65 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)**. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร: กรมศิลปากร, 2506. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงสถฤทธิสาราลักษณ์ (เปรม รางกุลเสน) 27 พฤศจิกายน 2506).
- _____. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดตราด**. กรุงเทพฯ: อรุณสภา, 2542. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542).
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **แผนการพัฒนการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555 – 2559**. เข้าถึงเมื่อ 13 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.tica.or.th>.
- กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ร่วมกับคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. **โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนในชุมชนบ้านนุและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง**. (พิมพ์เนื่องในกิจกรรมแนะนำโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน บ้านนุ ณ วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร, 2550).
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดตราดแบบบูรณาการ. **แผนพัฒนาจังหวัดตราด ปีพ.ศ.2553-2556**. เข้าถึงเมื่อ 1 กรกฎาคม 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.trat.go.th>.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด**. กรุงเทพฯ: อรุณสภาลาดพร้าว, 2542.
- โครงการแผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย – กัมพูชา. **เกี่ยวกับโครงการ**. เข้าถึงเมื่อ 4 มิถุนายน 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.mapculture.org>.
- เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี). **อานามสยามยุทธ ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับลาว เขมรและญวน**. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2514.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทย**. ม 26.5 ก/24. “จังหวัดตราด (ข่าวหนังสือพิมพ์).” 29 พฤศจิกายน 2471-16 สิงหาคม 2472).
- ชาญ วิงษ์วิภาค และคณะ. **การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ สุภาภรณ์ จรัสพัฒน, บรรณาธิการ. **การค้าโลก รายงานการสัมมนาวิเคราะห์เรือโบราณที่ค้นพบในอ่าวไทย**. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526.

ชาติรี โชติรัตนพิทักษ์ และคณะ. “รายงานการค้นคว้า เก็บข้อมูล และวิเคราะห์ เรื่องสถาปัตยกรรม
เรือนพื้นบ้านชาวประมง.” รายงานการศึกษาระดับมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522.

เชาวฤทธิ์ วิริญโท. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียว. สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2553.

เทศบาลตำบลน้ำเขียว. Otop Village Namchieo. เอกสารแผ่นพับ.

_____. “แผนพัฒนา 3 ปี (2553 – 2556).”

ชนรัชต์ ฉาวโรจน์. “การศึกษาเด็กแฉวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายทะเลฝั่งตะวันออกของ
คาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ธิดา สารระยา. ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ:
สำนักวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ, 2524.

_____. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. กรุงเทพฯ: เมือง
โบราณ, 2539.

_____. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2529.

นรินทร์ ภูมิมาโนช. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียวสัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2552.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “200 ปีของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย และทางข้างหน้า.” ศิลปวัฒนธรรม 7, 4
(กุมภาพันธ์ 2529): 103 - 120.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรสแอนคัลดีไซน์ จำกัด,
2548.

ประเมิน สุมะโน. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเขียว. สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2553.

ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด. “หนังสือแต่งตั้งนายสมชาย สกุลพานิช เป็นผู้สอดส่องตรวจตราศาลเจ้า.”
11 พฤศจิกายน 2519.

พรทิพย์ จิรจรชัย. ราษฎรชาวชุมชนบ้านน้ำเขียว. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2556.

พระบริบาลเทพธานี. ประวัติศาสตร์: ความเป็นมาของชาติไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์. พระนคร:
โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2551.

_____. “ประวัติจังหวัดตราด.” วารสารสมาคมชาวตราด. ฉบับพิเศษ (2525): 25 - 97.

เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา และคณะ. วิเคราะห์เรือสำเภาโบราณที่ค้นพบในอ่าวไทย. กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์พิมพ์เนศ, 2521.

มงเชญอร์ ปาลเลกัวซ์. เล่าเรื่องกรุงสยาม. พิมพ์ครั้งที่ 3. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพฯ:
ศรีปัญญา, 2549.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อ

ดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป.

มะซาด วิรันโท. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว. สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2553.

มาเรีย ถนอมวงษ์. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว. สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2552.

เมธินี จินะวัฒนา. กลองมโหระทึกในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ,
2546.

ขงยุทธ ชูแว่น. ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทยว่าด้วย

ความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษาและบทบาทในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551.

_____. ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย.

กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย (สกว.), 2551.

ยศ สันตสมบัติ และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการ

ทรัพยากร. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, 2544.

ละมุด ผิวขาว. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2553.

วัลลภ บุรุษพัฒน์. “ความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทย.” ใน ชาวจีนในประเทศไทย. 1, 42.

กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2517.

ศรัณย์ เลิศรักษ์มงคล. “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.” จุลสารการท่องเที่ยว 16,1

(มกราคม-มีนาคม, 2540):12-15.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “การวิจัยท้องถิ่นที่ควรเป็น.” เมืองโบราณ 5, 5 (กุมภาพันธ์ 2546): 213-214.

_____. พิพิธภัณฑสถานและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน. กรุงเทพฯ:

มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2551.

_____. อารยธรรมฝั่งทะเลตะวันออก. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

ศศิธร โตวินัส. “การศึกษาเพื่อจัดทำแผนที่ทางมรดกทางสถาปัตยกรรมชุมชนรักษ์คลองบางพระ

จังหวัดตราด.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร

วัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ศักดิ์ชัย เอี่ยมบุญฤทธิ์. นายเทศมนตรี เทศบาลตำบลน้ำ. เชี่ยวสัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2553.

ส่งศรี ประพัฒน์ทอง, บรรณาธิการ. จังหวัดตราดและวัดบุปผาราม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้น

ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535.

สมปอง ยอดมณี. “คตินิยมการก่อสร้างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจีน ในเขตอำเภอเมืองสงขลา.”

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้, 2535.

สำนักงานพระพุทธศาสนา. “หนังสือรับรองสภาพวัด.” หนังสือที่ พศ 0022/7623 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2549.

สำนักศิลปากรที่ 5 ปรายจินบุรี. **รายละเอียดโบราณสถานในขอบเขตพื้นที่การวางและจัดทำผังเมืองรวมเมืองตราด จังหวัดตราด.** ม.ป.ท., 2551.

สำเนา ถนอมวงษ์. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2553.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **กรุงเทพมหานครจากไหน.** กรุงเทพฯ: มติชน, 2548.

สุชาติ ถนอมวงษ์. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวสัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2552.

สุดาพร วรพล. “การจัดการการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ.” **จุลสารการท่องเที่ยว** 16, 2 (เมษายน-มิถุนายน, 2540): 31-33.

สุนทร พูลเกษม. ราษฎรชาวมุขชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2556.

สุวรรณณี เครือปาน. “การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์อาคารที่พิทักษ์บริเวณถนนสุขาภิบาล อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.

“เสด็จเมืองตราด.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 28, (3 กันยายน 130): 1207.

เสนาะห์ ฤทธิศิลา. ราษฎรบ้านน้ำเชี่ยว. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2556.

เสมียน ถนอมวงษ์. ราษฎรชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2553.

เสรี วังสัไพรจิต. **ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.

โสวัตตรี ณ ถลาง. “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี.” **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.** กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2552.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). **กรอบบูรณาการการบริหารและพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง จังหวัดตราด.** เข้าถึงเมื่อ 23 เมษายน 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://www.dasta.or.th>.

อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล. โครงการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติฯ “ตามรอยเสด็จฯ เกาะช้าง จังหวัดตราด.” กรุงเทพฯ: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2548.

_____. ตามรอยเสด็จฯ เกาะช้างจังหวัดตราด. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พิมพ์เนื่องในโอกาสครบ ๑๐๐ ปี แห่งการสวรรคตในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2553. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก, 2553.

อนันท์ กาญจนพันธุ์. “แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม.” เอกสารเสนอต่อที่ประชุมวิชาการประจำปีของสมาคมประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

_____. คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545.

อาบีดิน ภูมิมาโนช. ราษฎรบ้านน้ำเชี่ยว. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2556.

อุคร วงษ์ทับทิม และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ตำบลแม่ธี อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน.” เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545.

ไอรีน เป, ผู้แปลและเรียบเรียง. เกร็ดประวัติศาสตร์จีน 5,000 ปี. กรุงเทพฯ: ดวงกมลพับลิชชิ่ง, 2552.

ภาษาต่างประเทศ

Ecotourism Network. “Ecotourism.” (Earth Summit Conference, 2539).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวจุฑารัตน์ เจือจิ้น
ที่อยู่	250/8 หมู่ 5 ตำบลหนองเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดตราด 23000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2550	สำเร็จการศึกษา ษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขา ประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ.2551	ศึกษาต่อระดับป ริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2555 – ปัจจุบัน	ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

